

Maa- ja metsätalous-
ministeriö

REIJO KARHINEN

Uusi alku

MAATALOUS ON MYÖS TULEVAISUUDEN ELINKEINO

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN JULKAISUJA 2019:3

Sarjanimi ja numero 2019:3

Uusi alku

Maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino

Reijo Karhinen

Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki 2019

392 milj. €
2018E

Maa- ja metsätalousministeriö

ISBN: 978-952-453-998-2

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö	7.2.2019
Tekijät	Reijo Karhinen	
Julkaisun nimi	Uusi alkua Maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 2019:3	
Teema		
ISBN PDF	978-952-453-998-2	ISSN PDF 1797-397X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-998-2	
Sivumäärä	89	Kieli Suomi
Asiasanat	maatalous, kannattavuus, elintarviketuotanto, päivittäistavara-kauppa	
Tiivistelmä	<p>Suomalaisen maatalouden kokonaiskuva talouden tunnuslukujen valossa on hyvin heikko. Maatalouden yrittäjätulo on laskenut trendinomaisesti koko 2000-luvun ajan. Juurisyyt heikkoon kannattavuuskehitykseen juontuvat Suomen liittymiseen EU-jäseneksi ja maataloutemme sen jälkeisiin sopeutumishaasteisiin uuteen, aiempaa vaativampaan toimintaympäristöön. Osana ruokaketjua tuottajien asema on jäänyt heidän todellista painoarvoa heikommaksi. Huonon sisäisen ilmapiirin omaavassa ruokaketjussa kaupan asema on vahva.</p> <p>Tämän selvitystyön toimeksiantona oli kartoittaa mahdollisuudet lisätä maatalouden yrittäjätuloa 500 miljoonalla eurolla. Tämän todettiin olevan mahdollista. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää kuitenkin erittäin laaja-alaisia muutoksia ja uudistumista niin alkutuotannossa kuin koko ruokaketjussa.</p> <p>Ruokaketjumme tarvitsee yhteisen tahtotilan ja selkeämmän win-win-asetelman läpi ketjun. Tuottajien on terävöitettävä omaa vallan käyttöä, sekä lisättävä talousjohtamista. Investoivat ja toimintaansa kehittävät tilat, elintarvikkeiden vienti, uuden teknologian hyödyntäminen sekä peltojen laaja kehittämissuunnitelma on nostettava maatalouden kehittämisen strategiseksi painopistealueiksi. Myös innovaatioiden ja tilojen erikoistumisen painoarvoa osana maatalouden uudistamista on lisättävä.</p> <p>Ilmastonmuutoksen ja uuden teknologian ohella maatalouden toimintaympäristö on muutoinkin voimakkaassa murroksessa. Tällainen toimintaympäristö yhdistettynä maatalouden kannattavuuskriisiin edellyttävät vahvaa osaamislähtöistä keskitettyä tukea maatilayrittäjien käyttöön. Raportin yksi keskeisimmistä esityksistä on uuden osaamis- ja palvelukeskuksen perustaminen Luonnonvarakeskuksen yhteyteen.</p>	
Kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö	
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Jord- och skogsbruksministeriet	7.2.2019
Författare	Reijo Karhinen	
Publikationens titel	Uusi alku. Maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino (En ny början. Jordbruk är också framtidens näringsgren)	
Publikationsseriens namn och nummer	Jord- och skogsbruksministeriets arbetsgruppspromemoria 2019:3	
Tema		
ISBN PDF	978-952-453-998-2	ISSN PDF 1797-397X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-998-2	
Sidantal	89	Språk Finska
Nyckelord	jordbruk, lönsamhet, livsmedelsproduktion, dagligvaruhandel	
Referat	<p>I ljuset av de ekonomiska nyckeltalen ser den övergripande bilden av det finländska jordbruket väldigt svag ut. Företagarinkomsten från jordbruket har visat en nedåtgående trend under hela 2000-talet. Den svaga lönsamhetsutvecklingen har sina grundläggande orsaker i Finlands EU-medlemskap och de utmaningar som det innebär för vårt jordbruk att anpassa sig till den mer krävande omvärlden. Producenternas ställning i matkedjan är sämre än vad den verkliga vikten av dem ger sken av. I matkedjan med en dålig inre atmosfär har handeln en stark ställning.</p> <p>Syftet med denna studie var att kartlägga möjligheterna att öka företagarinkomsten från jordbruket med 500 miljoner euro. Detta konstaterades vara möjligt. Att uppnå målet kräver dock väldigt stora förändringar och reformer såväl i primärproduktionen som i hela matkedjan.</p> <p>Vår matkedja behöver en gemensam vision och en tydligare win-win-tanke längs hela kedjan. Producenterna måste skärpa användningen av egenmakt och förkovra kunskaperna i ekonomisk förvaltning. Gårdar som investerar och utvecklar verksamheten, livsmedelsexport, ny teknik och ett omfattande program för utveckling av åkrar ska lyftas fram som strategiska prioriteringar inom utveckling av jordbruket. Även vikten av innovationer och gårdarnas specialisering ska ökas i samband med jordbruksreformen.</p> <p>Förutom klimatförändringen och ny teknik genomgår jordbrukets omvärld stora förändringar. En sådan omvärld och lönsamhetskrisen kräver ett starkt kompetensbaserat stöd till lantbruksföretagare. Ett av de viktigaste förslagen i rapporten gäller att inrätta ett nytt kompetens- och servicecenter i samband med Naturresursinstitutet.</p>	
Förläggare	Jord- och skogsbruksministeriet	
Distribution/ Beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Agriculture and Forestry	7 February 2019	
Authors	Reijo Karhinen		
Title of publication	Uusi alku. Maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino (A new beginning. Agriculture is also a livelihood of the future)		
Series and publication number	Memorandum of the Ministry of Agriculture and Forestry 2019:3		
Subject			
ISBN PDF	978-952-453-998-2	ISSN (PDF)	1797-397X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-998-2		
Pages	89	Language	Finnish
Keywords	agriculture, profitability, food production, grocery sector		
Abstract	<p>In light of economic indicators, the full picture of Finnish agriculture appears to be very weak. Entrepreneurial income of agriculture has shown a declining trend all through the 2000s. The root causes for the weak trend in profitability derive from Finland's accession to the EU and the consequent challenges for Finnish agriculture in adapting to the new, more demanding operating environment. Within the food chain the position of primary producers has remained weaker than their true weight would merit. The general feeling within the food chain is poor and the trade holds quite a strong position.</p> <p>The mission of this study project was to examine ways to increase the total entrepreneurial income of the agriculture sector by EUR 500 million. The conclusion was that this can be done. However, reaching the objective requires extensive changes and renewal, both in primary production and in the food chain as a whole.</p> <p>What our food chain needs is a common will and clearer win-win approach all through the chain. The producers must step up the use of their power and improve their financial skills. The strategic key areas for developing agriculture include a focus on farms that are making investments and developing their operations, food exports, making use of new technologies, and an extensive development programme for arable lands. Innovations and specialisation of farms should also have more emphasis as part of the renewal of agriculture.</p> <p>Besides climate change and new technologies, quite dramatic changes are taking place in the operating environment of agriculture in other respects as well. This kind of environment combined with the profitability crisis of agriculture requires strongly focused and skills-based support for farmers' use. One of the key proposals of the report is the establishment of a new expertise and service centre in connection with the Natural Resources Institute Finland.</p>		
Publisher	Ministry of Agriculture and Forestry		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

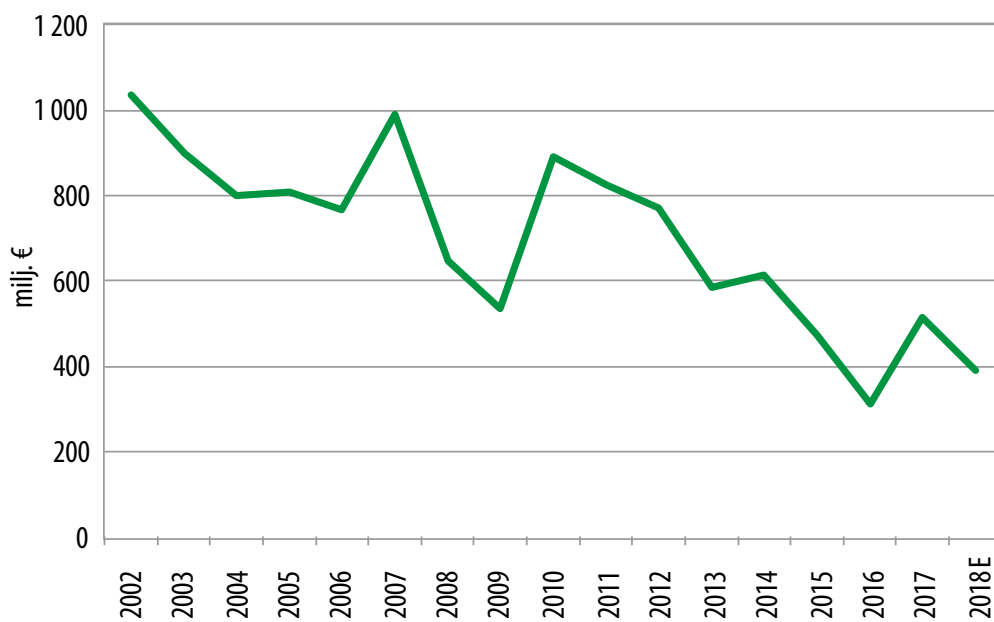
SISÄLTÖ

1	Johdanto	9
2	Yhteenveto - Monen asian on muututtava	12
3	Ruuantuotanto kannattavaksi – osallistaminen ja yhteinen ideointi selvitystyön pohjana	15
4	Suomalainen ruokaketju tarvitsee yhteisen tahtotilan ja suomalainen ruoka ansaitsee oman yhteisen kansallisen strategian	21
5	Kulttuurimuutos laajalla rintamalla on välttämätön	24
6	Tuottajien on tiukennettava otettaan omistamastaan teollisuudesta sen kilpailu- ja tilityskyvyn parantamiseksi	27
7	Tuottajaorganisaatiot – käyttämätön voimavara?	29
8	Keskittyneeltä kaupalta odotetaan korostunutta vastuullisuutta, aitoa kumppanuutta ja datan avoimuutta	31
9	Kuluttaja odottaa kotimaisen ruuan selkeää esillepanoa ja parempaa lähiruuan saatavuutta	35
10	Julkishallinnon näytettävä esimerkkiä ruokahankinnoillaan	38
11	Hallinto- ja edunvalvontaorganisaatioiden roolit selkeimmiksi	40
12	Viranomaisten päätöksillä on poikkeuksellisen suora vaikutus myös maatalouden kannattavuuteen	42
13	Kannattavuuden parantamisen perusta: tuloslähtöisyys ja tuottajien keskinäinen yhteistyö	44

14	Kilpailukykyinen jalostava teollisuus mahdollistaa paremmat tuottajahinnat.....	47
15	Lopullinen tulos ratkaistaan kuluja taidokkaalla hallinnalla.....	49
16	Investoivat ja toimintaansa kehittävät tilat ovat ruokahuoltomme perusta.	55
17	Peltojen ympärille rakennettava kokonaisvaltainen ja kunnianhimoinen kehittämissuunnitelma.....	59
18	Vienti – Alisuoriutujasta turvallisen ruuan globaaliksi viejäksi.....	63
19	Digitalisaation, tekoälyn, alustatalouden ja avoimen datan hyödyntäjänä suomalainen maatalous nostettava edelläkävijäksi maailmassa.....	68
20	Innovaatiot ja erikoistuminen kulkevat käsi kädessä kuluttajälähtöisyyden kanssa.....	72
21	Myös tutkimuksen, koulutuksen ja neuvonnan otettava vastuu maatalouden kannattavuuden parantamisesta.....	75
22	Viljelijän jaksamisen kulmakivinä kannattavuus, arvostus ja toimiva lomitussuunnitelma.....	81
23	Maatalous on ratkaisu myös ilmastonmuutoksen torjuntaan.....	83
24	Uudelle ohjelmakaudelle tehtävä rohkeita valintoja tukien allokoimiseksi aitoon ruuantuotantoon.....	84

1 Johdanto

Pääministeri Juha Sipilä sekä maa- ja metsätalousministeri Jari Leppä antoivat kesäkuussa 2018 allekirjoittaneelle toimeksiannon selvittää, millä keinoin maatalouden yrittäjätuloa¹ voitaisiin vuositasolla parantaa 500 miljoonalla eurolla. Toimeksiannossa keskeistä oli siis puhtaasti taloudellinen ulottuvuus ja sen mukainen lähestyminen elinkeinotasolta aina tilakohtaiseen tarkasteluun saakka.

2017 on ennakkotulos, 2018 on ennuste

Lähde: Luke Taloustohtori, Maatalouden kokonaislaskenta

Kuva 1. Suomen maatalouden yrittäjätulon kehitys

¹ Yrittäjätulo = Markkinatuotot + maataloustuet - kustannukset pl. yrittäjäperheen palkkavaatimus sekä oman pääoman korkovaatimus

Suomalaisen maatalouden kokonaiskuva talouden tunnuslukujen valossa on hyvin heikko. Maataloutemme kannattavuustaso on alhaisesta lähtötasosta sekä tilakoon kasvusta ja tuotannon tehostumisesta huolimatta laskenut trendinomaisesti koko 2000-luvun ajan. Viimeisen 10:n vuoden aikana olemme pudonneet myös EU:n kannattavuusvertailuissa keskikastista aivan häntäpäähän. Vuonna 2016 sijoituimme 28:n jäsenmaan joukossa maa- ja puutarhatalouden kannattavuusvertailussa kokonaisuutena sijalle 25. (Luke)

Kyse ei siis näyttäisi olevan tilapäisestä häiriöstä, vaan pysyvämmästä rakenteellisesta ongelmavyyhdestä. Nykytilanne ja heikon kehityksen pitkäaikaisuus puhuvat vahvasti sen puolesta, että korjaavien toimenpiteiden tulee olla vaikuttavuudeltaan laajoja ja syvälle käyviä. Vaikka kyse on ensisijaisesti alkutuotannosta, ruokaketjun osien keskinäinen vahva riippuvuussuhde puoltaa näkemään tilanteen kokonaisuutena. Kestävien ja yli ajan vaikuttavien korjaavien toimien tulee soveltuvin osin mennä läpi koko ketjun.

Ennen tätä omaa selvitystyötäni sisällöltään hyviä maataloutemme tilaa koskettelevia selvityksiä on tehty vuosien mittaan runsaastikin. Huolimatta maatalouden kannattavuuden jatkuvasta heikkenemisestä, toimeenpanovaiheessa korjaaviin toimiin on ryhdytty kuitenkin varovaisesti. Jotain on kyllä tehty, mutta tilanteen vakavuuteen nähden ne ovat olleet enemmän hienosäätöä. Omalla tavallaan silmät on ummistettu tosiasioilta.

Maataloutemme taloudellisen menestyksen kokonaiskuvaa hahmotettaessa huomiota on syytä kiinnittää myös laajempaan viitekehukseen, eli miten itse tuottajien ohella heitä ohjaavat ja valvovat viranomaiset, maatalouden tutkimus, koulutus, neuvonta, edunvalvonta jne. ovat omassa tehtävässään onnistuneet. Mitä pidemmälle selvitystyöni eteni, sitä enemmän ajauduin pohtimaan: ”Miksi näin on annettu tapahtua? Miksi vaikuttavuudeltaan todellisiin korjaaviin toimenpiteisiin ei ole ryhdytty?” Tämä pohdintani on syytä pitää mielessä, kun arvioidaan raporttiini sisältyvien toimenpide-ehdotusten sisältöä.

Huolimatta siitä, että maatalouden taloudellinen tila koko elinkeinon tasolla on huolestuttava, on todella tärkeää korostaa, että meiltä löytyy samanaikaisesti hyvin johdettuja ja menestyviä maatilayrityksiä eri kokoluokissa. Yhtä lailla on syytä iloita ja olla jopa ylpeä suomalaisen maatalouden tuottaman ruuan raaka-aineiden erinomaisuudesta. Arktinen sijaintimme vähentää satomääriä, mutta tuo tullessaan samalla muuhun maailmaan nähden poikkeukselliset, ruuan laatua parantavat ominaisuudet. Suomessa tuotettu ruoka on puhdasta ja kansakuntamme vastuullisuutta korostavan arvopohjan mukaisesti kuluttajan näkökulmasta turvallisesti tuotettua.

Selvitystyössäni olen lähtenyt siitä, että maataloutemme on välttämätön osa huoltovarmuutemme turvaamista, ja että Suomi on osa EU:ta ja sen maatalouspolitiikkaa. Olen tarkastellut maatalouden kannattavuuden parantamista lähtökohtaisesti vain markkinaehtoisin keinoin. Maatalouden saamista merkittäväillä tuilla on luonnollisesti oleellinen vaikutus

maataloutemme kokonaiskuvaan. Niiden ohjaava vaikutus erilaisiin tilakohtaisiin valintoihin on monelta osin ja ymmärrettävästi hyvin ratkaiseva.

Olen toiminut selvityshenkilönä yksin, ilman erillistä työryhmää, mutta samalla sitäkin laaja-alaisemmin osallistaen ja kuunnellen. Olen altistanut itseni laajasti erilaisiin kuulemisiin eri puolella Suomea (liite). Lisäksi verkkoavoriihen kautta kanavat olivat auki koko Suomen kansalle heinäkuusta joulukuuhun 2018. Vastauksia sain yli 6000. Tavoitteeni on ollut pysyä täysin riippumattomana. Vastaan yksin raporttini sisällöstä.

Toivon, että raporttini herättää sekä keskustelua että käynnistää ehdotusteni jatkojalostusprosesseja ja antaa kimmokkeita myös kokonaan uusien ehdotusten tekemiseen. Toivottavasti näinkin laajaan ja suoraan kuulemiseen perustuvasta selvityksestä olisi hyötyä myös niissä pöydissä, joissa linjataan suomalaisen maatilayrittäjän tulevien vuosien ja vuosikymmenten toimintaedellytysten perusta.

Työni ei olisi onnistunut ilman eri viiteryhmien antautumista tapaamisiin, keskusteluihin, työpajoihin ja muuhun ideointiin. Kiitos kaikille teille, joita olen näin vaivannut. Suuri kiitos myös verkkopohjaiseen avoriiehen osallistuneille tuhansille suomalaisille. Avoriihi ei olisi onnistunut yli odotusten ilman yhteistyökumppanin Fountain Park Oy:n asiantuntevaa, poikkeuksellisen suureen ketteryyteen ja joustavuuteen taipuvaa henkilöstöä. Todella lämmin kiitos myös oikealle kädelleni, hankekoordinaattorilleni, maa- ja metsätieteiden ylioppilaalle ja toivottavasti tulevalle maatilayrittäjälle Joonas Kantoniemelle sekä maa- ja metsätalousministerin erityisavustajalle Risto Lahdelle terävästä sparrauksesta. Kiitos myös moniulotteisen ongelmavyyhdeni onnistuneesta visualisoinnista palvelumuotoilija Sofi Perikankaalle (www.futurice.com) ja raporttini esittelydioista johdon assistentti Miia Jaloselle (www.vake.fi).

Helsingissä tammikuussa 2019

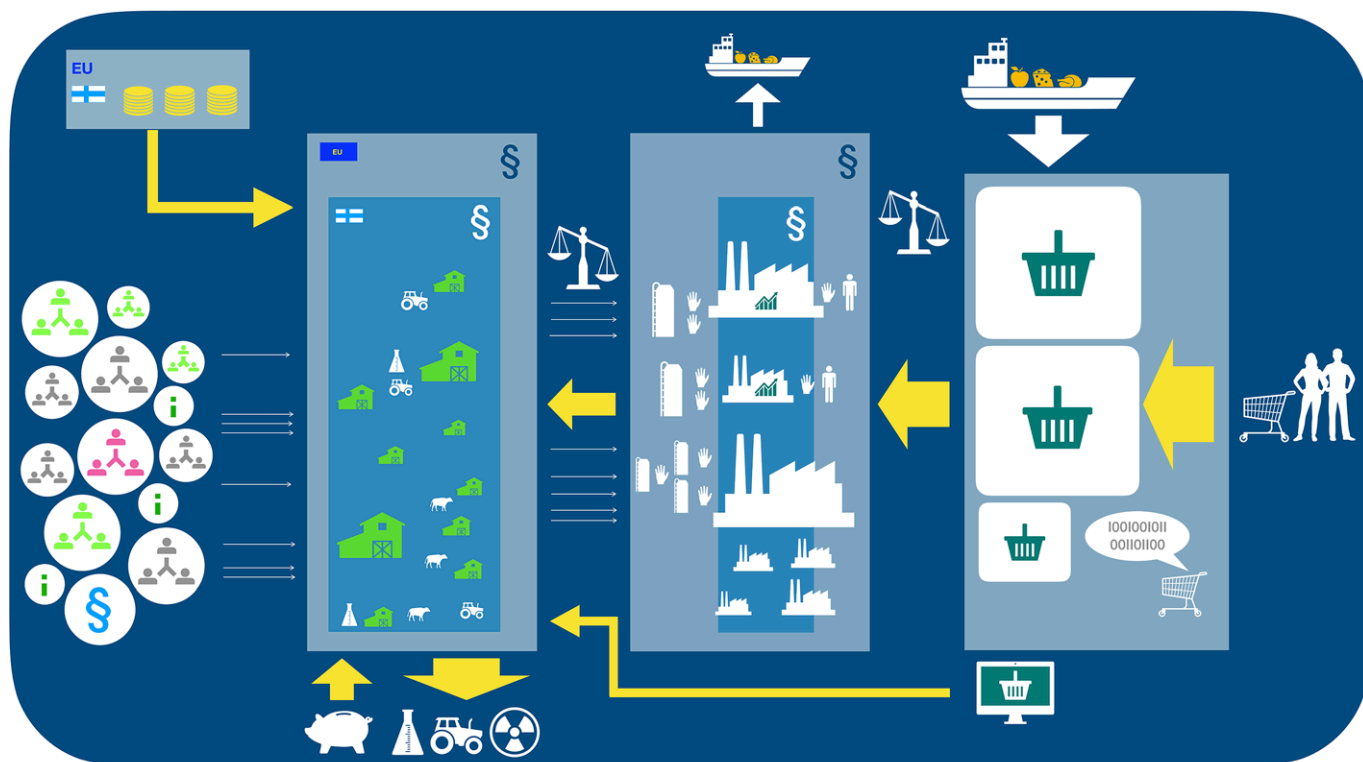
Reijo Karhinen

2 Yhteenveto - Monen asian on muututtava

Globaalisti ruuan kysyntä kasvaa ja sen myötä myös ruuantuotanto elinkeinona kasvaa ja kehittyy. Selvitystyöni pohjalta minulla on vahva näkemys sen puolesta, että tässä viitekehyksessä Suomi voi olla aiempaa selvästi parempi menestyjä. Kansakuntana meidän on luotettava ruuantuotantomme vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin, meidän on kirkastettava tahtotilaamme ja meidän on tehtävä enemmän yhdessä.

Saamani toimeksiannon mukainen 500:n miljoonan euron lisäys maatalouden yrittäjätuloon vuositasona on hyvinkin saavutettavissa. Monen asian on kuitenkin muututtava. Tavoitteeseen pääsy edellyttää johdonmukaista, vahvan tahtotilan mukaista ja useamman vuoden pituista uudistusohjelmaa laajalla rintamalla. Toimintamalleja on hiottava niin tiloilla kuin laajassa maataloushallinnossa. Kaikilla tasoilla on tarve uudistua. Kenelläkään ei ole varaa olla tunnustamatta uudistumistarpeelleen lähtökohdaksi sitä, että maataloutemme on vakavassa tulokriisissä.

Viime kädessä yritysjohtajana lähdän siitä, että nimenomaan laadukkaalla ja tavoitehakuksella johtamisella – sektorin kaikissa osissa, hallinnosta tilatasolle – Suomen maatalous on saatavissa uuden alun ääreen ja sen myötä myös tulokselliseen nousuun.

Kuva 2. Kuvaus suomalaisesta ruokaketjusta

Tähän raporttiin sisältyvät ehdotukseni perustuvat laajaan, vajaan puolen vuoden aikana läpiviemääni kuulemisprosessiin, ja sen myötä ulkopuolisena henkilönä muodostamaani näkemykseen. Osa ehdotuksistani on hyvinkin periaatteellisia ja strategisia, osa lähempänä arjen konkretiaa.

SELVITYSTYÖNI PÄÄVIESTI TIIVISTETTYNÄ KYMMENEEN KOHTAAN

1. Ruokaketjumme tarvitsee yhteisen tahtotilan ja yhteisen ruokastrategian. Perustetaan uusi linjaava keskustelufoorumi – Yhteinen Ruokapöytä.
2. Tuottajien on palautettava ensisijainen ohjaus- ja johtamisvastuu itselleen, voimistettava sekä omistajaohjaustaan että lisättävä yhteistyötä omistamissaan alan yhteisissä yrityksissä ja järjestöissä sekä samalla rohjettava vaatia laadukkaampaa ohjausta ja neuvontaa.
3. Tulosjohtaminen on vakiinnutettava maatilayrittäjyyden perustaksi. Talusosaaminen kunniaan ja euroista yhteinen kieli, ulottuen hallintoon ja viranomaisiin saakka.
4. Maataloutemme ja sen myötä ruokahuoltomme perustoja ovat, ja tulevat jatkossakin olemaan, investoivat, kehittävät ja aitoa yrittäjäriskiä ottavat kannattavat tilat – koosta riippumatta.

5. Pelto on maatalouden tärkein tuotantoväline. Tarvitsemme laajan peltojen ympärille rakennetun kehittämissuunnitelman – Peltoreformi 2025:n.
6. Viennissä meidän on nouseva alisuoriutujasta globaaliksi turvallisen ruuan viejäksi.
7. Päivittäistavarakauppa on saatava mukaan aidon win-win -kumppanuuden hengessä, vastuullisuutta ja datan avoimuutta korostaen.
8. Nostetaan suomalainen maatalous digitalisaation, tekoälyn, alustatalouden ja avoimen datan hyödyntäjänä edelläkävijäksi maailmassa.
9. Innovaatiot ja erikoistuminen – enemmän rohkeutta, ennakkoluulottomuutta ja oma-aloitteisuutta.
10. Onnistumisen eväät luodaan huippuunsa viritetyllä tutkimuksella, koulutuksella ja neuvonnalla. Kootaan alan ohjaus yhteen ja perustetaan uusi maatalouden osaamis- ja palvelukeskus.

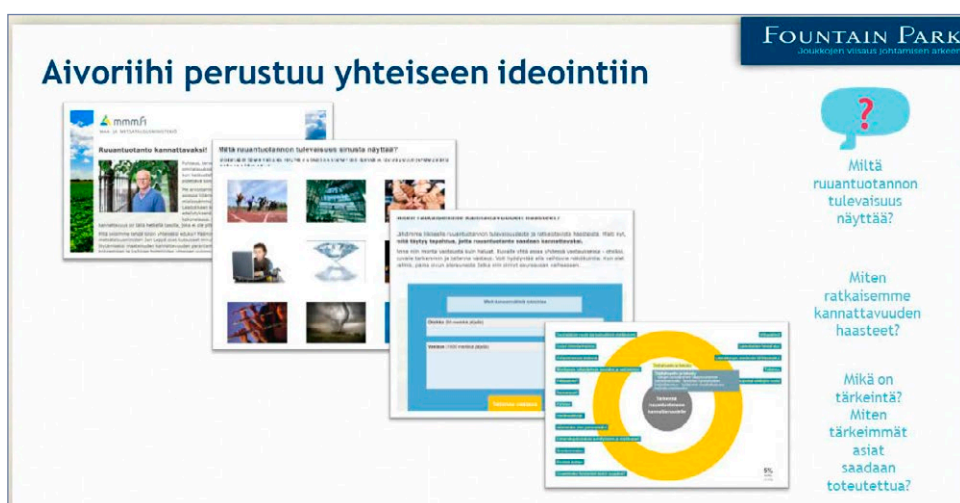
Ehdotusteni toimivuuden ja tavoitteen saavuttamisen näkökulmasta aivan oleelliseksi muodostuu seuraavan ohjelmakauden kansallinen maatalouspolitiikka. Pelkästään siinä tehtävillä strategisilla peruslinjauksilla voidaan joko edelleen kiihdyttää ehdotusteni positiivista taloudellista vaikuttavuutta tai vastaavasti pahimmillaan viedä esityksiltäni kokonaan pohja pois. On erityisen tärkeää, että seuraavan ohjelmakauden tukipolitiikka sisältää sellaiset elementit, jotka kannustavat – kokoluokkaan katsomatta – juuri sellaisia maatilayrityksiä, jotka investoivat ja ottavat aitoa yrittäjäriskiä. Avaan ajatteluni uuden ohjelmakauden tukipolitiikan peruslinjauksista raporttini lopussa.

3 Ruuantuotanto kannattavaksi – osallistaminen ja yhteinen ideointi selvitystyön pohjana

Selvitystyön keskeisenä periaatteena oli antaa kaikille suomalaisille mahdollisuus osallistua työhön. Menetelmäksi valitsin kasvokkaiset tapaamiset alkutuotannon ja soveltuvin osin koko ruokaketjun toimijoiden kanssa, teemakohtaiset työpajat sekä laajan, verkossa toimivan ja puoliavoimen teemahaastattelun periaattein rakennetun dialogin.

Fyysisiä kohtaamisia erilaisilla kokoonpanoilla ja eripuolilla Suomea kertyi runsaasti (liite 1). Valtaosa näistä toteutettiin selvityshenkilön aloitteesta, mutta samalla lähes kaikki tapaamista oma-aloitteisesti pyytäneet tahotkin ehdin tapaamaan.

Kuva 3 Ensimmäisen aivoriihen rakenne

Heti selvitystyön alussa käynnistettiin verkkoavoriihi, jonka tavoitteena oli varmistaa laajan osallistujajoukon mahdollisuus osallistua työhön: suora ideoiden ja näkemysten saaminen kuluttajilta sekä yksittäisiltä ruuan tuottajilta. Alkuvaiheessa paino oli osallistujien avoimesti omin sanoin ilmaisemissa näkemyksissä ruuantuotannon tulevaisuudesta ja kannattavuuden haasteiden ratkaisemiseksi merkittävimmistä asioista. Tämän jälkeen vuoropuhelua syvennettiin ottamalla tarkastelun kohteeksi avoriihestä nousseiden keskeisten teemojen ratkaisuaihioita teema kerrallaan.

Useaan kertaan selvitystyön aikana verrattiin ristiin kasvokkaisissa asiantuntijatyöpajoissa käydyn keskustelun pääkohtia sekä avoriihessä käytyä keskustelua. Työpajojen havaintoja tuotiin myös avoriiehen arvioitavaksi, ja avoriiehen väliaikatietoja hyödynnettiin eräiden työpajojen suunnittelussa.

Aivoriihen rakenne

Aivoriihen alussa hyödynnettiin kuvataulumenetelmää, jossa osallistuja valitsee haluamansa kuvan kuvaamaan ruuantuotannon tulevaisuutta ja kertoo tämän jälkeen avoimesti perustelunsa valinnalle. Perustelujen kautta tavoitteena on päästä kiinni ilmiöihin, joita osallistuja pitää merkittävimpinä ruuantuotannon tulevaisuuden kannalta. Tämän jälkeen ideointia syvennettiin jatkokysymyksellä: ”Miten ratkaisemme ruuantuotannon kannattavuuden haasteet?”, jota tarkasteltiin eri näkökulmista.

Olennainen osa menetelmää on muiden osallistujien ajatusten arviointi. Tässä vaiheessa osallistajat valitsivat muiden osallistujien esittämistä ratkaisuehdotuksista omasta mielestään tärkeimmät. Osallistujia pyydettiin jatkojalostamaan valintojaan pohtimalla, mitä näiden konkreettiseen toteuttamiseen tarvitaan, ja miten omalla toiminnallaan voisi näitä asioita edistää mahdollisimman hyvin.

Uhkakuvia ja yhteistyömahdollisuuksia – tulonjako korostui keskustelun alussa

Päällimmäinen havainto tuloksista oli, että tulevaisuus koetaan jokseenkin epävarmaksi. Mielikuvat suomalaisesta ruuasta ovat kuitenkin positiivisia; kotimainen ruoka koetaan puhtaaksi, turvalliseksi ja terveelliseksi. Kotimaisen tuotannon tärkeyttä korostaa suurin osa osallistujista. Kuluttajat kertovat suosivansa puhdasta ja turvallista ruokaa sekä mieltävät kotimaisen ruuan sellaiseksi.

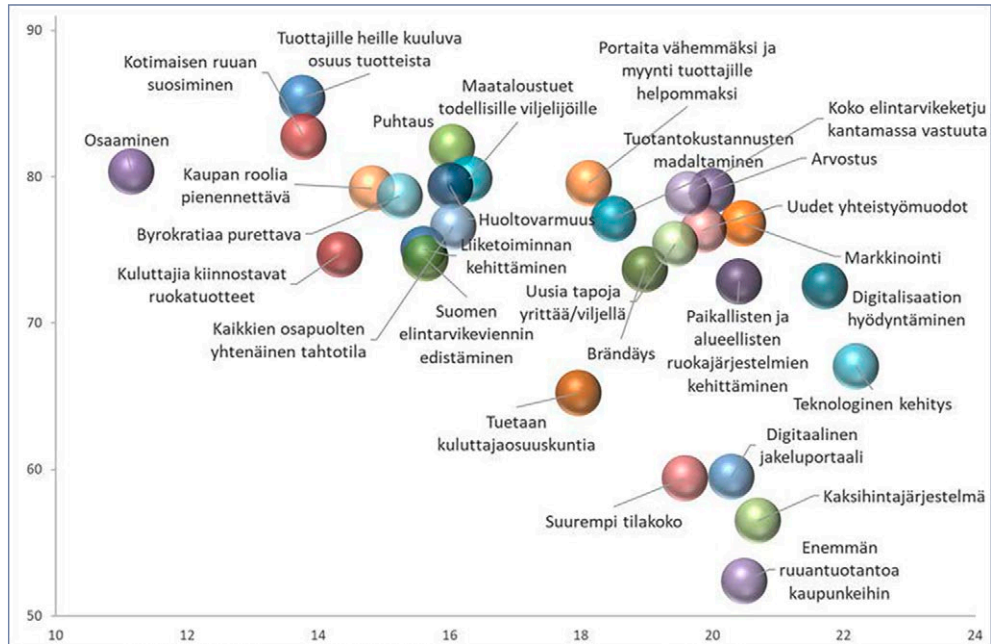
Varsin yleinen näkemys oli, että tämän arvostuksen ei koeta välittyvän tuottajahintoihin saakka. Ketjun eri toimijoiden tulot ja kustannukset ovat muuttuneet eri tahtiin viime vuosina, ja tästä johtuen heti selvitystyön alussa tulonjakoon liittynyt keskustelu korostui varsin voimakkaasti.

Tulonjaon lisäksi uhkakuvina tuotiin esiin laajalti ilmastoon ja kestävään toimintatapaan liittyviä asioita sekä esimerkiksi työvoiman, investointien ja osaamisen näkökulmasta toiminnan jatkuvuuteen liittyviä haasteita.

Kuva 4 Ruuantuotannon tulevaisuus - kuvavalinta ja perustelut

Tulonjakokysymysten ohella huomio kiinnittyi ratkaisuehdotuksiin, joilla ruuantuotannon kannattavuuden haasteita ratkaistaisiin. Ensimmäisessä vaiheessa päällimmäisiksi nousivat esimerkiksi tuottajien ja kuluttajien suuremmat yhteydet, tuottajien välisen yhteistyön lisääminen, digitalisaation mahdollisuuksien lisääntyvä hyödyntäminen, tutkimukseen ja kehitykseen perustuva toimintatapojen uudistaminen ja tehostaminen sekä ruuan vienti.

Kuva 5 Ensimmäisen aivoriihen eniten arvioituja yksittäisiä ideoita tärkeyden ja osallistujien mielipiteiden hajonnan mukaan

Keinovalikoiman jatkotyöstäminen

Ensimmäisen aivoriihen aineistoa jäsennettiin jatkotyöstettäväksi toisen vaiheen aivoriihessä viiden keskeisen teeman kautta. Näiden todettiin vaativan lisätarkastelua keskeisimpien tavoitteiden priorisoimiseksi ja näihin johtavien keinojen hahmottamiseksi. Omina kokonaisuuksinaan käsiteltiin: Digitalisaatio, tekoäly ja data; Innovaatiot ja erikoistuminen; Alkutuotannon kokonaiskustannukset ja tuottavuus; Tutkimus, koulutus ja neuvonta sekä Vienti. Lisäksi tarkasteltiin erikseen kuluttajien näkemyksiä heille itselleen keskeisistä syistä, jotka voisivat lisätä kotimaisen ruuan ostamista. Aivoriihen lopuksi osallistujia pyydettiin kiteyttämään yhteisen tahtotilan ja kulttuurin muutoksen tarvetta – esittämään mielestään tärkein uusi tai vahvistettava toimintatapa, jotta ruokaketjun toimijoiden yhteinen tahtotila voimistuu, ja jotta luomme uutta yhdessä tekemisen kulttuuria.

Kuva 6 Syventävän aivoriihen teemarakenne

Kunkin osion sisällä osallistajat arvioivat sekä aivoriihen ensimmäisessä vaiheessa että kasvokkaisissa työpajoissa tärkeiksi nousseita asioita siitä näkökulmasta, mitkä kiireellisimmin vaativat toimintaa ruuantuotannon kannattavuuden parantamiseksi. Teemakohtaisesti kiireellisimmiksi arvioidut asiat esitellään tämän raportin kunkin osion yhteydessä kaaviomuodossa. Tämän lisäksi aivoriihestä on nostettu loppuraporttiin yksittäisiä kommentteja lainauksina.

Yhteinen tahtotila ja kulttuurin muutos

Kokonaiskuva vastauksista oli, että vallitseva tilanne edellyttää ripeitä muutoksia. Yhteistyötä edistävien toimintamallien luominen on keskeistä. Tämä edellyttää avoimuutta ja läpinäkyvyyttä kaikkeen keskusteluun, sekä koko ketjun toiminnan tarkastelun näkökulmasta yhteistyön lisäämistä ja uusien toimintatapojen vakiinnuttamista yli yksittäisten toimijoiden.

Esitettyihin rakenteellisiin uudistuksiin kuului monenlaisia koko maan tasoisia keskustelufoorumeita ja toiminnan kokonaistarkastelusta vastuunkantoa erikoistuneen toimijan

näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan nähtiin, että voimavarojen yhdistämisen kautta voidaan koko ketjun kannattavuutta parantaa, sekä esimerkiksi viennin vahvistumisen kautta toimialan kokonaisliikevaihtoa kasvattaa, kaikkien toimijoiden eduksi. Yhteinen työ ja yhteiset tavoitteet rakentavat ja voimistavat yhteistä tahtotilaa, jonka puute on käynyt selväksi selvitystyön aikana.

Aivoriihen osallistujista

Aivoriihiyöskentely eteni vaiheittain laajemmasta tarkastelusta kohti teemakohtaista konkretisointia. Ensimmäinen vaihe käynnistyi 13.7.2018 ja yksittäistä teemaa syventäviä jatkoideoita työstettiin verkossa 29.11. saakka.

Kutsulinkkejä kaikkiin vaiheisiin jaettiin sekä maa- ja metsätalousministeriön, että muiden kanavien kautta, kuten selvityshenkilön blogeissa ja twiiteissä sekä eri medioiden uutisissa. Maatalousyrittäjien kutsumisessa hyödynnettiin Maaseutuviraston lähettämiä kutsuja maatalousyrittäjille. Osallistuminen oli anonyymiä, joten sama henkilö on halutesaan voinut osallistuttuaan tulla myöhemmin uudelleen jatkamaan pohdintaa tai arvioimaan muiden osallistujien esittämiä ideoita.

Osallistujaryhmä	N
Maatalousyrittäjä	3 113
Muu yrittäjä tai työntekijä yrityksessä/maataloudessa	572
Kuluttaja tai opiskelija	1 383
Muu asiantuntija (järjestö, valtion- tai kunnallishallinto, tutkimus ja kehitys jne.)	1 091

Kuva 7 Aivoriihen osallistumiset ryhmittäin

Kaikkiaan aivoriiheen osallistuttiin 6159 kertaa (ensimmäinen aivoriihi 3845 kertaa, syventävä aivoriihi ja teemakohtaiset tarkastelut 2314 kertaa)

4 Suomalainen ruokaketju tarvitsee yhteisen tahtotilan ja suomalainen ruoka ansaitsee oman yhteisen kansallisen strategian

Ruokahuoltomme toimivuus kaikissa mahdollisissa olosuhteissa on kansakuntamme yhteinen asia. Pelkästään tämä lähtökohta antaa jo oikeutuksen ja veloitteen tarkastella ruokaketjun toimintaa yhteiskunnan yhteisenä asiana. Ruokaketjukokonaisuudelle on voitava asettaa toiveita ja rajatusti jopa veloitteita sen ulkopuoleltakin käsin.

Selvitystyöni kuulemisissa nousi hyvin selkeästi esiin ruokaketjun sisäisen ilmapiirin heikko tila. Vastakkainasettelu, luottamuspula, keskinäinen syyttely ja eripura ovat yleisiä. Yhteistä visiota ruokaketjun tulevaisuudesta ei ole. Alkutuotannon edelleen heikentynyt kannattavuuskehitys on entisestään kiristänyt ilmapiiriä. Voimakkain kritiikki kuulemisissani kohdistui laajalla rintamalla kaupan vahvaa neuvotteluasemaa kohtaan. Yksittäisenä ja edelliseen nähden hyvinkin poikkeavana toimijana ansaitsee erillisen maininnan ProLuomu. Sen toiminnassa ruokaketjun kaikki toimijat ovat luontevalla ja rakentavalla tavalla löytäneet toisensa.

“Vuoropuhelua ruokaketjun toimijoiden välillä eri tasoilla, valtakunnallisesti, alueellisesti, kuntatasolla. Kyse on usein siitä, että ymmärretään paremmin toisen osapuolen näkökulmat ja lähtökohdat. Arvostetaan omaa ja toisten tekemistä.” - lainaus aivoriihen vastauksista.

Suomalaista ruokaa arvostetaan, erityisesti sen turvallisuutta, puhtautta ja laatua. Kaiken tämän tunnustetaan kumpuavan alkutuotantomme korkeasta tasosta. Suomalainen turvallinen ruoka edustaa hiomatonta timanttia, joka parhaimmillaan voisi yhdistää kansakuntaa. Siitä voisi olla rakennettavissa kansakunnan yksi yhteinen ylpeyden aihe, ja ammattitaidolla brändättyä menestyvä vientituote.

Gloaalissa mittakaavassa ruuantuotanto on suurien haasteiden edessä mm. ilmastonmuutoksen, kuluttajakäyttäytymisen, ruokakriisien ja väestönkasvun takia. Tämä lisää toisaalta sekä painetta että velvollisuutta, ja toisaalta avaa mahdollisuuksia turvallisen ruuan tuotannolle pohjoisilla viljelyvyöhykkeillä. Kuinka pidämme huolen, että kykenemme Suomea vastaamaan tähän? Kuinka muutamme ilmapiirin houkuttelevaksi ja kuinka turvaamme nuorten osaajien hakeutumisen ruokaketjun kaikkiin osiin myös tulevaisuudessa? Mitä voimme oppia suomalaisesta metsäsektorista, sen edelläkävijyydestä, menestyksestä ja sisäisestä yhteistoiminnasta?

Ruokaketju ilman kannattavaa alkutuotantoa ei toimi. Myös alkutuottajan pitää voida menestyä taloudellisesti. Olen vahvasti sitä mieltä, että muutoinkin kuin huoltovarmuuden näkökulmasta suomalaisen ruokaketjun kitkaton toimivuus on aidosti kansakuntamme yhteinen asia. Yhteisen vision puuttuminen ja epäoikeudenmukainen tuloksen jako eivät ole kenenkään etuja.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUS

Ehdotan, että Suomeen perustetaan ruokaketjun uusi yhteinen keskustelufoorumi – **Yhteinen Ruokapöytä**.

Ruokaketjumme ytimellä – alkutuottaja, teollisuus ja kauppa – on oltava tulevaisuudessa nykyistä oleellisesti yhteneväisempi näkemys ruokaketjumme tulevaisuudenkuvasta, strategiasta, kokonaisuuden toimivuudesta ja yhteisestä suunnasta tavoitteineen. On vaikea ajatella, että nykyisen kaltaisessa huonossa sisäisessä ilmapiirissä on mahdollista rakentaa menestyvää tulevaisuuden ruokaketjua, ja vielä niin että kullakin ketjun osalla olisi mahdollisuus kannattavaan liiketoimintaan.

Yhteinen Ruokapöytä olisi tulevaisuuslähtöinen keskustelufoorumi, jonka tulisi yleisellä tasolla:

- määrittää koko ruokaketjun yhteinen tahtotila, strategia ja tarvittavat ylätason tavoitteet
- edistää rakentavan keskustelu- ja viestintäilmapiirin luomista suomalaisen ruuan ympärille
- nostaa suomalaisen ruuan arvostusta ja edistää ruokakulttuuriamme
- kirkastaa suomalaisen ruuan brändiä niin kotimaassa kuin ulkomailla
- edistää vientiä sekä edistää koko ruokaketjun ja sen eri osien – myös kuluttajien etua

Toiminnan tulisi olla suurelle yleisölle asti avointa ja läpinäkyvää sekä luonnollisesti voimassa olevan kilpailu- ja muun lainsäädännön mukaista.

Ruokapöydällä tulisi olla vahva, linjaava ja arvostettu asema. Jäseniksi kutsuttaisiin ainakin sen hetkinen ruuantuotannosta vastaava ministeri ja alkutuottajien sekä teollisuuden ja kaupan korkein mahdollinen edustus. Puheenjohtajaksi ja Ruokapöydän emännäksi tai isännäksi kutsuttaisiin ulkopuolinen ja ruokaketjusta riippumaton henkilö. Ruokapöydän toimintatapaan kuuluisi keskeisenä osana kuulla eri tahojen asiantuntijoita.

Nimittäessään ensimmäisen Ruokapöydän jäsenet, valtioneuvoston tulisi vahvistaa samalla tiivis toimenkuvaus Ruokapöydän toiminnalle. Soveltuvien osien mallia olisi haettavissa esimerkiksi Tanskasta.

5 Kulttuurimuutos laajalla rintamalla on välttämätön

On luonnollista, että juuri maataloudella, jonka juuret ulottuvat syvälle historiaan, on vahva oma toimintakulttuurinsa. Samalla maatalouden jo vuosikymmeniä jatkunut rakennekehitys kohtaa nyt ulkoisen toimintaympäristön kiihtyvän muutoksen, joka haastaa alkutuotantoa sekä koko ruokaketjua uudistumaan – myös toimintatavoiltaan – ja ehkä nopeammin kuin koskaan.

Oman työn arvostus kunniaan

Suomalainen korkealaatuinen ruoka ja sen arvokestävä tuottaminen ansaitsevat korkeamman arvostuksen. **Meidän tulee yhdessä rakentaa ilmapiiri, jossa suomalaista ruokaa ja sen tuottajaa arvostetaan. Samalla maatilayrittäjiä tulee kannustaa itse arvostamaan omaa työtään. Perusteet siihen ovat olemassa ja ne ovat vahvat.** Maataloutta brändinä rasittaa yleinen mielikuva valittavasta elinkeinosta, mikä kumpuaa alan viestinnän sävystä. Tästä on päästävä eroon. Tavoitteena tulee olla mielikuva menestyvästä tulevaisuuden elinkeinosta, josta koko kansakunta on ylpeä.

Tuotantolähtöisyydestä tuloslähteisyyteen

Maataloutemme yksi keskeisimmistä lähtökohdista on ollut erittäin voimakas tuotantolähtöisyys. On totuttu tuottaman kiloja ja litroja. Tämän päivän maatalous on tilakoosta riippumatta yritystoimintaa, jossa liikkuu merkittävät rahavirrat. Lähtökohtaisesti liiketoiminnan pitää – ainakin pitkällä aikavälillä – olla kannattavaa. **Yksi keskeisimmistä muutoksista, mikä on saatava aikaan maataloudessamme, on europohjainen tulosajattelu. Yritystoiminnan päätöksenteossa päätökset punnitaan ensisijaisesti kannattavuuden kautta. Tähän on päästävä myös maataloilla. Ilman, että yksittäiset investoinnit ja muut euroja vaativat tilatasoiset päätökset ovat kannattavia, on vaikea nähdä koko elinkeinon kannattavuuskriisin oikenemistä.**

Vahva tulospainotteinen ajattelu on saatava vietyä läpi myös maataloutta lähellä oleviin sidosryhmiin: niin hallintoon, viranomaisiin, edunvalvontaan kuin poliittiseen päätöksentekoonkin. On opittava tekemään vaikuttavuusarvioinnit myös eurojen kautta.

Kysyntälähtöisyys – kohti kuluttajan tarpeiden tunnistamista

Alkutuotannollemme on ollut luonteenomaista toimia niin, että tuottajat tuottavat ja heidän omistamansa teollisuus ottaa kaiken tavarän vastaan. Tämä on ollut hallitseva toimintatapamme. Tuottaja ja kuluttaja eivät juurikaan ole kohdanneet. Kaupalla on valtava määrä tietoa kuluttajista, joka ei ole ollut tuottajien saatavilla.

Tuottajien tulee olla paremmin perillä kuluttajatrendeistä, jotta osataan tuottaa niitä tuotteita, joita kuluttaja oikeasti haluaa ostaa. Myös jalostusasteen ja pakkausten tulee perustua kuluttajaymmärrykseen sekä kuluttajien ajassa muuttuviin arvoihin ja motiiveihin. Digitaalisuus, uudet myyntikanavat ja suora vuorovaikutus tuottajien sekä ruuan jalostajien välillä tulee osaltaan helpottamaan tätä muutosta. Tiedon ohella myös tavaröiden ja palvelujen on kuljettava sujuvammin ja suuremmin tuottajan ja kuluttajan välillä.

Viranomaisten asenne valvojasta mahdollistajaksi

“Uuden Ruokaviraston brändäys niin, että se aidosti vie kotimaista ruoantuotantoa koko ketjun osalta, yhdessä eteenpäin. Myös hallinnon kautta on pystyttävä luomaan ruokakulttuuria, nyt ruohonjuuritasolla puhutaan siitä, kuinka pienyrittäjät taistelevat tuulimyllyjä vastaan, kun puhutaan hallinnosta. Suomalaisen ruokakulttuurin ja ruokaylpeyden luomiseen tarvitaan kaikkia.”

Alkutuotantomme on erittäin vahvasti säädelty ja valvottu elinkeino. Ilman, että riskeeramme ruuantuotantomme korkeaa turvallisuustasoa, viranomaislähtöisessä toimintakulttuurissamme on kuulemisteni ja saamani palautteen perusteella oleellisesti uudelleen säätämisen varaa. Siihen, että tuottajat kokevat hallinnon ja valvonnan monissa tapauksissa asenteeltaan ja toimintatavoiltaan kielteisenä, on viranomaisten syytä suhtautua vakavasti. **Turhia normeja on edelleen poistettava, samoin päällekkäistä valvontaa. Viranomaisten ensisijainen tehtävä tulee olla rakentavan ja avoimen yhteistyöilmapiirin luominen, ja samalla tuottajien konkreettinen auttaminen ja toimivien ratkaisujen hakeminen. Samalla myös viranomaisten on nostettava ruuan puhtauden ja turvallisuuden korostamisen rinnalle sen tuottamisen kannattavuusnäkökulma.**

Ruuan arvostus lähtee meistä jokaisesta

Suomalaisen maatalouden kannattavuuden parantuminen lähtee jokaisesta meistä. Jokainen meistä on kuluttaja ja mielipidejohtaja omassa elinpiirissämme. **Ruoka pitää palauttaa yhä vahvemmin suomalaisten kotien keskiöön.**

”Meidän tulisi olla ylpeitä suomalaisuudesta ja omasta työstämme sekä pitää sitä kainostelematta esillä.”

Ruoka on enemmän kuin välttämätön elämän polttoaine. Se on vahva osa suomalaisuutta ja paikallista identiteettiämme. Hyvä, yhdessä nautittu ruoka kokoaa meitä yhteen kaikissa elämän vaiheissa, niin kodeissa, kouluissa, työpaikoilla – kaikkialla. Ruoka luo maku-elämyksiä, hyvinvointia, työtä ja vaurautta koko Suomeen. Kaiken tämän alkulähteellä on suomalainen maatilayrittäjä, joka luo turvalliset ja puhtaat raaka-aineet kaikkiin näihin yhteisiin hetkiin.

6 Tuottajien on tiukennettava otettaan omistamastaan teollisuudesta sen kilpailu- ja tilityskyvyn parantamiseksi

Ilman tuottajahintojen nousua nykyisestä, maatalouden kannattavuuden oleellista parannusta ei ole saavutettavissa. Tuottajien joko kokonaan omistaman tai äänivallassaan olevan teollisuuden maksamat tilityshinnat ovat yli 60 % koko alkutuotannon myyntituloista. Eli voimme todeta, että koko maatalouden kannattavuuskriisissä todella ratkaisevassa roolissa on tuottajien itse omistaman teollisuuden tilityskyky ja samalla sen neuvotteluvoima, suhteessa keskittyneeseen kauppaan.

Se, että Suomessa tuottajat itse omistavat jalostavan teollisuuden näinkin vahvasti, on nähtävä isona mahdollisuutena. Jotta tämä vahvuus tulee myös hyödynnettyä, tuottajien on itse tunnistettava oma vastuunsa ja suhtauduttava vain omistajalle kuuluvaan omistajaohjaukseen vakavasti.

”Tuottajien pitäisi olla vahvemmin mukana ohjaamassa toimintoja, tosin tässäkin on vaaransa. Vaatii merkittävää ammattitaitoa hallinnoida teollisuutta, mutta ilman kentän ääntä ei ”hallitusammattilaiset” välttämättä ole niin ketteriä muuttuvan kentän olosuhteiden tulkitsijoina.”

Keskeisessä lihateollisuudessa omistuksellisena toimintamallina on osuuskunta- ja pörssi-yhtiömallin yhdistelmä, joka on jo lähtökohtana haastava. Kahden eri yritysmuodon yhdistelmä helposti poissulkee kummankin yritysmuodon vahvuuksien hyödyntämisen täysimääräisesti yritysten johtamisessa. Arvoketjun katkeaminen ei mahdollista alkuperäistä osuustoimintamallin vahvuutta tuottajaomistajien näkökulmasta.

Maatalouden heikon kannattavuuden ympärillä käytävässä keskustelussa jalostavan keskeisimmän teollisuuden hallinnon on tunnistettava heihin laajan omistajakunnan, ja osin myös koko muun yhteiskunnan kohdistama, odotus ja toimittava määrätietoisesti sen

mukaan. On tunnistettava sekä tunnustettava, että tuottajahinnasta tuottajalle vastaa viime kädessä vain teollisuus. Omistajalla on sekä valta että vastuu. Teollisuuden on oltava rakenteiltaan ja taloudeltaan sellainen, jolla on neuvotteluvoimaa kulloisessakin toimintaympäristössä.

**KESKUSTELUN VIRITTÄMISEKSI JALOSTAVAN TEOLLISUUDEN
OMISTAJAOHJAUKSEN NÄKÖKULMASTA ESITÄN SELVITYSHENKILÖN
ROOLISSA MM. SEURAAVAT KYSYMYKSET:**

- Ovatko nykyiset valta- ja vastuusuhteet riittävän kirkkaat? Turvaavatko nykyiset monopoliiset teollisuuden rakennemallit enemmistöomistajille tarvittavan äänen kuulumisen ja toiminnallisen ketteryyden?
- Onko jalostavan teollisuuden tulevaisuuden hahmotus ollut riittävän strategista ja eri vaihtoehtoja monipuolisesti ja ennakkoluulottomasti kartoittavaa?
- Onko tuottajien omistama jalostava teollisuus vastannut toimintaympäristön kehitykseen riittäväillä rakenteellisilla ratkaisuilla? Tämä näkökulma vielä korostuu, kun otamme huomioon kaupan samanaikaisesti toteuttaman ja vahvaan keskittymiseen johtaneen rakennekehityksen.
- Onko tuottajien omistaman teollisuuden tuotantokapasiteetti koko laajuudessaan tehokkaassa käytössä?
- Onko erityisesti maitopuolella useamman osuuskunnan toimintamalli enemmän rasite kuin mahdollisuus? Globaalilla tasolla monet isot osuustoiminnalliset meijeriyritykset ovat siirtyneet yhden omistajaosuuskunnan malliin, tavoitteinaan kilpailukykyyn parantaminen.
- Onko kaikki mahdolliset lainsäädännön mahdollistamat yhteistyökuviot kartoitettu?
- Onko teollisuus muilla toimin edistänyt riittävästi hintakilpailukykyään parantavaa tehokkuutta ja rationointia?
- Onko teollisuus riittävästi panostanut mm. osaamistaan kehittämällä vaihtoehtoisten myyntikanavien luontiin, ml. viennin edistämiseen eri markkina-alueille?
- Vastaavatko teollisuuden keskeiset hallintoelimet hyvän hallinnon periaatteita ja osaaminen monipuolisuudeltaan tämän päivän vaatimuksia?

7 Tuottajaorganisaatiot – käyttämätön voimavara?

Selvityksen aikana on käynyt hyvin selväksi, että maatalouden kannattavuuden parantaminen edellyttää viljelijöiden neuvotteluaseman vahvistamista ruokaketjussa kaikilla mahdollisilla keinoilla. Uusi elintarvikemarkkinalaki ehkäisee kiellettyjen kauppatapojen käyttöä ruokaketjussa, mutta ei poista kaupalta suuruuden mukanaan tuomaa etua markkinoilla. Perinteisesti osuuskunnat, ja nyttemmin myös tuottajaorganisaatiot, ovat normitasolla tarjonneet viljelijöille mahdollisuuden saavuttaa suuruuden ekonomian neuvottelupöydissä siten, että itsenäiset tilat yhdistävät voimansa.

Hedelmä- ja vihannessektorilla tuottajaorganisaatiot ovat olleet mahdollisia koko EU-jäsenyyden ajan, ja ne on todettu näillä sektoreilla toimiviksi. Tuottajaorganisaatiot voivat sopia yksityiskohtaisesti tilojen kesken hinnoista, tuotantomääristä sekä tuotantotapoihin liittyvistä yksityiskohdista. Eli käytännössä tuottajaorganisaatiomalli antaa tuottajille laillisen keinon vahvistaa markkina-asemaansa suhteessa sekä teollisuuteen että kauppaan.

Kaikilla maatalouden toimialoilla tuottajaorganisaatiot mahdollistava lainsäädäntö on ollut Suomessa voimassa jo jonkin aikaa, mutta siitä huolimatta olemme eurooppalaisittain yllättävänkin suuria alisuoriutuja tuottajaorganisaatioiden määrällä mitattuna, nimenomaan suhteutettuna ruokaketjun muuhun keskittyneisyyteen ja maatalouden heikkoon kannattavuuteen. Tiiviimmän yhteistyön mahdollisuuksia neuvotteluvoiman kasvattamiseksi ei ole kaikilta osin hyödynnetty.

”Tuottajien tulisi lisätä yhteistyötä esimerkiksi edellä mainitulla tuotantopanosten yhteishankinnalla ja toisaalta lyöttäytyä yhteen myös siinä vaiheessa, kun pellolta korjattua satoa aletaan myymään. Volyyymihyötyjen lisäksi usean viljelijän yhteisöllä on suurempi neuvotteluvoima kuin yksin.”

Osasy toimialaorganisaatioiden vähäiseen käyttöön liittyy liha- ja maitoalan vahvaan osuuskuntamalliin. Jos osuuskuntajärjestelmä toimii hyvin, se korvaa monilta osin tuottajaorganisaatioiden tarjoamia hyötyjä. Tuottajaorganisaationormeihin liittyvien markkina-asemarajoitteiden takia erityisesti maitosektorilla ei ole tuottajaorganisaatioiden kautta saavutettavissa laajaa tuottajajoukkoa koskevia hyötyjä.

Vaatimaton lähtötilanne niin tuottaja- kuin toimialaorganisaatioiden osalta on selvä mahdollisuus suomalaisen alkutuotannon osalta. Uusia avauksia tarvitaan. Helpointa on edetä kasvinviljelysektorilla, poissulkematta rohkeita ja luovia ratkaisuja liha- ja maitoalalla. Erityisesti hajanaisessa perunantuotannossa olisi mahdollisuuksia saavuttaa isoja hyötyjä tilatasolla. Uuden lainsäädännön tarjoamat tuottajien yhteenliittymämahdollisuudet ovat toimiva keino myös lähentää tuottajia ja kuluttajia lähiruokarintamalla, digitaalisessa toimintaympäristössä, verkkokauppa mukaan luettuna.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUS

Ehdotan, että alkutuottajien tietoisuutta tuottaja- ja toimialaorganisaatioiden tarjoamista mahdollisuuksista ja eduista on oleellisesti lisättävä. Tuottajien itsensä ohella uusien organisaatioiden perustaminen on oltava vahvasti niin maataloushallinnon, -neuvonnan kuin edunvalvonnan työlliställä. Itse kunkin näistä tahoista tulisi asettaa itselleen kappalemääräiset vuositavoitteet uusien yhteistyöorganisaatioiden määrän lisäämiseksi ja yleisen herätyksen aikaansaamiseksi.

8 Keskittyneeltä kaupalta odotetaan korostunutta vastuullisuutta, aitoa kumppanuutta ja datan avoimuutta

Osana ruokaketjua kauppa on Suomessa hyvin keskittyntä. On erittäin harvinaista maailmanlaajuisesti, että kahdella suurimmalla ruokakaupan toimijalla on yhdessä maassa yli 80 %:n yhteenlaskettu markkinaosuus. Päivittäistavarakauppa on onnistuneilla strategisilla valinnoillaan ja kilpailuviranomaisten sallimana toteuttanut omasta näkökulmastaan onnistuneet rakenteelliset ratkaisut. Kaupan neuvotteluvoima on tämän myötä muodostunut hyvin vahvaksi, jopa ylivertaiseksi. Tämä on fakta, joka tulee vahvasti läpi ruokaketjun toiminnan arjessa. Selvitystyöni sekä saamani toimeksiannon näkökulmasta keskittyneellä päivittäistavarakaupalla ja sen noudattamilla toimintatavoilla on ratkaisevan suuri merkitys.

Poikkeuksellisen vahvan neuvotteluvoiman ohella ruokakaupan kannattavuus julkaistun tilinpäätösinformaation valossa on Suomessa eurooppalaisittain erittäin hyvä. Tätä kokonaisnäkömää viimeaikainen kaupan kateosuuden pieneneminen eräissä elintarviketuotteissa ei ole muuttanut.

Selvitystyössä saamassani palautteessa kaupan suurimpiin toimijoihin kohdistuu paljon odotuksia ja myös paljon kritiikkiä. Hyvin laajalti toivotaan, että yhteistyö olisi enemmän win-win -tyyppistä kumppanuutta. Kauppatapoihin toivotaan reiluuutta. Vastapainona päivittäistavarakaupan keskittyneisyyteen ja erittäin vahvaan neuvotteluvoimaan, sen hallussa olevaan dataan halutaan aivan uudenlaista läpinäkyvyyttä ja avoimuutta.

”Kaikkien yhteisenä tahtotilana tulisi olla se, että jokainen ruokaketjuun osallistuva prosessinosaa saa työnsä korvauksen ja niin, että vastakkainasettelulle kauppa-tuottaja ei enää mahdollisteta. Suomalaiset ymmärtävät suomalaisen ruuan tuotannon merkityksen ja se näkyy päivittäistavarakaupan valinnoissa.”

Yksi yksittäinen närstystä aiheuttava tekijä on muun ohessa merkittävästi yleistyneet kaupan private label -tuotteet. Tämä on globaali ilmiö. Suomessa ongelmaa pahentavat kolme asiaa: kuluttajien pieni määrä, kaupan keskittyneisyys ja kaupan omilla merkeillään jo saavuttama vahva asema. Haastavin tilanne on lihatuotteissa. Tähän muiden kuin kaupan toimijoiden näkökulmasta haastavaan tilanteeseen on vaikea löytää yli ajan kestävä ratkaisua. Perimältään kyse on kaupan vahvasta neuvotteluvoimasta suhteessa heikomman jalostavaan teollisuuteen.

Kokonaisuutena päivittäistavarakaupan roolia arvioitaessa on muistettava, että kilpailulain 4a §:n määritelmän mukaan Suomessa on kaksi päivittäistavarakaupan toimijaa, jotka ovat määrävässä markkina-asemassa.

Selvitystyöni aikana olen tullut johtopäätökseen, että kyseinen normi on jäänyt käytännön seurausvaikutuksiltaan lähinnä ”kuolleeksi kirjaimeksi”. Erityisesti uudelle pienelle kotimaiselle toimijalle – ml. verkkokauppa – markkinoille tulon kynnyks on korkea.

Tarkasteltaessa markkinaa, jossa on määrävässä markkina-asemassa olevia tai muutoin vahvoja toimijoita, huoli kohdistuu kilpailun riittävyyteen. Tällainen huoli oli keskeisesti taustalla, kun pankkiala veloitettiin EU-alueella avaamaan omat maksu- ja asiakasrajapinnat asiakkaan luvalla ja korvauksetta kolmansille osapuolille. Tätä maksupalveludirektiiviä (PSD2) perusteltiin aikanaan tavoitteella helpottaa uusien toimijoiden markkinoille tuloa ja varmistaa läpinäkyvä ja terve kilpailu kuluttajien eduksi. Toinen PSD2:een vertautuva esimerkki veloitteesta avata data löytyy liikennepalvelulain kokonaisuudesta logistiikka-toimijoiden osalta.

Kaiken kauppatoiminnan perustana on ymmärrys siitä, mitä asiakas haluaa. Tämä on valtavasti tärkeää tietoa niin kaupan toimintamallien kehittämisessä kuin myös tavarantoimittajien tuotekehityksessä. Varsinkin hetkenä, jolloin kuluttajakäyttäytyminen on vahvassa murroksessa.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) aloitti kaupan aloitteesta selvityksen ja sittemmin kielsi kesäkuussa 2008 kaupparyhmiltä tuotteiden myyntihintoja ja -määriä koskevien tietojen keskinäisen vaihdon. Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen (ETLA) lokakuussa 2018 julkaiseman tutkimuksen mukaan kyseisen tietojen vaihtoa koskevan kiellon jälkeen kilpailu väheni ja hinnat nousivat lopputuotemarkkinoilla datan välittäjän poistuttua markkinoilta. Samalla myös tavarantoimittajien neuvotteluvoiman arvioidaan heikenneen.

Erityisesti digitaalisten palveluiden kehittyessä käytettävissä olevan datan määrä ja tarve kasvavat merkittävästi. Asiakkaiden jokaisesta liikkeestä digitaalisissa kanavissa jää jälki. Toisaalta uusien tekoälyn avulla personoitujen palveluiden tärkein polttoaine on laadukas

data. Vain laadukkaan datan kautta on mahdollista luoda palveluita, jotka osaavat joko ennakoida tai täydentää asiakkaiden tarpeita.

Suomi lukeutuu maailman kärkimaihin asiakastiedon määrässä ja laadussa. Kansainvälisessä vertailussa tätä dataa on poikkeuksellisen paljon johtuen päivittäistavarakaupamme keskittyneisyydestä sekä pitkäjänteisen datan keräämisen perinteestä. Kaupoilla on jo kanta-asiakasjärjestelmät, joissa ihmiset voidaan yksilöidä sen jäsenenä tai yksilöidä jopa pelkästään maksukortin tai vastaavan tunnisteen kautta. Tähän järjestelmään on teknisesti helppo kerätä mukaan tieto asiakkaan tahdosta ja luvasta jakaa häntä koskevaa dataa kolmansille osapuolille, voimassa olevan normipohjan mukaisesti.

“Panostetaan avoimia rajapintoja tarjoaviin ratkaisuihin, jotta saadaan avointa dataa kaikkien toimijoiden hyödynnettäväksi. Dataa hyödynnettäväksi syntyy mm. tuottajien, valvojen ja kaupan toiminnassa. Ruokaketjussa kertyvä asiakasdata avointa kaikille asiakkaan luvalla.”

Tätä dataa jaetaan vähän ruuan arvoketjussa muille toimijoille. Asiakastieto olisi arvokas lisä myös alkutuottajille ja tavarantoimittajille niin tuote- kuin palvelukehityksessä. Ymmärrys siitä missä tilanteissa, minkälaisen asiakkaiden toimesta ja minkälaisen tuotteiden kanssa tuotteita ostetaan, auttaisi tavarantoimittajia kehittämään asiakkaiden tarpeisiin entistä paremmin vastaavia tuotteita.

Avoin ja helposti yhdistettävissä oleva data on kilpailun edistämisen ohella tärkeä tulevaisuuden polttoaine myös ruokakaupan omassa tuote- ja palvelukehityksessä sekä asiakaskokemuksen kehittämisessä.

Suomesta puuttuu eri toimijoiden hallussa olevaa asiakastietoa ja dataa käsittelevät dataoperaattorit. Tavoitteellisessa ja kehittyneessä markkinatilanteessa tätä asiakastietoa ja dataa operoisi useampi vaihtoehtoinen OmaData Operaattori, jotka myös voisivat pitää yllä tietokantoja kunkin asiakkaan antamasta suostumuksesta ja ilmaisemasta tahdosta mitä datalla operoidaan. Operaattorien kautta asiakas voisi tehokkaasti osallistua haluamallaan tavalla datansa käsittelyyn ja jakamiseen.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. Ehdotan, että nopeutetulla ja valtiovallan asettamalla aikataululla päivittäistavara-kaupan toimijat luovat edellytykset sille, että sen hallussa olevat asiakastiedot ovat avattavissa korvauksetta asiakkaan luvalla kolmansille osapuolille. EU:n tietosuojasetus (GDPR) tarjoaa tähän sekä juridisen oikeutuksen pelisääntöineen että viime kädessä myös asiakkaan toiveesta suoranaisten velvoitteen (siirto-oikeus). Tavoitteena tulee olla tilanne, jossa data jaetaan koneluettavien rajapintojen kautta standardimuodossa.

2. Ehdotan selvitettäväksi, voidaanko löytää lainsäädäntöteitse sellainen toimintamalli, jolla määrävässä markkina-asetmassa olevat päivittäistavara-kaupan toimijat velvoitetaan myymään tukkukaupoistaan alan pienille toimijoille (liikevaihto esimerkiksi alle 500 miljoonaa euroa) tuotteitaan samaan hintaan, jolla ne myyvät tuotteita sisäisesti.

Jälkimmäinen ehdotukseni hakee oikeutusta päivittäistavara-kauppamme voimakkaasta keskittymästä yhdistettynä siihen faktaan, että Suomen pienessä markkinassa on virallisesti todettu olevan kaksi toimijaa määrävässä markkina-asetmassa. Suomalaiseen ruokakauppaan kilpailijaksi mielivä toimija on pitkälti riippuvainen hankinnassaan jommankumman näistä määrävässä markkina-asetmassa olevan toimijan tukkukaupasta. Näiden kahden vaihtoehtona toimivat kaksi muuta tukkukauppaa ovat oleellisesti pienempiä.

Suomen päivittäistavara-kaupan markkinoille pyrkivällä toimijalla on hyvin heikot mahdollisuudet tarjota kilpailukykyinen hintataso suhteessa kahteen markkinoita hallitsevaan yritykseen. Tämä on luonut korkean kynnyksen markkinoille tuloon. Tämä on selvä faktapohjainen ongelma, johon pitäisi löytää toimiva ratkaisu.

Tavoitteena tulisi olla tasapuolisempi kilpailukenttä sekä sen myötä monipuolisemmat ja paremmat palvelut kuluttaja-asiakkaille. Kasvava kilpailu yhtäältä parantaisi tavarantoimittajien ja viljelijöiden neuvotteluasemaa suhteessa päivittäistavara-kaupan määrävässä markkina-asetmassa oleviin toimijoihin, ja toisaalta mahdollistaisi uusien kauppakanavien syntyminen keskittyneen kaupan rinnalle. Erityisen tärkeää tämä olisi uusien markkinoille pyrkivien verkkokauppojen näkökulmasta.

On muistettava, että määrävässä markkina-asetmassa olevalla Valiolla on ollut velvoite myydä KKV:n päätöksellä maitoa omakustannushintaan kilpailijoilleen, ml. pienet meijerit ja suurimmat päivittäistavara-kaupan toimijat, jo lähes 20 vuotta.

9 Kuluttaja odottaa kotimaisen ruuan selkeää esillepanoa ja parempaa lähiruuan saatavuutta

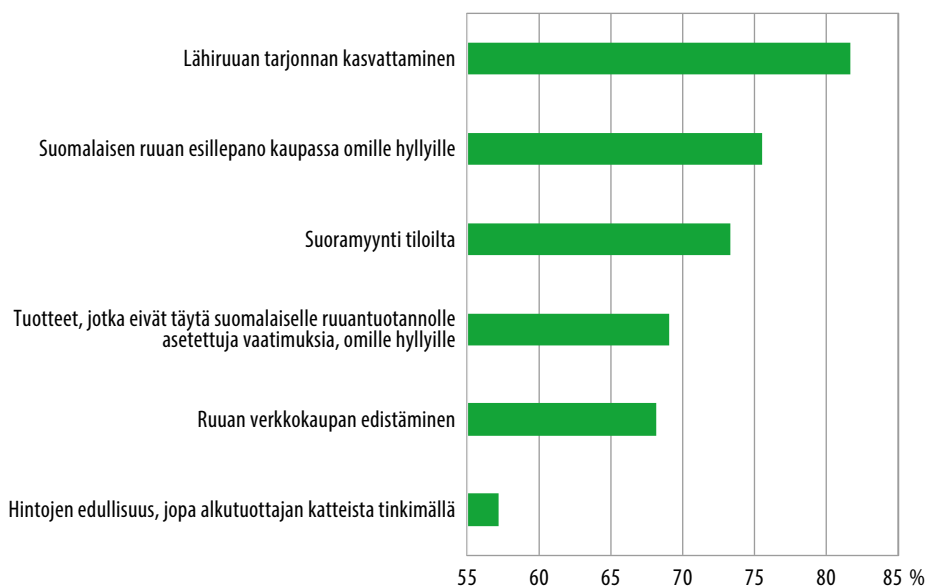
Sekä henkilökohtaisissa kuulemisissa että erityisesti aivoriihen kautta saadussa palautteessa korostui voimakas tarve siirtyä maataloudessamme tuotantolähtöisyydestä kuluttaja- ja kysyntälähtöisyyteen. Kuluttajat ovat yhä kiinnostuneempia ruuasta ja sen alkuperästä. Kuluttajat näkevät paikallisesti tuotetun lähiruuan tarjonnan kasvattamisen keskeisenä keinona lisätä kotimaisen ruuan ostamista. Lähiruuan toimintaympäristön merkittävimmät muutokset kohdistuvatkin toisaalta juuri kuluttajakäyttäytymisen muuttumiseen ja uudistuviin jakelukanaviin, kuten esimerkiksi suoramyyntiin. Myös tuottajien näkökulmasta suoramyynä on tulevaisuuden houkuttelevin jakelukanava.

Kuluttajat ja tuottajat pitävät tärkeänä, että kotimaisen tuotannon täyttäessä muita vaihtoehtoja tiukemmat vaatimukset, tämän eron tulisi olla myös nähtävissä kaupassa esimerkiksi asettelussa tai pakkauksissa.

”Kaupassa tulisi käydä selvästi esille mitkä tuotteet eivät täytä kotimaisia vaatimuksia. Ne tulisi eriyttää omille hyllyilleen selkeästi esiin muista tuotteista. Alkuperää ei saa salata tai tarkoituksella rinnastaa tuotteita kotimaisten kanssa.”

Suomalaista lähiruokaa tulisi korostaa mahdollisimman suurella äänenpainolla. Tästä on tuottajien ohella vastuussa kauppa ja julkinen sektori (valtio, kaupungit, kunnat). Kaupan rooli on toimia verkkokaupan ja valikoiman kehittäjänä, kun taas julkisen sektorin tulisi esimerkin näyttäjänä ohjata hankintojaan tukemaan juuri lähiruokaa (koulu- ja työpaikkaruokailu). Lähiruuan kasvavalla tuotannolla ja tarjonnan monipuolistumisella olisi myönteinen vaikutus uuden jalostavan teollisuuden syntyyn ja sen myötä jalostusasteen nousuun, joka tunnustetaan yhdeksi lähiruokasektorin keskeisimmäksi kehittämiskohteeksi.

Lähiruokaan kohdistuva kasvava kiinnostus on sellaisenaan yksi luonteva ratkaisu erikoistumisen kautta parempaa kannattavuutta hakeville tiloille. Lähiruoka ja yleisemminkin Suomessa tuotettujen elintarvikkeiden jäljitettävyyden merkitys kasvaa globaalisti, tälle suomalaiselle, edelläkävijyyttä ilmentävälle lisäarvolle tulee saada markkinoilta myös hinta.

Kuva 8 Kuluttajan näkökulma - mikä lisää kotimaisen ruuan ostamista? Kiireellisimmät asiat.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. Paikallisesti tuotetun lähiruuan pääsyä kuluttajien ostoskoriin tulee edistää tuotannon jalostusastetta ja -arvoa nostamalla. Tässä auttaisi vahvempi alueellinen yhteistyö eri tuottajien, jalostajien ja pakkaajien välillä. Uusia – myös innovatiivisia – toimintatapoja tulee kehittää, samoin vahvistaa viestiä kuluttajien suuntaan, jolloin kysyntä ja tarjonta voivat kohdata. Tuottajaorganisaatiot ovat yksi hyvä, mutta toistaiseksi vähän käytetty ratkaisumalli myös lähiruuan markkinointiyhteistyön parantamiseen.
2. Lähiruuan saatavuuteen ja sen myötä sektorin kasvuun vaikuttaa merkittävästi se, miten toisaalta suoramyyntiä tiloilta, ja toisaalta verkkokauppaa voidaan kasvattaa. Näiden molempien kanavien kehittämiseen on panostettava. Tarvitaan laajan joukon yhteistyötä, uuden teknologian hyödyntämistä, uusien yhtenäisten toimintamallien rakentamista, neuvonnan aktiivista ja ennakkoluulotonta otetta sekä myös viranomaisten sitoutumista, erityisesti suoramyynnin tunnistamiseen yhtenä merkittävänä osana tilakohtaisen kannattavuuden parantamista. Sama paine ja uusien ratkaisumallien löytäminen kohdistuu myös uusien logistiikkaratkaisujen kehittämiseen.
3. Kotimaisen ruuan tarjontaan kauppa voi vaikuttaa kuluttajien mielestä merkittävästi tuotteiden esillepanolla, selkein tuote- ja alkuperäismerkinnöin. Vastuullisuuttaan korostavan kaupan tulisikin alkaa kilpailla selvästi nykyistä enemmän myös siitä, kenellä on selkeimmät ja positiivisinta huomiota herättävät hyllyosiot ainoastaan suomalaisille ruokatuotteille.
4. Suomalaisen alkutuottajan näkökulmasta olisi myös oikeudenmukaista ja tasavertaista, että kaupassa tarjolla olevat ruokatuotteet, jotka eivät vastaa samoja suomalaiselle ruuantuotannolle asetettuja vaatimuksia, olisivat selkeämmin kuluttajien toimesta todettavissa.
5. Luomutuotteilla on kysyntää enemmän kuin tarjontaa. Suomen luomumarkkinan arvo on ProLuomun mukaan noin 310 miljoonaa euroa, ja sen arvioidaan olevan kasvatettavissa 2–3-kertaiseksi lähivuosina. Luomun vastatessa kuluttajien haluun edistää luonnon elinvoimaisuutta ja eläinten hyvinvointia ruuantuotannossa sekä kysynnän ollessa tarjontaa suurempaa, on perusteltua, että luomuun siirtymistä tuetaan jatkossakin. Luomun vahvalle esilläpidolle julkisissa hankinnoissa ja suomalaisen ruokaviennin kärjessä löytyy vahva peruste. Luomun keskeinen ongelma on pienuus. Pienet volyymit aiheuttavat tehottomuutta, nostavat hintoja ja pienuus heijastuu myös alan yleiseen arvostukseen. Luomuala tarvitsee investointeja kasvuloikkaan sekä politiikan pitkäjänteisyyttä.

10 Julkishallinnon näytettävä esimerkkiä ruokahankinnoillaan

Selvityshenkilönä kohtasin kysymyksen: ”Miksi verovaroin jotkut julkisen hallinnon toimijat ostavat ulkomaista ruokaa verovaroin tuetun suomalaisen sijaan?” Kysymyksenasettelun provokatiivisesta luonteesta huolimatta se on kuitenkin ainakin osittain oikeutettu. Julkiset ruokahankintamme ovat suuruusluokkaa 350 miljoonaa euroa vuodessa ja kotimaisuusaste asettuu välille 60–80 %.

Kotimaisen ruuan suora suosiminen pelkää sen takia, että se on kotimaista, ei ole normien mukaista. Se on selvä lähtökohta. Samalla on tunnustettava, että täysin normien mukaankin toimien suomalaista alkuperää olevan ruuan osuutta julkisissa hankinnoissa voidaan edelleen kasvattaa. Paljolti on kyse tahdosta. Verovaroilla tulisi ostaa vain sellaisia raaka-aineita, jotka varmuudella täyttävät kotimaisen tuotannon laatuvaatimukset. Näiltä osin on euroja enemmän kyse mitä suurimmassa määrin esimerkin voimasta ja oikeudenmukaisuuden tunteesta tiukkojen laatuvaatimusten alaista suomalaista tuottajaa kohtaan.

”Jos lähiruokaa ja kotimaista ruokaa olisi näkyvästi tarjolla julkisissa ruokaloissa, sillä voisi olla asenteita muokkaava vaikutus ja tapa pikkuhiljaa siirtyisi myös kotitalouksien ruokahankintoihin.”

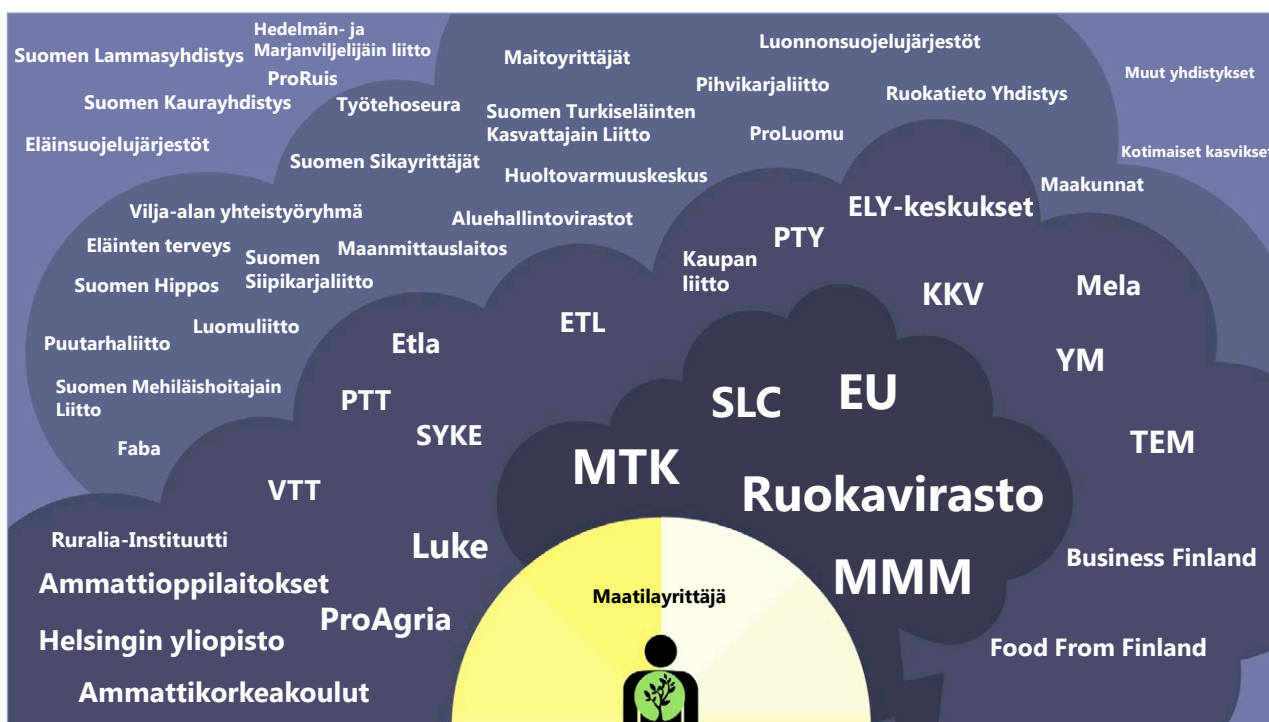
Julkisilla ruokahankinnoilla on itseään laajemmat positiiviset kerrannaisvaikutukset. Niillä on välitön vaikutus myös lähiruokamarkkinan kasvattamiseen, samoin kuin vähintäänkin välillinen vaikutus tilakohtaisen suoramyymtimarkkinan kehittymiseen. Hankintoja suorittavien yksiköiden näkökulmasta tunnistettu ongelma on tarjontaerien riittävän suuruuden varmistaminen. Pienet tuottajat ja julkiset hankkijat eivät kohtaa. Monissa julkisissa hankintayksiköissä on vähän resursseja käydä vapaaehtoista markkinavuoropuhelua ja hakea aktiivisesti kumppaneita tuottamaan kotimaisia tuotteita.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. Ehdotan, että valtiovalta edelleen terävöittää julkisiin ruokahankintoihin liittyvää viestintää ja koulutusta, sekä tuottajien että hankintoja suorittavien toimijoiden suuntaan. Samalla on varmistettava ruokahankintojen ohjeistuksen yhdenmukaisuus koko valtakunnassa, koskien kaikkia julkisin varoin tehtäviä ruokahankintoja. Kotimaisuusasteelle on asetettava voimassa olevien normien puitteissa selkeä tavoite, vastuutaho sekä varmistettava säännönmukainen seuranta.
2. **Ehdotan, että tuottajien ja muiden julkiselle sektorille ruokaa toimittavien on lisättävä keskinäistä yhteistyötään, parannettava osaamistaan niin myynnistä kuin voimassa olevasta normipohjasta sekä toimittava enemmän kysyntälähtöisesti.** Tiivistyvä yhteistyö on välttämättömyys, jotta volyymiltaan suurempiinkin tarjouspyyntöihin voidaan vastata. Erityisesti alueellisten lähiruokayrittäjien on muodostettava toimivia isompia yhteistyömalleja ja hyödynnettävä mm. tuottajaorganisaatiomallin tarjoamat mahdollisuudet merkittävästi nykyistä laajemmin. Yhteistyön tarvetta kasvattaa edelleen maakuntauudistus ja sen myötä kokoaan kasvattavat hankintayksiköt. Tuottajien vastuulla on tunnistaa julkisia hankintoja suorittavien toivomukset ja olla valmiita toimimaan hyvinkin kysyntälähtöisesti.

11 Hallinto- ja edunvalvontaorganisaatioiden roolit selkeimmiksi

Kuva 9 Kuvaus maatilyrittäjän sidosryhmäverkostosta

Selvitystyössäni on käynyt hyvin selväksi se, miten runsaasti erilaisia alkutuotantoa ja maataloutta ohjaavia, neuvovia, koordinoivia, valvovia ja etua ajavia organisaatioita on olemassa (kuva 9). Toiminnan siiloutuminen ja osittainen päällekkäisyys on ilmiselvää, ja optimaalinen tehokkuus ja tuloksellisuus voidaan perustellusti kyseenalaistaa. Ainakin

osin on havaittavissa myös ajan kulumisen seurauksena syntyneitä roolien hämärtymistä alkuperäiseen perustehtävään nähden. Kiinnittäessäni huomiota toimijoiden tuloksellisuuteen korostan erityisesti sitä, että maataloutemme kannattavuuskehitys on jatkunut trendinomaisesti heikkona jo vuosikymmeniä. Millaisen vastuun itse kukin näistä tässä tarkoittamistani organisaatioista ottaa omalta osaltaan siitä, että tilanne on voinut jatkua korjaantumattomana jo näin pitkään?

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUS

Esitän, että tahot – olivatpa ne verovaroja jakavia tai yksityisiä – jotka rahoittavat tässä tarkoittamieni organisaatioiden toiminnan joko kokonaan tai osittain tai muutoin antavat taloudellista tukea, läpikäyvät kriittisen tarkastelun ja edellyttävät selkeyttävää keskustelua ja toimenpiteitä. Vastaako toiminta toimintakulujen maksajien odotuksia, syntyykö tavoitteeksi asetettua lisäarvoa ja ovatko toiminnan fokus, tarpeellisuus tai organisoituminen ylipäättään kunkin osalta sitä, mitä 2020-luvun toimintaympäristö edellyttää?

Korjaavien toimenpiteiden tulee johtaa selkeämpään vastuunottoon myös alkutuotannon taloudellisesta menestyksestä, parempaan toiminnan tuloksellisuuteen ja yhteistyöhön sekä selkeisiin rooleihin osana kokonaisuutta.

Tavoitteena tulee myös olla, että edellä esittämäni Yhteisen Ruokapöydän ympärillä käytävä keskustelu rakentaa aidosti yhtenäistä tahtotilaa koko ruokaketjun näkökulmasta ja vähentää näin osaltaan tarvetta lukuisten eri organisaatioiden kamppailulta omasta näkyvyydestään. Ruokaketjumme tarvitsee eheämpää ja yhtenäisempää viestintää.

12 Viranomaisten päätöksillä on poikkeuksellisen suora vaikutus myös maatalouden kannattavuuteen

Kuulemisissani on käynyt hyvin selväksi, miten merkittävä rooli eri viranomaisilla on alkutuotannon toimintaan yleisesti, ja erityisesti viranomaispäätösten vaikutuksilla myös maatalouden kannattavuuteen. Alkutuotantoa ohjataan, luvitetaan ja valvotaan laajasti ja monen viranomaisen toimesta. Lisäksi koko ruokaketjun toimintaa tarkasteltaessa nousee keskeiseen rooliin myös Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) linjaukset ja päätökset.

Suomalaiseen ruokaan kytkeytyvä vahva turvallisuusominaisuus on pitkälti seurausta laadukkaasta viranomaistyöstä. Tämä on vahvuus, joka meidän on säilytettävä. Näiltä osin viranomaisohjeista ei pidä tinkiä jatkossakaan.

“Valvonnan painopistettä tulisi ohjata enemmän käytännön toimenpiteisiin, joilla maataloustuotannon kannattavuutta voitaisiin parantaa”

Samalla kun viranomaistoiminnan lopputulemaa arvostetaan, niin myös kriittisyyttä on runsaasti. Kriittinen palaute kohdistuu ensisijaisesti viranomaisten palveluolttiuteen, asenteeseen sekä alkutuotannon arjen ja ansaintalogiikan vajavaiseen ymmärtämiseen. Myöskin se, että Suomeen voidaan tuoda paljon sellaisia tuotteita jopa EU -alueelta, joiden tuottaminen Suomessa ei ole laillista, ihmetyttää. Ymmärrettävästi tätä pidetään merkittävänä epäoikeudenmukaisuutena.

Kuulemisissani poikkeuksellisen paljon nousi esiin tuottajien epäoikeudenmukaisuuden tunteesta kumpuava kriittinen suhtautuminen KKV:n linjauksia kohtaan. Esimerkkeinä nousi esiin mm. lannoitekaupan erittäin voimakas keskittymisen mahdollistuminen, samoin kuin päivittäistavara-asteittainen ja edelleen KKV:n sallima jatkuva keskittyminen. Ja samaan aikaan toisesta tulokulmasta nousi esiin hyvin laajalti kysymys jo lähes 20 vuotta vanhasta ja edelleen voimassa olevasta KKV:n linjauksesta koskien Valiota ja ns. kiintiömaitovelvoitetta (Kivi-ehto). Perustellusti on kysyttävissä, kenen hyväksi kyseinen ehto tämän päivän oleellisesti erilaisessa toiminta- ja kilpailuympäristössä nykymuodossaan toimii?

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. Yleinen kulttuurimuutostarve kohdistuu suurella painoarvolla myös viranomaistoimintaan. Ehdotan, että alkutuotannon taloudellinen tuloksellisuus nostetaan myös viranomaistoinnin keskeiseksi prioriteetiksi. Viranomaistyön luonteen painopiste on siirrettävä enemmän valmentavaan suuntaan. Viranomaisten on autettava maatiloja onnistumaan. Eri viranomaistahojen on syytä määrittää oma suhtautumisensa ja uudistumistarpeensa suhteessa tarvittavaan laajempaan kulttuurimuutokseen. Samalla on varmistettava, että kaikilla viranomaisilla on tarjota valvottavilleen vaivaton palautteenanto mahdollisuus.
2. Maatalouden keskeisin hallinnollinen viranomainen on maa- ja metsätalousministeriö (MMM). Viranomaistomijoista ministeriöllä on hyvin keskeinen vastuu maatalouden kannattavuuskehityksestä yleensä ja nyt erityisesti siitä, että käänne parempaan lopulta toteutuu. On perusteltua selvittää, onko ministeriön nykyinen organisoitumismalli yhteensopiva maatilayrittäjien kohtaaman rajun toimintaympäristön muutoksen kanssa. On tärkeää, että ministeriöllä on riittävät valmiudet ja oikeat resurssit olla johtamassa myös maatalouden voimakasta, markkinaehtoista ja tuloshakuista sekä teknologialähtöistä murrosta ja uudistumista. Samalla tulee varmistaa, että maatalouden näkökulmasta keskeisimmällä hallinnollisella viranomaisella on kussakin esillä olevassa asiassa selkeä yksi yhteinen tahtotila ja tavoite.
3. MMM:n on seurattava tarkkaan sitä, että EU:n asettamat ohjeet ja normit sekä ennen kaikkea niiden soveltaminen käytäntöön eivät aseta suomalaista viljelijää epäoikeudenmukaiseen asemaan suhteessa muiden EU-maiden viljelijöihin. Eroavaisuuksista on tarve keskustella avoimesti ja tarvittaessa ryhdyttävä myös korjaaviin toimenpiteisiin. EU lainsäädäntöä ja normeja on uskallettava haastaa, jos suomalaisen viljelijän etu sitä edellyttää.
4. Suomalaisen laajan ruokaketjun erityisominaisuus on sekä keskittynyt päivittäistavarakauppa että panostoimittajamarkkina. Osalla merkittävistä yksittäisistä toimijoista on jopa 80 %:n markkinaosuus. Toisaalta alkutuotantomme saa julkista tukea vuositasolla noin 1,8 miljardia euroa. Esitän tehtäväksi erillisen ja seikkaperäisen selvityksen siitä, valuuko mahdollisesti osa julkisesta tuesta heikosti toimivan kilpailun johdosta alkutuotannon läpi ruokaketjun muille toimijoille. Samassa selvityksessä olisi perusteltua verrata millainen kilpailuympäristö laajoissa ruokaketjuissa on suomalaisen maatalouden näkökulmasta relevanteissa kilpailijamaissa, ja poikkeavatko kilpailuviranomaisten tulkinnot eri EU-maissa – tai ainakin maataloutemme näkökulmasta tärkeissä kilpailijamaissa – Suomen käytännöistä.

13 Kannattavuuden parantamisen perusta: tuloslähtöisyys ja tuottajien keskinäinen yhteistyö

Selvitystyöni pohjalta nostan kaksi isoa yleisteemaa maataloutemme kannattavuuden välittömän parantamisen kivijalaksi. **Tulosajattelu** on saatava ajettua koko elinkeinon läpi samalla, kun **tuottajien välisen keskinäisen yhteistyön** kautta on saatava aikaan oleellisesti lisää tehokkuutta ja neuvotteluvoimaa.

Kannattavuudella, maksuvalmiudella ja vakavaraisuudella on selkeä keskinäinen yhteys. Selvitystyön aikana on käynyt ilmi, että vain pieni osa maatilayrityksistä tekee budjettia ja vielä pienempi osa seuraa sen toteutumista aktiivisesti. Näin on huolimatta siitä, että maatilojen rahavirrat, ml. yksittäisten investointien koko, ovat olleet voimakkaassa kasvussa. Taloussuunnittelu ei ole riittävästi seurannut yksikkökojojen kasvua. Maatalous on maailmanlaajuisesti pääosin matalien katteiden yritystoimintaa, jossa investointien sekä myös pienempien hankintojen etukäteinen kannattavuuslaskenta, oikea ajoittaminen ja rahoituksen suunnittelu ovat kaiken toiminnan ehdoton lähtökohta. Sanonnalle: ”Laskin on maatilalan tärkein työkalu”, löytyy vahvat perusteet.

”Nykyisin keskitytään liikaa tuota tuotannon kasvattamiseen. Ei huomioida tarpeeksi tuotantoon liittyviä kustannuksia. Tulotasoa pyritään kasvattamaan tuotantoa lisäämällä, joka johtaa ylituotantoon ja hintojen laskuun.”

Samalla kun tulosajattelun on noustava tilatasolla aivan uudella tavalla keskiöön, sen saman kulttuurimuutoksen on näyttävä niin maatalouden koulutuksessa, neuvonnassa, edunvalvonnassa kuin myös hallinto- ja muussa viranomaistoiminnassa.

Oma tuskastuttava ja myös selvitystyötäni häiritsevä tekijä oli maatalouteen liittyvien euromäärien lukujen tilastoinnin hajanaisuus, keskinäinen ristiriitaisuus ja keskeistenkin tilastonumerojen puuttuminen kokonaan. Tilastoja löytyy kannattavuuskirjanpitotilojen

perusteella, verottajalta, tilastokeskukselta jne. Helposti syntyy kuva, että kilot ja litrat on tilastoitu, rekisteröity ja dokumentoitu selvästi euroja paremmin.

Verkkoavoriihen ensimmäisessä osassa suuri osa kannattavuuden parantamiseen liittyvistä ehdotuksista kohdistui yllättävänkin korostuneesti tuottajien erimuotoisen yhteistyön parantamiseen (markkinointi, kone- ja tarvikeostot, työmenetelmien kehittäminen jne.). Aivoriihen toisella kierroksella oli oma kysymys erityisesti kannattavuuden parantamisesta ja saatujen ehdotusten kiireellisyyden priorisoimisesta. Siinä kiireellisimmäksi arvioitiin omistajaohjauksen vahvistaminen. Yhteistyölle nähtiin pikaisinta tarvetta markkinoinnissa. Yhteisiä laite- tai esimerkiksi rehu- ja lannoitehankintoja ei pidetty yhtä kiireellisinä lisätä. Osa tuottajista koki näin jo riittävästi tehdyn. Selvityshenkilönä peilaan tuottajien yhteistyön tarvetta ja mahdollisuuksia suhteessa alan kannattavuuskehitykseen. Näiltä osin viesti on selvä. Laajempi yhteistyö luo toisaalla neuvotteluvoimaa, ja toisaalla tehokkuutta. Kannattavuuskriisin partaalla oleva toimiala ei voi jättää mitään kiveä kääntämättä.

Monia oheisen kuvan kautta välittyviä palautteita käsittelen erikseen tämän raportin muissa kohdissa.

Kuva 10 Miten parhaiten parannamme koko ruokaketjun tuottavuutta ja kannattavuutta? Kiireellisimmät asiat.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. Koko elinkeinon tapa ajatella ja tarkastella asioita korostuneen suurella painoarvolla talouden näkökulmasta on saatava nousemaan aivan uudelle tasolle. Tarvitaan enemmän kuin tiikerinloikka. Painotan, että kyse ei ole vain maatilayrittäjistä, vaan myös kaikista maataloutta ohjaavista, valvovista, neuvovista, rahoittavista ja etua valvovista tahoista. Maatilayrittäjien talousosaamiseen ja mahdollisuuteen hyödyntää tulossuunnittelussa ja -seurannassa uusia sähköisiä työvälineitä on panostettava merkittävästi. Laadukas maksuvalmiuden ja tuloksen suunnittelu on vakiinnutettava osaksi maatalouden arkea. Investointien kautta linjan on perustuttava realistisiin ja toteuttamiskelpoiisiin laskelmiin.

Maatilayrittäjien itsensä ohella keskeinen vastuu tilanteen korjaamisesta on maatalouden koulutuksella ja neuvonnalla, joita tarkastellaan erikseen kohdassa 21. Myös maataloutta rahoittavilla tahoilla on tärkeä koulutuksellinen ja asennekasvatuksellinen rooli kohti taloussuuntautunutta kulttuuria kuljettaessa.

2. Ehdotan, että käynnistetään pikaisesti Luken johdolla työ, jonka lopputulemana Suomeen syntyy yksi keskitetty maatalouden taloudellista kehitystä kuvaava tilastokanta, ja sen myötä yhdet riittävän kattavat ja laadultaan yksiselitteisen luotettavat europohjaiset luvut kaiken mahdollisen maataloutta koskevan päätöksenteon ja tutkimuksen pohjaksi.

14 Kilpailukykyinen jalostava teollisuus mahdollistaa paremmat tuottajahinnat

Maatalouden tuotot yhteensä – ilman tukia, rahoitustuottoja ja muita tuottoja – ovat Luken tilastojen mukaan vuonna 2016 noin 3,4 miljardia euroa (kuva 11). Tästä reilut puolet (1,8 mrd. euroa) on kotieläintuottoja, joista maidon osuus on noin puolet. Kasvinviljelytuottojen määrä on 1,0 miljardia euroa eli kotieläin- ja kasvinviljelytuotot yhteensä muodostavat 80 % markkinatuotoista.

Maatalouden tuottoerittely	2016	Tuottopotentiali
Tiloja edustettuna	49 866 kpl	
	milj. euroa	
Ruis ja vehnä	119	
Ohra	187	
Kaura ja muut viljat	155	
Öljykasvit	40	
Nurmirehut	306	
Peruna ja sokerijuurikas	44	
Palkokasvit ja muut kasvit	43	
Kasvinviljelytuotto	896	
Maitotuotto	926	
Muu nautakarjatuotto	363	
Sikatuotto	256	
Siipikarja	247	
Lammis- vuohi- ja hevostuotto yms.	41	
Kotieläintuotto	1 833	
Kasvihuone- ja avomaatuotto	455	
Muut tuotot	191	
Tuotot yhteensä*	3 375	
Lähde: Luke Taloustohtori, Maatalouden kokonaislaskenta		
*pl. kaikki tuet		

Kuva 11 Maatalouden tuottoerittely 2016 ja niiden tuottopotentiali

On selvää, että maailmanmarkkinahinnoilla ja yleensä markkinoilla vallitsevalla kilpailutilanteella on kussakin hetkessä oleellinen yhteys tuottajahintoihin. Tämä näkökulma ei saa kuitenkaan peittää alleen sitä tosiasiaa, että jalostavan teollisuuden omalla kilpailukyvyllä on ratkaisevan tärkeä rooli. Oli sitten kyse logistiikkaan, hankintaan, tuotantoon, myyntiin tms. prosesseihin liittyvistä tulokulmista tai laajemmista strategisista tai rakenteellisista ratkaisuista, ovat päätökset omissa käsissä ja viime kädessä omistajien vastuulla. Tarvittavia ratkaisuja tulisi korostuneen painokkaasti tarkastella vain eurojen kautta. Selvitystyöni toimeksiannon mukaisen tavoitteen saavuttamisen näkökulmasta jalostavan teollisuuden kilpailukykyä parantavilla toimenpiteillä on hyvin keskeinen merkitys. Omistajien ohella myös viranomaisten on hahmotettava markkinoiden globaalisuus ja vaihtoehtoisten polkujen uhkakuvat.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUS

Ehdotan, että jalostavan teollisuuden tuottajahintojen korotuksen kautta haetaan maatalouteen lisää yrittäjätuloa 150–200 miljoonaa euroa.

Asiantuntijakuulemisiini perustuen katson, että jalostavan teollisuuden kilpailukykyä parantamalla sekä tuottajien neuvotteluvoimaa lisäämällä, tuottajahintojen korotusmahdollisuuksien kautta maatalouden markkinatuottoja voitaisiin lisätä nykyisestä vuositasolla 150–200 miljoonaa euroa. **Normaalin jatkuvan tehostamisen ohella tarvitaan mm. rohkeita rakenteellisia ratkaisuja, uusia teollisuuden yhteistyömalleja, uusia markkinavaltauksia, valtakunnallisen viljely- ja tuotantokapasiteetin kokonaisvaltaista sopeuttamista, yksinkertaisempia organisaatiorakenteita, vahvaa ja ennakkoluulotonta omistajien tahtotilaa sekä strategista johtamista.**

Vahvemman omistajaohjauksen ohella tuottajaorganisaatiomallin laajempi hyödyntäminen on yksi konkreettinen ja varteenotettava keino neuvotteluvoiman lisäämiseksi tuottajien näkökulmasta, erityisesti koskien kasvinviljelyalaa ja muita sektoreita, joissa rajoittavana tekijänä eivät ole laajat osuuskuntarakenteet.

15 Lopullinen tulos ratkaistaan kulujen taidokkaalla hallinnalla

Luken tilastojen mukaan maataloutemme kokonaiskustannukset ovat ilman laskennallisia eriä (tilakäyttökustannukset, oma työ, oman pääoman korkovaade) suuruusluokkaa 4,5 miljardia euroa vuositasolla. Kun tätä lukua suhteuttaa maatalouden vastaavan ajankohdan tuottoihin 3,4 miljardia euroa ilman maataloustukea ja tarpeeseen parantaa yrittäjätuloa toimeksiannon mukaan 0,5 miljardilla eurolla, on luonnollista, että tarve kustannussäästöihin tavoitetason saavuttamisen näkökulmasta on ilmeinen.

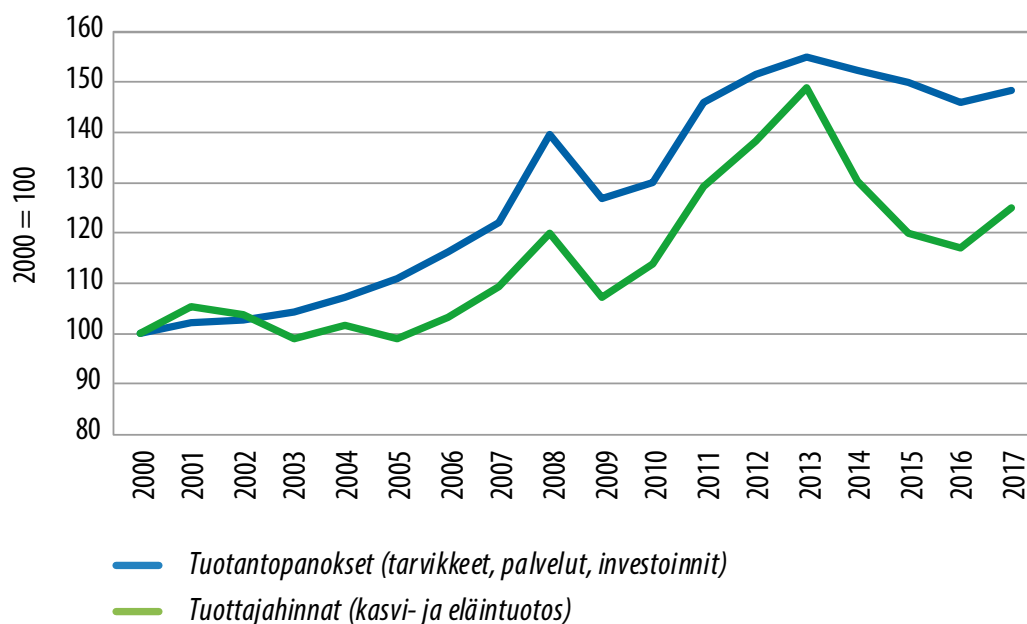
Maatalouden markkinatuottojen (3,4 mrd. euroa) ja kokonaiskustannusten (4,5 mrd. euroa) epäsuhta selittyy osittain maataloilla, joilta ei tule myyntituottoja joko ollenkaan tai niiden osuus tilan liikevaihdosta on hyvin vähäinen. Tämä ei välttämättä ole ongelma kyseisten tilojen osalta, koska tukijärjestelmä mahdollistaa tällaisen toiminnan harjoittamisen. Meillä on runsaasti myös tiloja, joilla perheen varsinainen toimeentulo tulee maatalouden ulkopuolelta, esimerkiksi ansiotulojen tai eläkkeen kautta.

Kokonaisuuden ja aktiivisten tilojen kannalta tilanne, jossa tuen saanti ei edellytä aktiivista viljelyä ja siten myyntituottoja, on näkemykseni mukaan ongelmallinen. Pellon vapautuminen aktiiviseen viljelyyn vähentäisi mm. pellon raivaustarvetta ja tervehdyttäisi pelto-markkinoita. Käsittelen tätä erikseen kohdassa 17.

Vallitseva kulttuuri ja heikko neuvotteluvoima

Muusta yritystoiminnasta poikkeavasti maatalouden ylikorostunut tuotantosuuntautuneisuus on oleellinen tekijä, joka ei ole ollut omiaan suuntaamaan henkilökohtaisesti maatalousyrittäjien huomiota kulujen hallintaan.

Korkeita kiinteitä kustannuksia, ja sitä kautta kroonisia kannattavuusongelmia, aiheuttaa myös huomattavan vahvaan juurtunut perinteinen ajattelutapa, jonka mukaan itsenäisen talonpojan tulee omistaa henkilökohtaisesti kaikki tarvitsemansa koneet ja pellot.

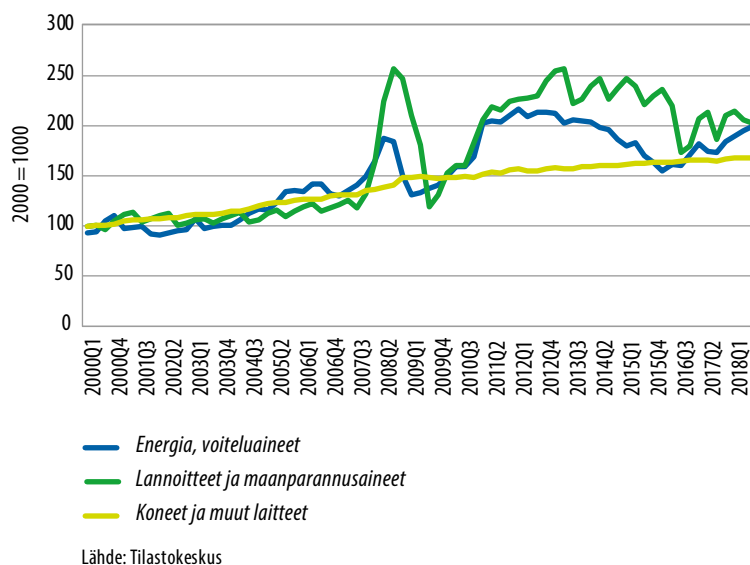

Lähde: Tilastokeskus

Kuva 12 Maatalouden tuottajahintojen ja tuotantopanosten hintojen kehitys

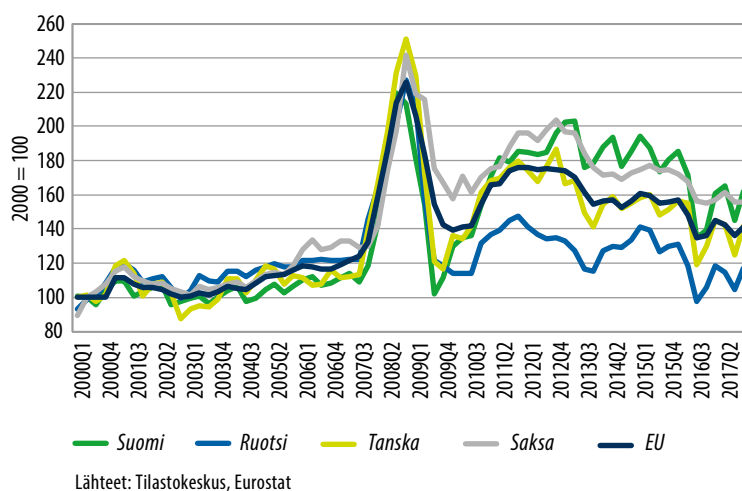
Yhtenä selittäjänä korkeisiin tuotantokustannuksiin on viljelijöiden heikko neuvotteluasema tuotantovälineiden hankinnassa (Kuva 12). Maatalouden tuotantovälineiden kauppa on nykypäivänä globaalia toimintaa, jossa kilpailutukseen tarvitaan isot volyymit. Eri tuotantosuuntien tulisi löytää toisensa, jotta maatalouskauppaan saataisiin selvästi lisää tehokkuutta ja oleellisesti kovempaa kilpailua. Päivittäistavarakaupan tavoin maatalouden panostoimittajien kannattavuustaso näyttyy hyvänä, osin jopa erittäin hyvänä. On olemassa vaara, että yhteiskunnan maksamasta maataloudesta osa kanavoituu maatilayrittäjien heikon neuvotteluaseman johdosta panostoimittajien tulokseen.

Kuvassa 13 on kuvattu keskeisten maatalouden tuotantokustannusten hintakehitystä vuodesta 2000 alkaen. Silmiinpistävää on lannoitteiden hintojen erittäin voimakas nousu vuosien 2010 ja 2013 välillä. Samaan aikaan myös energian hinta nousi meillä voimakkaasti.

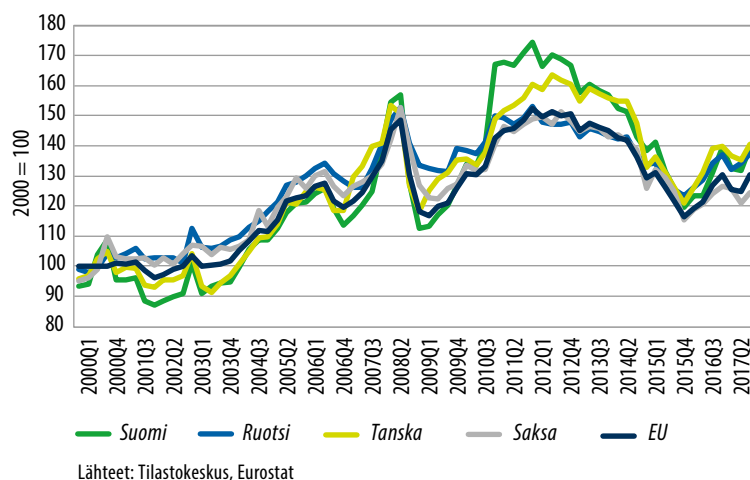

Kuva 13 Eräiden maatalouden tuotantopanosten hintojen kehitys

Verrattaessa maatalouden tuotantovälineiden reaalisin ostohintaindeksin kehitystä 2000-luvulla eräissä Suomen kannalta relevanteissa EU-maissa, kiinnittyy huomio samalla tavoin lannoitteiden poikkeavan kovaan hintakehitykseen juuri Suomessa (kuva 14). Myös energiahinnat ovat nousseet Suomessa nopeammin kuin EU:ssa keskimäärin (kuva 15).

Kuva 14 Lannoitteiden reaalinen ostohintaindeksi, kansainvälinen vertailu

Kuva 15 Energian reaalin ostohintaindeksi, kansainvälinen vertailu

Neuvonnan ja edunvalvonnan merkitys tuotantokustannusten alentamisessa

Neuvonnalla on iso merkitys maatalouden yksikkökustannuksien alentamisessa. Tämä selvitystyö sisältää oman kappaleensa neuvonnan tehostamisesta. Tässä kohdassa on kuitenkin syytä nostaa esille, että asiantuntevalla neuvonnalla ja vertailutietoja jakamalla voidaan vaikuttaa merkittävästi tuotantokustannuksien alentumiseen.

Maatalouden tuotantoprosessit ovat monimutkaisia eikä taloudellisen optimin hakeminen ole helppoa. On huomattavasti helpompaa tavoitella mahdollisimman korkeita satotasoja, päiväkasvuja tai keskituotoksia.

Tuottajat tarvitsevat huipputason talous- ja kustannusneuvontaa. Maatalouden yrittäjätuloa ja kustannuskehitystä koskevia tilastoja seurattaessa on oikeutettua kysyä, saavatko tilat tällä hetkellä sitä.

Maatalouden tuottajajärjestöt hoitavat tuottajien markkinaedunvalvontaa, jonka kärki on selkeästi suunnattu vähittäiskauppaan ja tuottajahintoihin. Maatalouspolitiikkaan ja yleensä EU-tason päätöksentekoon vaikuttaminen on ollut myös vahvaa. Tuotantokustannuksiin liittyvä edunvalvonta näyttyy selvästi vaimeampana.

Maatalouden kustannuserittely		2016	Säästöpotentiaali	Suosituks
Tiloja edustettuna		49 866 kpl		
		milj. euro		
Lannoitteet, kalkitus		260		
Muut kasvinviljelykustannukset		314		
Polttoaineet		235		
Sähkö		149		
Ostorehukustannukset		507		
Kotieläinkustannus		395		
Tarvikekustannukset		1 859	> 100 milj. €	<ul style="list-style-type: none"> Viljelijöiden hankintavoiman kokoaminen ja hyödyntäminen Tuotantokustannuksia koskevan edunvalvonnan ja neuvonnan terävöittäminen Sähköinen työkalu maksuvalmiuden suunnitteluun → hankintojen parempi ajoittaminen
Konepoistot		507		
Muut konekustannukset		496		
Konekustannukset		1 003	> 100 milj. €	<ul style="list-style-type: none"> Ajattelutavan muutos: koneita ei tarvitse omistaa itse Sidosryhmien tuki ja kannustimet yhteiskoneiden hankintaan sekä urakointipalvelujen käyttöön ja kilpailuttamiseen
Rakennuspoistot		285		
Muut rakennuskustannukset		61		
Rakennuskustannus		346	> 15 milj. €	<ul style="list-style-type: none"> Rakentamiskustannusten alentaminen Investointituen ehtojen muuttaminen
Vakuutukset		319		
Kiinteät vuokrat		179		
Muut poistot		48		
Muut kustannukset		382		
Muu kustannukset yhteensä		928	> 35 milj. €	<ul style="list-style-type: none"> Vuokrasääntelyn käyttöönottoaminen
Työkustannukset*		206		
Korkokustannukset*		101		
Tuotantokustannukset* yhteensä		4 443		
Lähde: Luke Taloustohtori, Maatalouden kokonaislaskenta				
*pl. tilakäyttökustannus, oman pääoman korkovaatimus, oma palkkavaatimus				

Kuva 16 Maatalouden kokonaiskustannukset 2016 ja potentiaalisimmat säästökohteet

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUS

1. Ehdotan, että yhteiseksi tavoitteeksi asetetaan 250:n miljoonan euron vuositason säästöt alkutuotannon kustannuksista 3-4:n vuoden kuluessa nykytasoon nähden. Pidän tavoitetta sekä välttämättömänä että realistisena ja se on mielestäni toteutettavissa tavalla, joka mahdollistaa kuitenkin samanaikaisesti myös markkinatuottojen kasvattamisen. Tavoite on haastava ja vaatii uudenlaista ajattelua sekä maatalouden kannattavuustilanteen vakavuuden tunnustamista koko laajassa ruokaketjussa ml. panostoimittajat, päävastuun ollessa maatilayrittäjillä itsellään. Tarvitaan eri sidosryhmien laajaa yhteistä sitoutumista ja vahvaa tahtoa. Jättäytyminen markkinoiden armoille ei ole oikea vaihtoehto kenenkään kannalta.

2. Ehdotan, että maatilayrittäjät ottavat vastuulleen selvittää vaihtoehtoiset toimintamallit, joilla maatilayrittäjien yhteistä neuvotteluvoimaa suhteessa panostoimittajiin voidaan oleellisesti kasvattaa. On tarpeen mm. selvittää erillisen kilpailutuksia järjestävän ja hankintoja toteuttavan yrityksen tai vastaavia toimintoja tukevien alustojen perustamisesta. Digitalisoituva toimintaympäristö ja joukkoistaminen toimintatapana ovat omiaan helpottamaan ketterien ja yksittäisten tuottajien eduksi toimivien toimintamallien rakentamista.

Osuustoiminta kokosi viljelijöiden voimat Suomessa yhteen 1900-luvun alussa. Onko ratkaisu edelleen sama vai joku muu? Tanskassa ja Ruotsissa tuotantopanoskaupan vahvimmat toimijat ovat viljelijäomisteisia. Suomalaisten tuottajien on oltava hereillä ja tehtävä sellaisia

ennakkoluulottomia ratkaisuja, mitkä tukevat selviytymistä pienessä markkinassa ja kaiken aikaa globalisoituvaa kilpailua vastaan.

3. Ehdotan, että tuottajajärjestöt osana omaa toimintaansa allokoivat enemmän edunvalvontaansa tuotantopanosuimijoita kohtaan (lannoitteista energiaan, konekaupasta pankkeihin, rehuista rakennustarvikkeisiin jne.).
4. Ehdotan, että tuottajajärjestöt, uusiutuva maatalouden neuvontakokonaisuus sekä myös viranomaiset koko työskentely- ja keinovalikoimallaan, jatkavat laajalla rintamalla kaiken asteisen yhteistyön edistämistä tilojen välillä. Tarvitaan asenteellista uusiutumista, isoa kulttuurimuutosta, sopivia kannusteita ja itse käytännön toimia. Omistamisen ei tulisi olla aina ensimmäinen vaihtoehto. Yhteisillä koneilla, urakointipalveluiden käytöllä ja yhteisillä maatilayrityksillä on saavutettavissa merkittäviä ja tässä tilanteessa välttämättömiä kustannussäästöjä.

Maatilojen kustannuksiin myös oleellisesti vaikuttavia kysymyksiä kuten investointeja, peltomaan ostoa ja vuokrausta, tilusjärjestelyjä, rahoituskustannuksia ja harjoitettavaa tukipolitiikkaa käsittelen erikseen.

16 Investoivat ja toimintaansa kehittävät tilat ovat ruokahuoltomme perusta

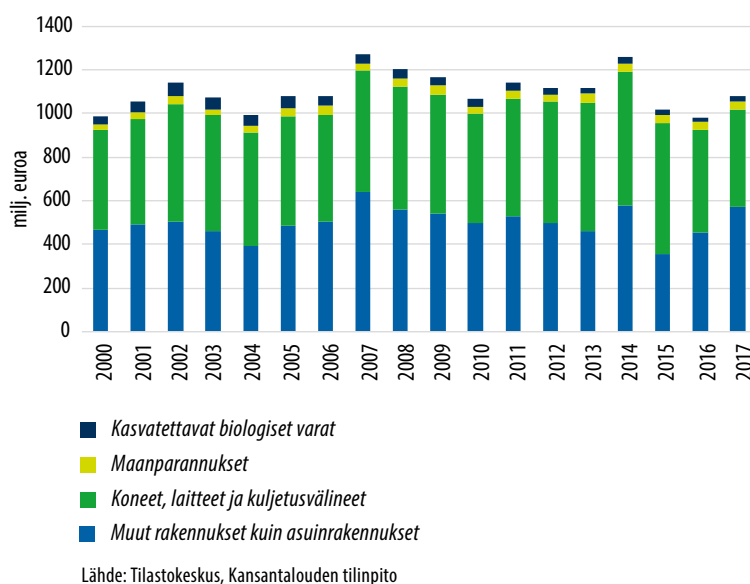
Perusruokahuoltomme turvaamisen näkökulmasta on välttämätöntä, että Suomesta löytyy riittävästi maatilayrittäjiä, jotka ovat edelleen valmiita kasvattamaan tilakokoaan, jopa merkittävästikin. Samanaikaisesti on tulevaisuudessakin tilaa maatiloille, jotka kokevat pienemmän tilakoon riittäväksi, mutta ovat halukkaita erikoistumaan. Yhteistä näille molemmille kohderyhmille on voimakas halu kehittää tilaa, valmius investoida ja valmius ottaa selvää yrittäjäriskiä. Lähtökohtaisesti ja pidemmän päälle näiden tilojen tulisi olla nykyistä vähemmän tuotantokiriippuvaisia. Näillä tiloilla on maatalouden yrittäjätulon kasvattamisessa oma, yrityskokoonsa suhteutettu positiivinen merkityksensä.

”Useamman tilan yhteiset yritykset pystyvät paremmin investoimaan suurempiin tuotantoyksiköihin. Vakuudet riittävät paremmin. Vastuunjako keventää taakkaa. Työn vuorottelu auttaa jaksamaan paremmin. Useammat samaan yritykseen sitoutuneet yrittäjät pystyvät parempiin innovatiivisiin ratkaisuihin, useammat ”aivot” keksivät enemmän kehitettävää. Lisää osaamista yrittämiseen.”

Näitä kaikkia tarvitsemme – tämä lähestyminen turvaa maataloutemme monimuotoisuuden. Haluan paketoita selvitystyössäni nämä keskenään kovinkin erilaiset maatilayrittäjättyypit saman otsikon alle. On tärkeää, että yhteiskunnassamme paranee ilmapiiri, joka kannustaa maatilayrittäjyyteen ja rohkaisee siinä menestymiseen. Tarvitsemme sekä nuoria tilojen jatkajia että myös uusia yrittäjiä maatalouden ulkopuolelta. Kun tulevaisuudessa rakennetaan maatalouden toimintaympäristön viitekehystä, on toivottavaa, että aina etusijalla ovat nämä tulevaisuususkoiset ja riskinottohaluiset ja -kykyiset yrittäjät.

Investoinnit, rahoitus, verotus ja työvoima

Näiden kehittyvien tilojen näkökulmasta selvitystyössäni nousi esiin neljä näkökulmaa, jotka herättävät keskustelua ja aiheuttavat huolta: **investointituet, niiden määräytymisen ja jatkuvuus; rahoituksen saatavuus tulevaisuudessa; verotus osana tulorahoitusta sekä työvoiman saatavuus.**

Kuva 17 Kiinteän pääoman bruttomuodostus käypiin hintoihin maataloudessa (toimialaluokat 011-016)

Suomen olosuhteissa rakentaminen on kalliimpaa kuin monessa muussa maataloutemme kilpailijamaassa. **Investointituet** nykyisessä laajuudessaan, mukaan lukien sukupolvenvaihdoksiin liittyvät erityiset, koetaan toimiviksi ja puoltavat sellaisenaan paikkaansa. Maatilatalouden kehittämisrahasto (MAKERA), jonka kautta investointitukia on myönnetty, on ollut elintärkeä väline maatalouden investointien mahdollistamisessa. Selvitystyön aikana on esiintynyt kuitenkin huoli MAKERA:n tulevaisuudesta. Sen pääomavajeen on arvioitu jo lähitulevaisuudessa olevan erittäin merkittävä.

Ongelmaksi koetaan investointiavustuksen määrätymisperuste. Nykyinen tukijärjestelmä perustuu siihen, että avustusta maksetaan prosenttiosuutena toteutuneista kustannuksista. Tämä ei ole paras mahdollinen malli kannustamaan kustannussäästöihin. Ongelmana on tuen valuminen ulkopuolisille tavarantoimittajille.

Maatalouden ollessa hyvin pääomavaltainen ala, on vieras pääoma tärkeässä roolissa investoinneissa asettaen yrittäjän talousosaamiselle ja talousjohtamiselle korkeat kriteerit. Vuonna 2018 maatalouden lainakanta ylitti 5:n miljardin rajan. Näistä yhtiömuotoisten

maatilojen lainoja on viidesosa, eli noin miljardi. Suhteutettuna yritys- tai elinkeinonharjoittajamaatilojen lukumäärään, muilla kuin yhtiömuotoisilla maataloilla velkoja oli alle 80 000 euroa tilaa kohden, kun yritysmuotoisilla tiloilla velkoja oli kymmenkertainen määrä, eli noin 800 000 euroa yritystä kohden.

Rahoituksen osalta huolina nousivat kuulemisissa, aivoriihessä sekä vielä erikseen kohdennetussa verkkokuulemisessa mm. seuraavat kysymykset:

- Mistä löytyvät tulevaisuuden maatalouden rahoittajat?
- Mitkä ovat tulevaisuuden rahoitusinstrumentit?
- Miten turvataan rahoittajien osalta tulevaisuuden maatalouden asiantuntemus?
- Mistä saadaan omaa pääomaa?
- Ja erittäin laajalti huoli siitä, miten pitkävaikutteisiin investointeihin saadaan nykyistä pidemmät laina-ajat.

Esimerkkeinä nousivat keskusteluun mm. Ruotsi ja Tanska, joissa laina-ajat erityisesti tuotantorakennusten ja peltojen osalta ovat merkittävästi pidemmät. Toimiessamme samoilla sisämarkkinoilla, mutta erilaisin rahoitusehdoin, tiukempien laina-aikojen koetaan heikentävän maatilayritystemme kilpailukykyä.

Oman kokemuspohjani kautta tunnistan hyvin nämä huolet. Toimenpiteitä tarvitaan. Rahoitus on tunnistettavissa yhdeksi keskeiseksi kriittiseksi tekijäksi tulevaisuuden maataloudessa. Rahoitukseen liittyvän problematiikan osalta on samalla todettava, että yhtä aikaa oman selvitystyöni kanssa on meneillään huomattavasti laajempi selvitystyö PTT:n ja Luken toimesta: **”Maataloussektorin asema rahoitusmarkkinoilla: kysyntä, tarjonta ja uudet instrumentit”**. On luontevaa, että jatkokehitystyö ja tarvittavat toimenpiteet omassa selvitystyössäni nousseisiin kysymyksiin ratkotaan tuon laajemman tutkimuksen valmistuttua.

Rahoituksen osalta vaille huomiota ei voi jättää akuuttia, kahden osittaisen katovuoden jälkeen syntynyttä kassakriisivaihetta, joka yhdistettynä heikkoon kannattavuuskehitykseen on paikoin johtanut hyvinkin vakaviin seurauksiin. Tällaisissa tilanteissa korostuu entistään normaalitilanteissakin tärkeät, rahoittajan ja maatilayrittäjän avoimet ja keskinäiseen luottamukseen perustuvat vuorovaikutuskäytänteet.

Maatilayrittäminen jos mikä on pääomavaltaista toimintaa, jossa vuotuiset tulosvaihtelut voivat olla todella huomattavia. Tämä voimakas kausivaihteluriski tulisi huomioida **verotuksessa** nykyistä tehokkaammin. Verotukselliset keinot tulo-rahoituksen ja oman pääoman kartuttamiseen koetaan perustellusti riittämättömäksi nykymaataloudessa. Käytössä oleva tasausvaraus on vuodelta 2001, eikä alkuunsaakaan vastaa tasoltaan sitä, mitä

tämän päivän investointeihin varautuvat maatilat tarvitsisivat. Tasausvarauksen kehittäminen on erittäin tärkeää, jotta runsaasti omaa pääomaa vaativissa suurissa investoinneissa maatalousyrittäjien maksuvalmius ja omarahoitusmahdollisuudet paranisivat. Tasausvarausjärjestelmän kehittäminen parantaisi maatalousyrittäjien talouden pitkäjänteistä suunnittelua ja lisäisi maatalousyrittäjien investointihalukkuutta.

Työvoiman saanti on uusi ja nouseva ongelma myös maataloudessa. Vaikka lopettavilta tiloilta vapautuu työvoimaa, kasvaa samanaikaisesti tilakokoa kasvattavien ja erikoistuvien tilojen huoli vieraan työvoiman saatavuudesta kasvun yhtenä esteenä. Koska kyseessä on huomattavan moniulotteinen ja kansallisia ratkaisuja vaativa ongelma, en erikseen esitä maatalouden näkökulmasta erillistoimenpiteitä. Tärkeää on kuitenkin tiedostaa, että työvoimapula on läsnä yhä laajenevasti myös tämän päivän maatalouden arjessa, ja se on ratkaistava osana laajempaa työvoimapolitiittista ja koulutuksellista kokonaisuutta.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. Ehdotan, että pidetään huoli siitä, että investoivat ja toimintaansa aktiivisesti kehittävät tilat ovat tulevaisuudessa maatalouspolitiikan ytimessä. Tunnistetaan ja tunnustetaan heidän ratkaiseva roolinsa perusruokahuoltomme turvaamisessa. Rakennetaan ja ylläpidetään sellaiset toimintaedellytykset, mitkä konkretisoivat em. tahtotilan.
2. Ehdotan, että varmistetaan investointitukien säilyminen nykyisen tasoisina. Uudistetaan tukien määräytymisperusteita tavalla, joka kannustaa maatilayrittäjiä alittamaan ohjekustannukset ja estämään kustannusarvioilytykset.

Varmistetaan tukipolitiikalla sukupolvenvaihdosten jatkuminen, ja kehitetään tukipolitiikkaa tavalla, joka kannustaa alalle uusia osaavia yrittäjiä, ja joka suosii tilojen yhteisinvestointeja. Kiinnitetään viranomaistaholla enemmän huomiota tukihakemuksiin liittyvien investointilaskelmien realistisuuteen ja toteuttamiskelpoisuuteen. Näin myös ennustetun kannattavuuskehityksen näkökulmasta.
3. Maataloutemme kasvavien investointien rahoittamista varten tarvitaan monipuolisempaa rahoittajajoukkoa, uutta kilpailua ja uusia instrumentteja pidempine laina-aikoinen, sekä rahoittajien ajantasaista osaamista ja ymmärrystä tulevaisuuden maataloudesta. Yksityiskohtaisten ehdotusten osalta viittaa edellä kuvaamaani työryhmään ja sen aikanaan tuottamaan loppuraporttiin.
4. Ehdotan, että parannetaan investoivien tilojen tulorahoitusmahdollisuuksia nostamalla tasausvarauksen määrä 40 %:iin maatalouden puhtaasta tulosta, ilman euromääräistä ylärajaa. Esitän tässä siis sekä malliltaan yksinkertaisempaa että tasoltaan korkeampaa tasausvarausta, mihin alustavaan kantaan budjettiriihessä syksyllä 2018 päädyttiin.

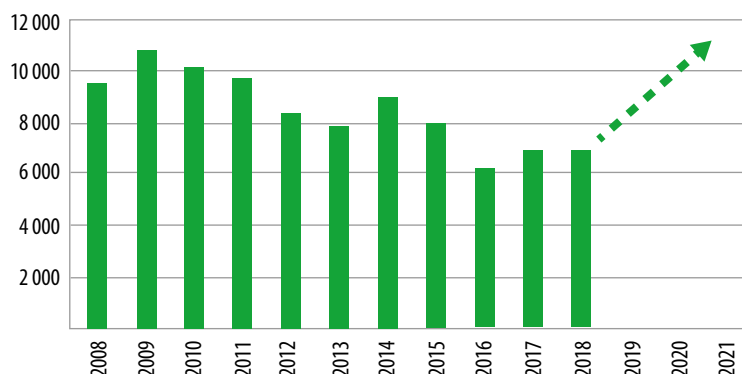
17 Peltojen ympärille rakennettava kokonaisvaltainen ja kunnianhimoinen kehittämisohjelma

Pellot ovat maatalouden tärkein tuotantoväline. Niiden ympärille nivoutuu iso osa maatalouden kannattavuusongelmista, mutta samalla myös osa ratkaisun avaimista

Vaikka tuottavuus on parantunut erityisesti kotieläintaloudessa, peltojen satotasot eivät ole kehittyneet samalla tavalla. **Peltojen kasvukunnon** määrätietoinen parantaminen ei ole ollut maataloutemme vastaavanlainen painopiste, kuten metsien kasvukunnon kehittäminen metsätaloudessa. Tavoiteasetannasta on puuttunut kunnianhimoa.

Suomessa peltojen keskimääräinen lohkokoko on pieni. Tämä johtuu sekä luonnonolosuhteista että historiallisista syistä. Pitkälti 1900-luvun alkupuoliskon yhteiskunnallisiin – ja siinä ajassa perusteltuihin – päätöksiin pohjautuvan **tilusrakenteen** kehittämistä tämän päivän olosuhteisiin ei myöskään kokonaisuutena voida pitää tavoiteasetannaltaan ja toteumaltaan kunnianhimoisena, vaikka edistymistä onkin tapahtunut. Vanhakantainen tilusrakenne rajoittaa merkittävästi nykyaikaisen konekannan tehokasta hyödyntämistä. Osittain hyvinkin levällään olevat pienet pellot suhteessa optimitilanteeseen lisäävät maanmittauslaitoksen arvion mukaan maatalouden kustannuksia runsaat 170 miljoonaa euroa vuodessa.

Voidaan perustellusti todeta, että moni kotieläintalouteen tehty investointi ei tuota mitatakaavaetuja, joita investoinnilla on haettu, koska investoinnin vaatima peltopinta-alan kasvu johtaa yhä pienempiin ja kauempana tilakeskuksesta sijaitseviin lohkoihin.

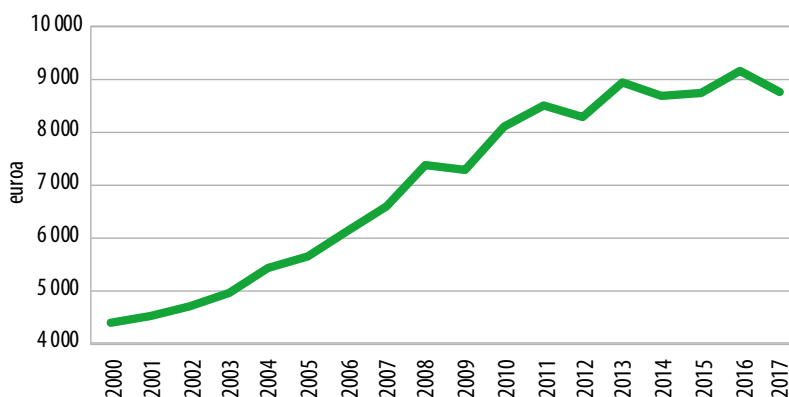
Lähde: Maanmittauslaitos

Kuva 18 Järjestelty pinta-ala

Jopa kolmannes Suomen pelloista on **vuokrapeltoja**. Epävarmuus vuokrasuhteen pysyvyydestä vaikuttaa valmiuteen panostaa peltojen kasvukuntoon. Vain pitkillä vuokrasopimuksilla tai omistajuuden kautta peltoihin uskalletaan panostaa.

Suomessa vuokrapelloista maksetaan **EU:n kuudenneksi korkeimpia vuokria**. Tilanne on hyvin outo ja ongelmallinen, koska satotasomme ovat luonnonolosuhteista johtuen kilpailijamaita alhaisemmat. Epänormaalin korkean vuokratason selityksenä on se, että iso osa maataloustuista pääomittuu pellon vuokraan ja valuu viljelijöiltä maanomistajille. Suomessa maanvuokralaki asettaa vuokrasopimuksen maksimipituudeksi 20 vuotta, mutta pääsääntöisesti tehdyt vuokrasopimukset ovat huomattavasti tätä lyhyempiä.

Merkittävä ongelma maatalouden kannattavuuden näkökulmasta on myös **peltomaan kauas tuottoarvostaan karanneet hinnat** – alueellisesti osin jopa kestäättömän korkeat tasot. Peltomaan karanneiden hintojen johdosta vuosittain tapahtuu erittäin merkittävä tulonsiirto aktiivisilta viljelyä harjoittavilta maatilayrittäjiltä maanomistajille. Tähän meillä ei olisi nykyisillä maatalouden kannattavuusluvuilla lainkaan varaa.

Lähde: Maanmittauslaitos, REST

Kuva 19 Pellon hintakehitys

Peltomarkkinoita säädellään monessa EU-maassa, erityisesti maan vuokraamisessa, mm. minimi- ja maksimivuokrahintojen kautta, tai vuokra-aikojen minimipituuden määrityksellä. Vuokra-aikojen on säädelty esimerkiksi Ranskassa ja Belgiassa, ja vastaavasti vuokrahintoja on säännelty mm. Belgiassa ja Hollannissa. Ranskassa on käytössä sekä minimi- että maksimivuokra. Lisäksi Italiassa, Ranskassa ja Belgiassa vuokraajalla on etuosto-oikeus maahan.

Peltojen raivaamiseen vaikuttava politiikka on Suomessa tällä hetkellä epävarmalla pohjalla. Tukipolitiikka ei tunnusta kaikilta osin raivattuja peltoja. Peltojen raivaaminen on ollut välttämätöntä tilojen kasvattamiseksi, mutta toisaalta raivaaminen tuottaa merkittävän osan maatalouden ilmastopäästöistä. Lisäksi tukien maksamisen painopiste muuttuu, kun raivaamista tapahtuu pääasiassa pohjoisessa Suomessa.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

Ehdotan, että käynnistämme peltoihimme kohdistuvan laaja-alaisen ja tavoitteiltaan kunnianhimoisen kehittämissuunnitelman – **Peltoreformi 2025**. Tunnistetaan, että laadukkaalla ohjelmalla ja määrätietoisilla toimilla voidaan säästää maatalouden kustannuksia ja lisätä tuottoja useamman kymmenen vuoden kehittämistyön jälkeen satoja miljoonia euroja vuodessa. Asteittain etenevän kehittämissuunnitelman – Peltoreformi 2025:n – tulisi pitää sisällään ainakin:

- **Tilusjärjestelyjen** vauhdittaminen niin, että mahdollisimman iso osa Maanmittauslaitoksen arvioimasta tehokkuushyödystä (170 me) olisi saavutettavissa etupainotteisesti ja että samalla lohkokoko tavoitteellisesti kaksinkertaistuisi nykyisestä vuoteen 2050 mennessä.
- Tilojen kannalta kustannustehokas ja nopeavaikutteinen keino tilusrakenteen kehittämiseen on vapaaehtoinen tilusvaihto tilojen välillä, jonka Maanmittauslaitos vahvistaa. Tällä hetkellä maa-alojen vaihto on vapaa varainsiirtoverosta ja luovutusvoiton verosta, kun vaihdettavien alojen arvot vastaavat toisiaan. Osana peltoreformia tulee harkita näiden verovapauksien laajentamista myös tapauksiin, joissa maa-alojen arvot poikkeavat jonkin verran toisistaan.
- Tilusjärjestelyjen oleellinen ajallinen vauhdittaminen edellyttää Maanmittauslaitoksen omien resurssien tilapäistä lisäämistä sekä myös merkittäviä palveluostoja.
- Oma tavoiteohjelmansa tulisi laatia jo nykyisellään toimivan kasvinjalostuksen edelleen kehittämiseksi, suomalaisten peltojen **kasvukunnon** merkittäväksi parantamiseksi sekä hehtaarikohtaisten satotavoitetasojen korottamiseksi. Näillä ja muilla vastaavilla viljelyyn liittyvillä parannustoimilla on asiantuntija-arvioiden mukaan saavutettavissa useiden kymmenien miljoonien eurojen lisäykset vuotuisen yrittäjätuloon.
- Suomessa tulee ottaa käyttöön peltojen **pisteytysjärjestelmä**, jossa ulkopuolinen riippumaton taho pisteyttää pellon sen maan laadun, pinta-alan, muodon ja muiden ominaisuuksien perusteella. Näin peltomarkkinoille syntyisi yhteinen mittari, joka helpottaa niistä käytävää kauppaa ja vuokrausta. (Todettakoon, että Luken toimesta em. tavoitteeseen tähtäävän ”Pelto-optimi” -mallin rakentaminen on vireillä.)
- Lisäksi **omistustiedon** saatavuutta tulee Maanmittauslaitoksen toimesta helpottaa. Tilusrakenteen itsenäistä kehittämistä olisi helpompaa suunnitella, kun omistustiedot olisivat helposti saatavilla.
- **Uuden ohjelmakauden tukipolitiikka** tulisi rakentaa niin, että se edistää ei-aktiiviviljelijöiden omistuksessa ja hallinnassa olevan peltomaan laajamittaista vapautumista markkinoille. Samassa yhteydessä olisi perusteltua erikseen selvittää määräaikaista luovutusvoittoverotuksen huojennusta näille peltomaata myyville maanomistajille.
- Maatalouden kannattavuuskriisin pakottamana peltomaan vuokrat tulisi saattaa **vuokrasääntelyn** alaisiksi ja peltomaan vuokra-aikoja tulisi sekä vapaaehtoisin että normipohjan kehittämisen kautta pyrkiä pidentämään. Vähintään vahvana suosituksena tulisi olla 10:n vuoden minimi vuokra-aika. Myös lainsäädännössä olevaa 20:n vuoden vuokra-ajan ylärajaa tulisi nostaa. Ehdotettu vuokrasääntely kytkeytyy lähtökohtaan, että jatkossa pellostä, jota ei käytetä aktiiviviljelyyn, ei saisi myöskään maataloustukea.
- Osana peltojemme laajaa kokonaisjärjestelyä tulisi sallia jo **raivattujen peltojen** saattaminen tukien piiriin. Käytöstä poistuneita, syrjäisiä pieniä peltoja pitäisi vastaavasti metsittää, jotta metsien hiilinielua voidaan kasvattaa. Nykyisen maatilayrittäjien ja viranomaisten keskuudessa epävarmuutta aiheuttavan tilanteen selkiyttämiseksi tulisi asettaa lyhyt, muutaman vuoden päähän ulottuva takaraja sille, mihin saakka uusien peltojen raivaaminen olisi hyväksyttyä. Tänä aikana raivattavat pellot olisi mahdollista saattaa tukien piiriin, jos vastaava määrä huonosti kannattavia peltoja on järkevästi metsitettävissä. Määräajan jälkeen ainakin turvemaiden raivaamista tulisi normipohjaisesti rajoittaa.

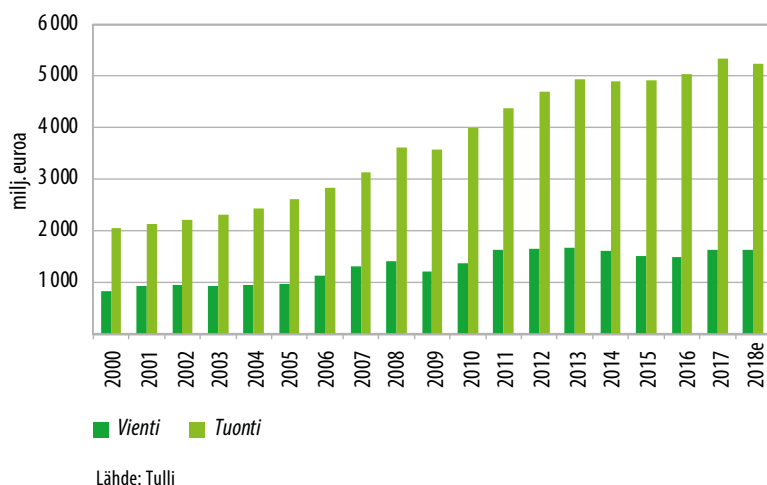

18 Vienti – Alisuoriutujasta turvallisen ruuan globaaliksi viejäksi

Elintarvikkeiden viennissä olemme kansakuntana selkeä alisuoriutuja – ja samalla ison mahdollisuuden äärellä.

Suomen elintarviketeollisuus on voimakkaan kotimarkkinakeskeistä. Vuonna 2016 noin 14 % (Tulli, Tilastokeskus) tuotannosta myydään ulkomaille. Vastaava osuus Ruotsissa on 17,3 %, Tanskassa 49,3 % (Eurostat). Luken mukaan vuonna 2017 elintarvikevientimme arvo oli 1,6 mrd. euroa ja tuonnin 5,2 mrd. euroa. Viennin ja tuonnin välinen suhde ei ole Suomessa terve, ja se on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut vielä voimakkaasti heikkenevä.

Viennin vaatimaton rooli on yksi keskeisimmistä suomalaisen ruokaketjun heikkouksista. Näin on siitä huolimatta, että meillä on merkittävä määrä vahvuuksia. Suomi-kuva on itsessään hyvä, ruuan puhtaus ja turvallisuus ovat tunnustettuja tosiasioita, raaka-aineemme ml. vesi edustaa maailman parasta tasoa ja tuotantoketjun läpinäkyvyydessä sekä jäljitettävyydessä erotumme eduksemme. Myös innovatiivisuus kääntyy vahvuudeksemme.

Kuva 20 Suomen elintarviketiennin ja -tuonnin kehitys

Aivoriivessä käyty keskustelu vahvistaa osaltaan tätä käsitystä. Ensimmäisen vaiheen aivoriivessä pidettiin vientiä varsin vähäisessä määrin merkittäviä lisätuloja suomalaisen alkutuotantoon tuovana mahdollisuutena. Keskustelua syvennettäessä osallistujat olivat kyllä varsin yksimielisiä siitä, että puhtaan, turvallisen ja terveellisen ruuan brändiä olisi mahdollista vahvistaa ja hyödyntää laajasti, sekä kehittää voimakkaasti siihen tukeutuvia tuotteita myös vientiin. Käytännössä eteneminen kuitenkin edellyttää laajaa toimintatavan muutosta ja osaamisen kehittämistä; eritoten yksittäisen tuottajan näkökulmasta vienti näyttöytyy varsin etäisenä mahdollisuutena.

“Tämä on meidän suurin mahdollisuus. Puhdas ilma, vedet, vähiten raskasmetalleja, vähiten kasvinsuojeluaineita, ei antibiootteja ja hormoneja, pitkä valo kasvukaudella vrt, maku. Jos näillä ei mene kaupaksi niin sitten on ihme.”

Selvitystyössäni minulle on muodostunut käsitys, että vienti ei ole ollut lainkaan keskeisen elintarviketeollisuutemme strategian ytimessä. Ulos on viety se osa tuotannosta mitä ei ole saatu myytyä kotimaan markkinoille. Lisäksi Venäjällä on ollut ylisuhteinen rooli siitä vähäisestäkin viennistä. Juurisyitä viennin heikkoon asemaan ovat myös heikko vientiosaaminen ja heikko hintakilpailukyky läpi koko ketjun, jota heikentää vielä logistinen etäisyytemme. Tiivistäen: ei ole ollut strategista tahtoa, jonka seurauksena ei ole myöskään kertynyttä osaamista, yhdistettynä heikkoihin keskinäisiin yhteistyövalmiuksiin sekä siiloutumiseen ja heikkoon yhteistyöhön viranomais- ja ministeriötasolla.

Mielestäni maatalouden kroonisia kannattavuusongelmia ei saada ratkaistua, ellei myös elintarvikkeiden vientiä saada nostettua pidemmällä aikavälillä monta kertaluokkaa nykyistä korkeammalle tasolle.

”Tuottajien ja teollisuuden olisi tehtävä merkittävästi enemmän yhteistyötä elintarvikeviennin kasvattamiseksi ja tuotekehityksen eteen. Tuotekehityksen pitäisi tähdätä vientimarkkinoille mahdollisimman ison lisäarvon tuotteina.”

Julkinen tuki maataloudelle on merkittävä. Suhteessa tähän tukeen, ruuan viennin saama tuki on vähäistä. Pienikin muutos tässä jakosuhteessa merkitsisi paljon viennin edistämisen näkökulmasta. Food From Finland -puitteissa on tehty pitkään hyvää työtä. Saamani palautteen perusteella tarve hallinnonalojen parempaan ja tiiviimpään yhteistyöhön on olemassa.

Aivoriivessä vastaukset kysymykseen: ”Mihin on kiireellisintä panostaa, jotta viennistä saadaan merkittävästi lisätuloja ruuantuotantoon?” jakoutuivat seuraavasti:

Kuva 21 Miten saamme viennistä merkittävästi lisätuloja ruuantuotantoon? Kiireellisimmät asiat.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. Ehdotan, että elintarvikkeiden vienti ja edistykelliset, Suomessa kehitetyt elintarvikkeiden tuotantotavat nostetaan strategiseksi painopistealueeksi alan yrityksissä ja myös poliittisilla päätöksillä laajemmin yhteiskunnassa.

Tämä ajattelutavan muutos edellyttää, että keskitymme viemään loistavia, korkean jalostusarvon tuotteita, joita maailmalla halutaan. Tunnistamme vahvuutemme ja viestimme yhdessä niistä.

Vientimarkkinoilla onnistuminen – kuten ylipäänsä myyntityö – on hyvin pitkäjänteistä toimintaa. Tämä ei saa estää merkittävien panostusten aloittamista heti. Todella nopeasti on investoitava vientiosaamisen lisäämiseen.

2. Ehdotan, että perustetaan kansallinen tiiviisti ”Yhteisen Ruokapöydän”-toimintaan kytkeytyvä ”Vientiryhmä”, jossa jäsenten enemmistön muodostaisivat vientiä harjoittavien yritysten edustajat. Jäsenet ja puheenjohtaja nimettäisiin Yhteisen Ruokapöydän toimesta.

Tunnistetaan se tosiasia, että viime kädessä vientieurojen kasvu on kiinni alan yritysten sitoutumisesta uudenlaiseen strategiseen ajatteluun ja sen myötä tarvittaviin toimiin. Ja koska kaikki suomalaiset elintarvikealan yritykset ovat vientimarkkinoiden näkökulmasta pieniä yrityksiä, menestymisemme maailmalla edellyttää yritysten välistä vahvaa, normien sallimaa yhteistyötä vientiponnistuksissa.

Vientiryhmä keskittyisi vain vientiasioihin. Sen ensimmäinen tehtävä olisi luoda kansallinen elintarvikealan vientistrategia kunnianhimoisine tavoitteineen. Vientiryhmä olisi viime kädessä

moraalisessa vastuussa alkutuottajille siitä, että maatalouden yrittäjätulosta kaiken aikaa kasvava osuus tulee viennistä. Myös velvoite osallistua vientiryhmän toimintaan aktiivisesti tulisi alan isoille toimijoille omistajaohjauksen kautta.

3. Ehdotan, että nousemme alisuoriutujan asemasta kykyjemme mukaiselle tasolle ja nostamme vuoteen 2025 mennessä elintarvikkeiden vuotuisen viennin arvoa miljardilla ja siitä edelleen vuoteen 2030 mennessä kahdella miljardilla eli yhteensä kolminkertaiseksi nykyisestä. Viennin kasvun tulee luonnollisesti olla kannattavaa. Tämä edellyttää kilpailukyvyn parantamista niin alkutuotannossa kuin jalostavassa teollisuudessa. On hyväksyttävä tosiasia, että tuontipaine kasvaa joka tapauksessa ja mikäli emme ole kilpailukykyisiä vientimarkkinoilla, suomalainen alkutuotanto joutuu yhä ahtaammalle yhdessä jalostavan teollisuuden kanssa. Karkeasti tulee asettaa tavoitteeksi, että jo lähivuosina vienti tuo uutta yrittäjätuloa maatalouteen sadoissa miljoonissa liikkuvan euromäärän vuodessa. Viime kädessä siitä, että viennin kasvu on kannattavaa ja lisää yrittäjätuloa tulee tätä kautta, vastaavat maatalousyrittäjät, jotka omistavat juuri ne teolliset yritykset, joilla on eniten potentiaalia viennin merkittävään lisäämiseen.
4. Ehdotan, että valtiovallan toimesta elintarvikealan viennin kasvattaminen nostetaan yhdeksi kokonaisvientimme strategiseksi painopistealueeksi, ja samalla elintarvikkeiden viennin tukeen sitoudutaan selvästi nykyistä suuremmilla taloudellisilla ja henkisillä resursseilla sekä nykyistä pitkäjänteisimmillä yli hallituskausien ulottuvilla toimenpiteillä.

5. Edelleen ehdotan, että kaksi ministeriötä – MMM ja TEM – ovat valmiita sitoutumaan nykyistä oleellisesti tiiviimpään ja yhteiseen maaliin tähtäävään keskinäiseen yhteistyöhön. Veronmaksajien etu vaatii, että elintarvikkeiden kannattava vienti saadaan todella lentoon. Käytännössä tämä yhteistyö toteutuisi mielestäni parhaiten siten, että Food From Finlandin pohjalta rakennetaan kahden ministeriön muodostama kokonaan uusi organisaatio, jolla olisi oikeasti riittävät resurssit ja yhteinen tahto sekä asianmukainen osaaminen.
6. Ehdotan muiksi valtiovallan tukitoimiksi:
- Ruokaviraston (ent. Eviran) vientitiimin toiminnan kehittäminen
  - Tukea suunnattava kuluttajaymmärryksen lisäämiseen potentiaalisissa vientikohteissa, uusien vientikohteiden avaamiseen ja suorien kontaktien luomiseen
  - Suomi-brändin aktiivinen rakentaminen nykyistä huomattavasti suuremmilla resursseilla
  - Nostetaan ”Turvallisuus” Suomen ruokaviennin kärkiteemaksi
  - Avustava osallistuminen uuden vientiryhmän toimintaan
  - Hyvää Suomesta -merkki vastaamaan vientimarkkinoiden vaatimuksiin
    - Yhteinen laatu ja jäljitettävyyssjärjestelmä, joka vastaisi globaalien toimijoiden kasvaviin vaatimuksiin
  - Samalla järkevä alusta Suomi-brändin rakentamiseen

19 Digitalisaation, tekoälyn, alustatalouden ja avoimen datan hyödyntäjänä suomalainen maatalous nostettava edelläkävijäksi maailmassa

Ruokaketjun toimintaympäristö on parhaillaan muun ohessa myös valtavan voimakkaassa teknologisessa murroksessa, mikä tulee sekä avaamaan alan toimijoille uusia ansaintamahdollisuuksia että pakottamaan koko ketjun uudistumiseen. Maa- ja elintarviketaloudessa digitalisaatio merkitsee laajamittaista digitaalisten teknologioiden hyödyntämistä ja eri toimijoiden välistä digitaalista tiedonvaihtoa. Käytännössä se mahdollistaa tuotannon kustannustehokkuuden, tuotannon ajantasaisen ohjauksen, tuotteiden tasalaatuisuuden ja jäljitettävyyden sekä tuotteiden kilpailukyvyn viennissä. Teknologian ohella digitalisaatiossa on kyse myös tiedon hallinnasta ja sovitusta tiedon vaihdannasta. Arvoverkoissa pohdittavaksi tulevat erityisesti tiedonkeruu ja varastointi, tietovirrat ja vaihdanta, tiedon käytön oikeus sekä tiedon uudenlaiset käyttötavat. On varmaa, että disruptio kohtaa myös suomalaisen ruokaketjun. Tahdonvaltaiseksi kysymykseksi jää, onko suomalaisen ruokaketjun rooli tässä kehityksessä suunnannäyttäjä vai pelkkä ajalehti.

”Ruuan verkkokauppa on vasta alkutaipaleella. Digitaalisia alustoja tulee rakentaa niin, että kuluttajat voivat saada tuotteensa mahdollisimman suoraan ilman välikäsiä.”

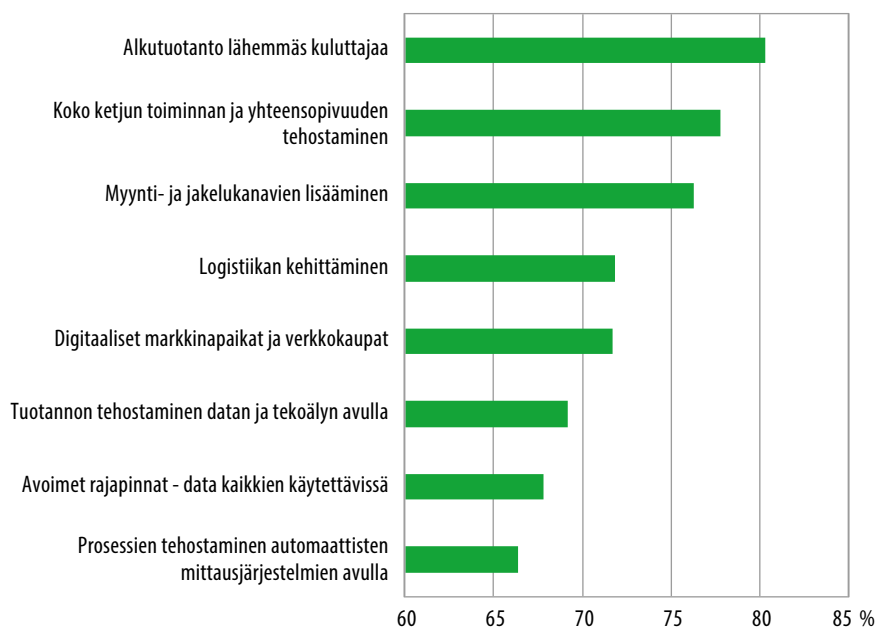
Tiedon vaihdanta luo uutta liiketoimintaa – myös maatalolle

Nykyisessä keskittyneessä ruokaketjussa tuottajat ovat monin tavoin riippuvaisia välitoimijoista, jotka toimittavat ruokatuotteita elintarviketeollisuuteen ja kuluttajille. Samalla kuluttaja on ollut ketjun viimeinen lenkki. Hyötyäkseen digitaalisista teknologioista, hajautettu ruokasektori vaatii tietotekniikan ja automaation käyttöönottoa laajasti läpi verkostojen. Tiedon jakamiseksi eri toimijoiden välillä tarvitaan alustoja, kuten digitaalisia kauppapaikkoja (esim. alkumetreillä oleva viljatori.fi), joiden avulla tuottajat voivat myydä

tuotteita tai palveluita sekä vahvistaa suoraan asiakassuhdetta kuluttajiin paitsi Suomessa niin myös kansainvälisesti. Alustatalouden ja digitaalisten arverkköjen tehokas hyödyntäminen tarjoaa alkutuotannolle erinomaisen mahdollisuuden keskinäiseen tiedon jakamiseen, verkottumiseen ja uusien palvelujen tarjoamiseen sekä keinon perinteisten välitoimijoiden ohittamiseen. Jopa tukivalvontaan liittyvää byrokratiaa voidaan vähentää. Osana laajempaa yhteiskunnan kulttuurinmuutosta kohti avoimempaa dataa, maataloille kertyneillä laajoilla tietovarannoilla on nähtävä myös selkeä kaupallinen arvo.

Digitaaliset arverkot tuottajan ja kuluttajan hyväksi

Ruokaketjun eri osiin kerätään jo tällä hetkellä merkittävä määrä erilaista tietoa muun muassa eläimistä, koneista, pelloista, energian kulutuksesta, kasveista ja ympäristötoimenpiteistä. Aivan oma lukunsa ruokaketjun näkökulmasta on kauppaan kertyvä kuluttajatieto, ja sen hyödyntäminen tuotannon ohjauksessa. Olemme nyt kulkemassa kohti tulevaisuutta, jossa kuluttaja onkin ruokatuotannon keskiössä (kuva 22). Asiakkaan tarpeiden parempi ymmärtäminen hyödyttää sekä tuottajaa, kauppaan että kuluttajaa. Tämä tarjoaa sekä tuottajalle että kuluttajalle monipuolisemman roolin ruuantuotannon arverkkötoissa.

Kuva 22 Mikä on tärkeintä digitalisaation, tekoälyn ja datan tai alustatalouden hyödyntämiseksi? Kiireellisimmät asiat.

Aivoriihen osallistajat nostavat tärkeimmäksi ja kiireellisimmäksi digitalisaation tuomaksi hyödyksi kuluttajan ja tuottajan tuomisen lähemmäksi toisiaan. Konkreettisesti tätä perustellaan sekä tiedon lisääntymisen hyödyillä, että konkreettisesti suorina yhteyksinä, esimerkiksi suoramyynnin lisäämiseksi sähköisiä alustoja hyödyntäen. Näihin mahdollisuuksiin liittyen nähdään, että myös kaikki muu digitalisaation tuoma kehitys esimerkiksi logistiikan palveluiden järjestämisessä, ei yksinomaan ruokaketjun näkökulmasta, vahvistaa näitä mahdollisuuksia yksittäisen tuottajan ja tuottajien erimuotoisten yhteenliittymien osalta. Uusia mahdollisuuksia avautuu myös erilaisten lisäpalvelujen kehittämiseen alkutuotannon oheen. Datapohjaisen liiketoiminnan kehittämisen mahdollisuudet näyttäytyvät toistaiseksi valtaosalle aivoriihten osallistujista vielä etäisempinä.

”Digitaalisia mahdollisuuksia tiedon jakoon ja hyödyntämiseen tulee edelleen parantaa. Viljelijöiden (ja muidenkin tahojen kuten mm. neuvonnan) valmiuksia digitaalisen tiedon hyödyntämiseen tulee parantaa tarjoamalla entistä enemmän koulutusta.”

Tulevaisuuden iso kysymys on, miten toteutetaan tiedon vaihdanta läpi koko ruuan arvoverkoston, jolloin kaikki osapuolet hyötyvät siitä, ja toiminta sekä yhteensopivuus arvoverkoissa tehostuvat. Tiedon vaihdanta osapuolten kesken mahdollistaa myös täysin uusien, tietoon perustuvien liiketoimintojen ja palvelukonseptien syntyminen. Digitalisaation hyödyntämiseksi ruokasektorilla on edistettävä seuraavia asioita: selkeytettävä pelisäännöt datan hallinta- ja käyttöoikeuksiin, kehitettävä tapoja tunnistaa ja hallita materiaalien ja tuotteiden laatu jo alkutuotannosta lähtien, kokeiltava uutta ajattelua vaativia toimintamalleja, kehitettävä teknologista osaamista sekä osallistuttava uudistuvia toimintaympäristöjä tukevien infrastruktuurien rakentamiseen.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. **Kotimaisen ruokasektorin osallistumista digitaalisten toimintaympäristöjen kehitystyöhön tulee edistää.** Digitalisaation esteenä - myös ruokaketjussa - ovat polkuriippuvuudet, jolloin jäädään kiinni aikaisempiin valintoihin, ratkaisuihin ja toimintamalleihin. Ruokasektoria on mahdollista uudistaa voimakkaasti, mutta se edellyttää systemaattista ja voimaperäistä panostusta nimenomaan digitaaliseen osaamiseen ja arverkköjen johtamiseen, mutta myös infrastruktuurin kehittämiseen. Oleellinen kohentamistarve koskee myös maataloushallintoa. Suosittelen, että osittain valtion omistama yritys, Cinia, vastuutetaan johtamaan infrastruktuurin rakentamista yhdessä maatalousalan sidosryhmien kanssa.
2. **Suomi tavoittelee tekoölyn soveltamisessa johtajuutta maailmassa.** Tämä tavoiteasetanta tulee asettaa koskemaan yleensä digitalisaation hyödyntämistä, mukaan lukien myös koko ruuan arverkkösto. Tämän tavoitteen realistinen saavuttaminen edellyttää avoimen ja sovitusti jaettavan datan saatavuutta. Ruokaketjun osalta tulee erikseen selvittää mikä kaikki tieto – asiakkaan/ tuottajan luvalla – olisi avattavissa koko ketjussa hyödynnettäväksi avoimena datana. Suosittelen, että avoindata.fi -palvelun hallinnoija Väestörekisterikeskus yhdessä maa- ja metsätalousministeriön ja Luonnonvarakeskuksen kanssa vastuutetaan selvittämään, mitä maatalousdotoja on mahdollista avata kaikkien saataville. Tavoitteen tulee olla, että avattavaa dataa on!
3. **Osallistutaan eurooppalaiseen Digital Innovation Hub (DIH) kehitystyöhön.** EU ajaa parhaillaan voimakkaasti eri toimialojen, muun muassa maatalouden ja elintarviketeollisuuden, digitalisoimista osana Euroopan digitaalisten sisämarkkinoiden strategiaa. Kotimaisen sektorin osallistumista tällaisen osaamisen ja digitaalisten toimintaympäristöjen kehitystyöhön tulee edistää. Suosittelen, että VTT velvoitetaan ja vastuutetaan ottamaan maatalousalan tutkimus ja hallinto sekä muut sidosryhmät mukaan digitaaliseen kehitystyöhön.
4. **Vastuutetaan kohdassa 21. esittämäni maatilayrittäjyyden osaamis- ja palvelukeskus huolehtimaan, että**
  - a) Maatiloille on tarjolla yhdenmukainen ja uusin mahdollinen digitaalinen teknologia.
  - b) Maatiloilla on kyvykkyys ja muut valmiudet hyödyntää täysimääräisesti uutta teknologiaa.
  - c) Maatilojen taloudellinen tila ja vientikilpailukyky paranevat digitaalisia arverkkökoja hyödyntämällä.
  - d) Osallistuminen eurooppalaiseen DIH (Digital Innovation Hub) kehitystyöhön varmistuu.

20 Innovaatiot ja erikoistuminen kulkevat käsi kädessä kuluttajälähtöisyyden kanssa

Maailman väestön kasvu, ilmastonmuutoksen vaikutukset ja muutokset kuluttajien tavassa ostaa ja kuluttaa ruokaa luovat painetta ruuan tuotannon uudistumiselle. Maailman luonnonvarainstituutin mukaan v. 2050 tarve tuottaa ruokaa edellyttää jopa 70 %:n kasvua nykyisestä. Miten alkutuotannon, jalostuksen ja ruuan jakelun tulee kehittyä, jotta voimme vastata kasvavaan kysyntään kestävästi ja turvallisesti?

Innovaatiot ja erikoistuminen eivät yksinään ratkaise suomalaisen maatalouden kannattavuusongelmaa. Silti riittävä rohkeus, ennakkoluulottomuus ja oma-aloitteisuus voivat tarjota yrittäjäperhekohtaisesti paljon - niin toimeentuloa kuin onnistumisen iloa. Suomen luonnonolosuhteet, ilmastonmuutos, osaamisemme, kehittyvä teknologia, hyvä perusinfra ja kuluttajakäyttäytymisen muutos ovat tekijöitä, jotka tarjoavat suotuisan viitekehysten tilojen erikoistumiselle ja innovoinnille yleensä.

Foodtech ja Agritech ovat nimityksiä uusille toimialoille, jotka mullistavat ruuantuotantoa. Esimerkiksi vertikaaliviljelmien kehittyminen, maatalouden robotisaatio ja lihan korvaavat proteiinivalmisteet ovat seurausta kehittyneistä teknologioista. Sijoittajien kasvava kiinnostus toimialoja kohtaan vauhdittaa yritysten kehittymistä ja kasvattaa pääomia. Alan johtavan toimijan AgFunderin mukaan v. 2017 investointeja tehtiin lähes 10 mrd. euron arvosta ja rahoituksen määrä on kolminkertaistunut viimeisen viiden vuoden aikana.

”Pidemmällä aikavälillä panostuksilla jakelua ja myyntiä uudistaviin innovaatioihin voidaan saavuttaa aitoa muutosta avaamalla mahdollisuuksia uusille tuotteille ja palveluille. Keskiössä ovat varmasti digitaalisuuteen nojaavat uudet teknologiat.”

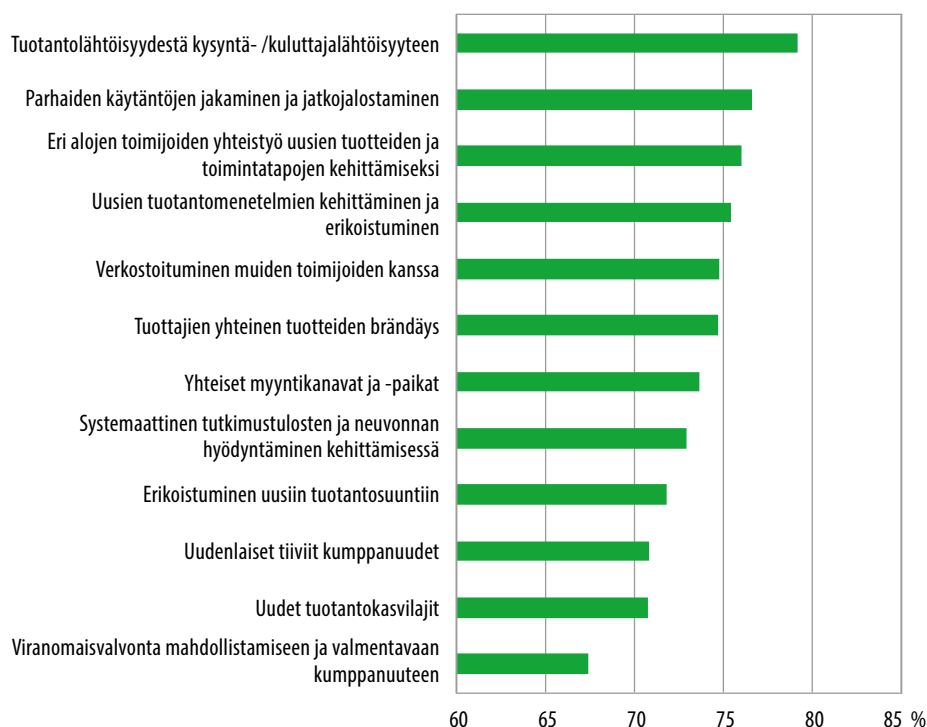
Suomella ei ole varaa jäädä kehityksen jalkoihin. Monet ruokaketjun sisälle syntyneet rakenteet ovat suosineet tuotantolähtöistä toimintaa. Nykyisen tukijärjestelmän koetaan keskittyvän nykyisen tuotannon ylläpitämiseen, eikä niinkään kannustavan uusien toimintatapojen kokeiluun. Meillä tehdään hyvää perustutkimusta, joka luo pohjan Foodtech ja Agritech -alojen kehitykselle, mutta tutkimuskokeiluihin, tutkimuksen kaupallistamiseen ja uusien yritysten pääomittamiseen tarvitaan lisäpotkua ja yhteistyötä.

Jotta alkutuotannossa voidaan siirtyä tuotantolähtöisyydestä kuluttajalähtöisyyteen, on tiedettävä, mitä nykyiset kuluttajat haluavat. Tämän tueksi tarvitaan dataa ja näkemystä kulutuskäyttäytymisestä, mutta sen koetaan olevan kuitenkin pienten toimijoiden ulottumattomissa. Lisäksi tarvitaan uusia tapoja, joilla voidaan osallistaa kuluttajia ruuantuotannon kehittämiseen. Uusien tuotteiden, palveluiden ja vaihtoehtoisten jakelukanavien käyttäminen vaatii yrittäjiltä uudenlaista osaamista, kuten markkinointia, jota löytyy jo monelta innovatiiviselta tuottajalta. Tällöin tarvitaan yrittäjien välistä verkostoitumista, yhteistyötä ja parhaiden käytäntöjen jakamista laadukkaan neuvonnan ja tutkimuksen avulla. Viranomaiset tekevät tärkeää työtä laadun varmistuksessa, mutta heiltä odotetaan ennakkoluulottomuutta uusien toimintatapojen käyttöönotossa.

”Jalostusasteen nostaminen tuo lisäarvoa ja jalostusta voitaisiin tehdä yhä enemmän kuluttajien kanssa. Vaatii läpinäkyvyyttä, mutta sitouttaa varmasti kuluttajia”

Aivoriihen osallistajat katsoivat, että kiireellisimmin apua kannattavuuden ongelmiin voidaan myös innovaatioihin ja erikoistumiseen liittyvissä teemoissa saada tuottajien keskinäistä ja muiden toimijoiden välistä verkostoitumista tukevilla ratkaisuilla sekä tuottajien yhteisiä myynnin ja markkinoinnin toimintatapoja, kanavia ja sisältöjä rakentamalla. Näihin kokonaisuuksiin liittyviä rakenteellisia ratkaisuja on käsitelty muissa tämän raportin osissa. Aivoriihen keskusteluissa tähän aihepiiriin liittyi myös selvästi nykyistä tehokkaampi toimintamalli tutkimus- ja kehityshankkeiden tulosten laajempaan hyödyntämiseen sekä rahoitus- ja toimintamallit erityyppisten kokeilujen nopeaan toteuttamiseen.

Aivoriihessä esitettyyn kysymykseen: ”Miten innovaatioista ja erikoistumisesta saadaan kaikki hyödyt irti?” saatujen vastausten yhteenveto:

Kuva 23 Miten innovaatioista ja erikoistumisesta saadaan kaikki hyödyt irti? Kiireellisimmät asiat.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. Asiakasymmärryksen lisäämiseksi kaupan data kuluttajakäyttäytymisestä avataan kolmansille osapuolille asiakkaan erillisellä luvalla. Sama ehdotus on kuvattu edellä kohdassa 8.
2. Ehdotan, että suomalainen yliopistotasoinen elintarvikealan koulutus valjastetaan kehittämään voimakkaammin ruokaketjua hyödyttäviä toimintatapoja. Helsingin Yliopiston ja Aalto-yliopiston tulisi perustaa yhteinen food- ja agritechiin keskittyvä innovaatioalusta.
3. Ehdotan, että tuottajien kannustamiseksi uusien tuotantotapojen ja lajikkeiden pariin, Luke ottaa vastuulleen lajikekoetöiminnan laajentamisen uusille tuotantokasveille, jotka eivät ole nykyisen tukijärjestelmän piirissä.
4. Ehdotan, että uudelle maatilayrittäjyyden osaamis- ja palvelukeskukselle vastuutetaan innovaatiotoimintaan liittyvän neuvonnan, koulutuksen ja rahoitusjärjestelmän kehittäminen, tavoitteena tukea paremmin esim. tilojen uudelleensuuntautumista.

21 Miten parhaiten hyödynnämme tutkimusta, koulutusta ja neuvontaa ruuantuotannon kannattavuuden parantamiseksi

Maatalousalan tutkimus, koulutus ja neuvonta ovat myös selkeän kulttuurimuutoksen edessä. Selvitystyöhön liittyvissä kuulemisissa ilmeni selvää tyytymättömyyttä tämän päivän koulutustarjontaan ja erityisen vahvasti neuvontapalveluihin. Esiin nousi myös tutkimuksen, koulutuksen ja neuvonnan heikko keskinäinen integraatio. Maatalouden pitkään jatkunut heikko kannattavuuskehitys herättää myös kysymyksen alan tutkimuksen vaikutavuudesta sekä resurssien oikeasta allokoinnista ja kyvykkyydestä tutkimustulosten kaupallistamisessa. Maataloustutkimuksen painopistealueita ei ole määritelty kyllin selvästi. Tuottavuutta ja kannattavuutta edesauttavat tutkimuskohteet ovat jääneet vähemmälle rahoitukselle. Maatalouden neuvontajärjestöjen hajanaisuus on vaikeuttanut tutkimustiedon jalkauttamista ja neuvontapalvelujen kehittämistä tilojen kehityksen edellyttämällä tavalla.

Aivoriihen osallistajat katsoivat, että tutkimuksen, koulutuksen ja neuvonnan kokonaisuus ei – erityisesti liiketoimintaosaamisen näkökulmasta – aina kohtaa käytännön tarvetta. Pitkän aikavälin toiminnan suunnittelu jää irrallisten hankkeiden tai kehittämistointien alle, eikä jatkuvan kehittämisen ja kannattavan liiketoiminnan johtamisen kokonaisuus hahmotu. Aivoriihen kautta saadussa palautteessa korostettiin kiireellisimpien asioiden joukossa myös parhaiden käytänteiden jakamisen tärkeyttä viljelijöiden välillä. Näyttäisi siltä, että meillä ei ole ollut käyttökelpoista toimintamallia tähän tarkoitukseen. Jäsentyntömänä ja yksittäisten aktiivisten yksilöiden rooliin perustuvana toiminta jää väistämättä tuotannollisten kiireiden johdosta usein tapahtumatta. Perusratkaisuiden osalta toimivien mallien ja käytäntöjen jakamisessa tulisi hyödyntää nykyistä paremmin digitaalisia mahdollisuuksia, ja keskittää kasvokkainen toiminta tuottajien väliseen parhaiden käytäntöjen

jakamiseen sekä neuvonnan ja koulutuksen osalta suoraan tuottajan liiketoimintaa palveleviin asioihin – hänen oman tilanteensa erityispiirteet tunnistaen.

”Hyvien viljelijöiden hyvät käytännöt jakoon. Sitä tapahtuu vielä liian vähän ja liian pienessä piirissä.”

Aivoriivessä esitettyyn kysymykseen: ”Mihin on kiireellisintä panostaa tutkimuksen, koulutuksen ja neuvonnan hyödyntämiseksi?” saatuja vastausten yhteenveto (tärkeyden mukaan).

Kuva 24 Miten parhaiten hyödynnäme tutkimusta, koulutusta ja neuvontaa ruuantuotannon kannattavuuden parantamiseksi? Kiireellisimmät asiat.

Tutkimuksen, koulutuksen ja neuvonnan toimintamalli pikaisen kokonaisuudistuksen edessä

Maatalouden rakennekehityksen nopea eteneminen ja kannattavuuden jatkuva heikkeneminen vaativat uudenlaisia ratkaisuja suomalaisten maatalojen liiketoiminnan järjestämiseksi ja tuotannon organisoimiseksi. Erityisen kipeästi suomalaisilla maataloilla tarvitaan liikkeenjohdollista ja yritystaloudellista osaamista sekä tutkimuksen antamien uusien mahdollisuuksien käytäntöön vientiä. Maataloilla on suuri tarve ottaa käyttöön uutta

tietoa ja teknologiaa. Maatalous ja ruokaketju kuuluvat toimialoihin, joilla uuden teknologian hyödyntäminen yhtäältä tarjoaa mahdollisuuden tuotannon ja liiketoimintamallien merkittävään tehostamiseen, mutta toisaalta rankaisee niitä yrittäjiä, jotka eivät omaksu uutta teknologiaa riittävän nopeasti. Esimerkiksi automaatio ja robotiikka, IoT (Internet of Things) -järjestelmät, big datan hyödyntäminen sekä pilvipalvelut voivat tulevina vuosina nostaa maataloustuotannon tehokkuuden täysin uudelle tasolle.

Tavoitteena tulisi olla paitsi toiminnan tehokkuus ja kannattavuus myös ruuantuotannon ympäristöystävällisyys ja kestävyys sekä siihen liittyvät liiketoimintakonseptit. Suomen nykyinen maatalousalan koulutuksen, tutkimuksen ja neuvonnan malli ei pysty kokonaisvaltaisesti palvelemaan maatalousyrittäjiä yritystoiminnan johtamisessa ja uuden tutkimustiedon ja teknologian omaksumisessa. Alan isot haasteet edellyttävät koulutuksen, tutkimuksen ja neuvonnan mallin merkittävää päivittämistä, ja tämän yhteydessä uutta osaamista sekä kansainvälisen yhteistyöverkoston vahvistamista.

Kuulemisteni ja aivoriihen palautteen perusteella arvioin, että maatalousalan opiskelijoille tarjottava niin yliopistotason - kuin ammattikorkeakoulutason koulutus vaatii koulutuskonaisuuksien sisältöjen merkittävää muokkaamista nykyajan tarpeita vastaaviksi. Selkein paine kohdistuu liiketoiminnan opetuskokonaisuuksien uudistamiseen ja ennen kaikkea näiden painoarvon oleelliseen lisäämiseen eri asteiden koulutuksessa.

Saamassani palautteessa kiinnitetään huomiota myös maatalousalan nykyiseen painoarvoon ja viime vuosien kehitykseen Helsingin Yliopistossa. Huomio kiinnittyy mm. siihen, että Suomen Akatemian tieteen tila 2018 -raportin mukaan maatalous- ja metsätieteiden opetus- ja tutkimushenkilöstön määrä henkilötyövuosina laski 2012–2017 peräti 29 %, koko yliopiston vastaavan keskimääräisen laskun ollessa 4 %.

Neuvonta puhuttaa ja huolettaa

Haluan painokkaasti korostaa, että maatilayrittäjien saamat nykyaikaiset ja hyvin tulevaisuuslähtöiset neuvontapalvelut ovat koko elinkeinon kannalta kriittinen menestystekijä. Nykyisellään maatalouden palvelu- ja tukitoiminnot ovat toimineet ilman riittävää ja laadukkaasti koordinoitua ohjausta. Maatilayrittäjät saavat asiantuntija-apua hajanaisesti eri lähteistä. ProAgria, meijerit, lihatalot, viljan ostajat, tilitoimistot, tuotantovälineiden toimittajat ja yksityiset neuvojat sekä konsultit tarjoavat palveluita viljelijöille, mutta kenttä on kokoonsa nähden hajanainen. Saamani palautteen perusteella viljelijöiden keskuudessa vallitsee laajaa tyytymättömyyttä neuvonnan laatua kohtaan.

”Neuvonta ei ole millään pysynyt nopean kehityksen mukana. Neuvonnalla on parhaimmillaan iso merkitys, talouden ja hyvinvoinninkin kannalta. Tämä tarvitsee totaalisen tason noston. Neuvonnan ja verovarain toteutettava tutkimus on saatava lähemmäs toisiaan. Neuvojat tulee kouluttaa vuosittain tarvittaessa useamman kerran uusiin tapoihin. Tässä taas tietoa tulisi jakaa nopeasti ja uusia tapoja kehittäen. Linkittyy siihen digitalisaation, tietolustoihin ja uusiin innovaatioihin.”

Pitkään jatkunut heikko kannattavuuskehitys ja nyttemmin kannattavuuskriisiin ajautunut Suomen maatalous kaipaa nopeita ja kokonaisvaltaisia ratkaisuja laadukkaan neuvonnan uudelleen järjestämiseksi. Ilman sitä kannattavuuskriisi ei ole selätettävissä. Tasalaatuisen neuvonnan varmistaminen sekä alueellisesti, että eri tuotantosuuntien, että eri kokoluokkien välillä tulee olla valtiovallan erityisen mielenkiinnon kohteena, sillä rahoitetaanhan merkittävä osa nykyisestä maatalouden neuvonnasta verovarain.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET

1. Ehdotan, että Luonnonvarakeskuksen (Luke) yhteyteen perustetaan maatilayrittäjyyden osaamis- ja palvelukeskus, johon kootaan kokonaisvaltainen osaaminen maatilayritysten johtamisen ja kehittämisen tueksi

Osaamis- ja palvelukeskuksen tehtävänä olisi mm:

- ottaa keskeinen vastuu käytännön toimintaa ohjaavien toimien osalta siitä, että maatalous on menestyvä elinkeino Suomessa myös tulevaisuudessa
- vastata maatalouden valtakunnallisten palvelu- ja tukitoimintojen yhdenmukaisuudesta. Tämä riippumatta siitä, kuka itse palvelun lopulta maatilalle tarjoaa.
- varmistaa, että suomalaiset maatilayrittäjät pystyvät hyödyntämään uusinta tietämystä ja teknologiaa mautiloillaan mahdollisimman tehokkaasti ja taloudellisesti.
- tukea yrittäjiä kokonaisvaltaisesti maatilayrityksen johtamisessa, taloudellisessa ohjauksessa ja kannattavan toiminnan edistämässä sekä auttaa yrityksiä pysymään tutkimuksen ja teknologisen kehityksen etujoukoissa.
- edistää eri organisaatioiden talous- ja reaaliprosesseihin pohjautuvien tietovarantojen integraatiota maatalouden johtamista palvelevien analyysijärjestelmien ja -työkalujen kehittämiseksi.
- on nostaa aivan uudelle tasolle lähes käyttämätön työkalu eli parhaiden tilojen käytäntöjen levittäminen, muiden tilojen hyödynnettäväksi
- toimia ”sillanrakentajana” tutkimuksen, neuvonnan ja käytännön maatalouden välillä. Tutkimuksen ja neuvonnan lisäksi keskuksen on osallistuttava alan AMK - ja muun tason koulutukseen sekä sen kehittämiseen.
- varmistaa se, että jo olemassa olevista ja myös uusista kansainvälisistä verkostoista ja laajasta yhteistutkimuksesta on saatavissa irti nykyistä enemmän takaamaan, että parhaat käytännöt esitellään sovellettavaksi Suomessa.

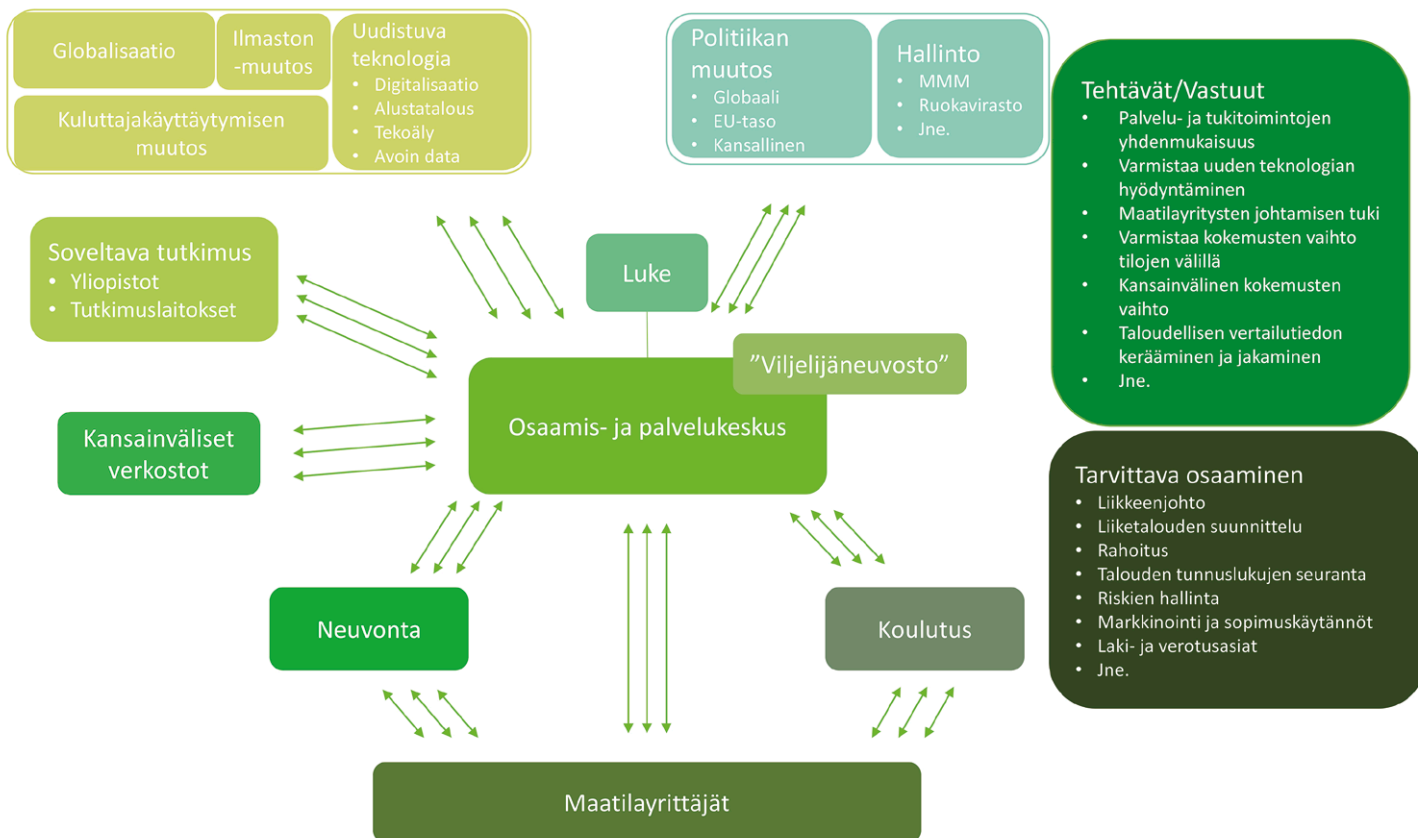

Osaamis- ja palvelukeskuksen vaikuttavuus ja vakuuttavuus sekä hyöty maatilayrityksille syntyvät ammattitaitoisesta ja monimuotoisesta asiantuntijaosaamisesta. Osaamis- ja palvelukeskuksen resurssien varmistaminen onkin ehto uudistuksen onnistumiselle. Keskukseen on rekrytoitava osaamista liikkeenjohdosta, liiketalouden suunnittelusta ja rahoituksesta, talouden johtamisesta, talouslukujen seurannasta ja tulkinnasta, riskien hallinnasta, markkinoinnista ja sopimuskäytännöistä sekä laki- ja verotusasioista. Keskuksen roolin tulee olla vahva erityisesti liiketalouden analyysityökalujen kehittäjänä maatilayrittäjien tarpeisiin. Vastaavasti teknologiaosaajia ja tutkimuksen jalkauttajia on rekrytoitava tutkimusosaamisen lisäksi digitalisaation, automaation, robotiikan, IoT-järjestelmien, paikkatiedonhallinnan, pilviteknologioiden, turvallisuuden ja käytettävyyden alalta.

Tulevia tarpeita ja asiantuntijapalveluita osaamis- ja palvelukeskuksen on kehitettävä yhteistyössä käyttäjien, erityisesti tällä hetkellä ammattimaisesti toimivien eturivin suomalaisten maatilayritysten kanssa. Keskukseen on kyettävä vastaamaan tulevaisuuden maatilayritysten/yrittäjien tarpeisiin ja kysymyksiin.

Osaamis- ja palvelukeskuksen yhteyteen on syytä nimetä maatilayrittäjistä tuotantosuunnittain koostuva pieni ohjausryhmä, ”viljelijäneuvosto”, tehtävänä osallistua avustavana elimenä keskuksen toiminnan suunnitteluun, painopistevalintojen tekemiseen ja välittömän käyttäjäasiakkaiden palautteen välittämiseen.

Välittömänä toimenpiteenä tulee käynnistää vuoden 2019 alussa osaamis- ja palvelukeskuksen perustamista tukeva selvityshanke. Osaamis- ja palvelukeskuksen toiminnan kannalta on hyödyksi selvittää tarkemmin erityisesti Tanskassa toimivan SEGES:n ja Ruotsissa toimivan Agrovästin toimintaa. Sekä SEGES että Agroväst jalkauttavat sekä omia että muiden tutkimuslaitosten tuloksia neuvonnan kautta suoraan maatalojen hyödynnettäväksi. Selvityshankkeessa on kerättävä tietoa kyseisten organisaatioiden toimintaperiaatteista ja niiden tutkimusportfolioista, jotka sisältävät niin tuotantoteknologiaa, tuotantotehokkuuden kehittämistä, toiminnan hallintaa ja resursointia, talousseurantaa kuin muita liikkeenjohdon kannalta relevantteja teemoja.

Kuva 25 Osaamis- ja palvelukeskuksen sijoittuminen maatalouden toimintaympäristössä

2. Ehdotan, että Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistäisi välittömästi riippumattoman arvioinnin maassamme eri koulutusasteilla tarjottavan maatalousalan koulutuksen laadullisesta ja määrällisestä tasosta sekä ajanmukaisuudesta. Katson kuulemisissa saamani palautteen perusteella, että tarve tällaiselle arvioinnille on olemassa. Samalla haluan korostaa, että tulevaisuuslähtöinen koulutustarjonta luo tärkeimmän ja kestävimmän perustan maataloutemme pitkäaikaiselle uudistumiskyvylle ja terveille pohjalle rakennetulle kannattavuuskehitykselle.

3. Ehdotan, että erillisenä, mutta läheisesti edellä esittämäni uuden maatilayrittäjyyden osaamis- ja palvelukeskuksen perustamisen selvitystyöhön liittyen valmistellaan maataloutemme neuvontapalvelujen järjestämisen peruseriaatteet. Ehdotan, että riittävän kilpailutilanteen varmistamiseksi avoin palvelusetelipohjainen monituottajamalli olisi ensisijainen tavoitemalli suoran valtionavun sijaan.

Uudella osaamis- ja palvelukeskuksella tulisi olla riittävät välineet ja kannusteet tuottaa eri neuvontatahoille ajanmukaista sisältöä sekä ohjata ja koordinoida käytännön neuvontatyötä tarvittavilta osin, ollen samalla vastuussa neuvonnan laaduntarkkailusta. Uuden osaamis- ja palvelukeskuksen oikeutus ohjata ja valvoa muiden toimesta tapahtuvaa neuvontatyötä perustuisi verovarosta edelleen tapahtuvaan neuvontatyön tukemiseen.

Olemassa oleva Neuvo2020-järjestelmä on hyvä väline lisätä neuvonnan valinnanvapautta. Sen piirissä olevien neuvojen rekisteriä tulee kehittää siten, että neuvojen asiakkaiden asiakastytyväisyys on avoimesti neuvontapalveluja käyttävien maatilayrittäjien nähtävissä. Samalla palvelusetelipohjaisen neuvonnan tuntiveloituksen kattoa tulisi nostaa nykyisestä (63 euroa/tunti). Tämä yhdessä asiakastytyväisyysinformaation kanssa pitäisi huolen myös laatua korostavan kilpailun lisääntymisestä maatalouden neuvontatoiminnassa.

22 Viljelijän jaksamisen kulmakivinä kannattavuus, arvostus ja toimiva lomitusjärjestelmä

Tuottajien jaksamisen keskeisiä kulmakiviä ovat tuotannon kannattavuus, ympäröivän yhteiskunnan kohdistama tunnustus ja arvostus, tilojen välinen yhteistyö, verkottuminen yleensä sekä asiantunteva neuvonta kautta linjan.

Henkiseen tukeen ja jaksamiseen liittyvät haasteet ovat viljelijöiden arkea. Kannattavuuskriisin syveneminen on tuonut vuosi vuodelta taloushuolet osaksi yhä useamman viljelijän arkipäivää. Lisänä ovat perheen ja työn yhteensovittaminen: miten sovittaa tilan vuosirytmiiin vanhempainvapaat, mistä saa osaavaa talousneuvontaa tai asiantuntevaa velkaneuvontaa, kenelle purkaa luottamuksella arjen huolia? Yksinyrittämisen tukena ei ole muuta työyhteisöä eikä HR:n läsnäoloa.

Maatilayrittäjän jaksamiseen liittyen julkisen vallan käsissä ovat erityisesti lomitusjärjestelmä ja uutena ”Välitä viljelijästä” -hanke.

Seuraavalla hallituskaudella uudistettava lomitus on rakennettava tehokkaaksi ja tulevaisuuden vaatimuksia vastaavalle tasolle. On tunnistettava pienempien tilojen tarpeet samalla, kun EVL:n kautta verotetut osakeyhtiömuotoiset tilat on saatettava lomitusjärjestelmän piiriin. Lomitusta uudistettaessa on rohkeasti katsottava pitkälle tulevaisuuteen. Yksittäisen tuetun lomapäivän hinnalla on mahdollista saada aikaan kokonaisvaltainen muutos viljelijän hyvinvoinnissa.

Maatalouden kannattavuuskriisiin kytkeytyvä ja Melan toimesta toteutettu Välitä viljelijästä -hanke on osoittautunut toimivaksi ja tarpeelliseksi. Palvelun käyttöaste on Melan mukaan korkea ja asiakaspalaute hyvä. Maatalouden taloudellisten haasteiden ja alan syvän murroksen jatkuessa vielä pitkään, hankkeen ainakin osittaiselle vakiinnuttamiselle on olemassa vahvat perusteet.

SELVITYSHENKILÖN EHDOTUKSET:

1. Ehdotan, että lomitusrjestelmää uudistettaessa tulee lomituksen nykyinen rakenne rohkeasti läpivalaista. Millaista on se tuki, jota tämän päivän maatalousyrittäjät tarvitsevat? Tulisiko tuettujen lomapäivien sijaan voimavaroja suunnata yrittäjyysvalmennukseen, henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen tukeen tai säännöllisiin hyvinvointia tukeviin tapaamisiin hyvinvointialan ammattilaisten kanssa?
2. Tutkitaan, onko jo nyt valmiutta siirtyä lomituksen järjestämisessä palvelusetelipohjaiseen monituottajamalliin.
3. Ehdotan, että vakiinnutetaan Välitä viljelijästä -hanke ennaltaehkäisevien toimien osalta ja yhteensovitetään tukimuodot aikanaan uudistettavan lomitusrjestelmän kanssa
4. Jatketaan välitä viljelijästä hankkeen kriisitoimiin keskittyvää toimintamallia, kunnes maatalouden kannattavuuskriisissä on edetty vakaammalle pohjalle ja varmistetaan näin uupuneen ihmisen ohjaaminen oikean avun piiriin tilanteessa, jossa hänellä itsellään ei ole siihen voimia.
5. Ehdotan, että otetaan käyttöön suomalaisen ruuan tuottajien, suomalaisten viljelijöiden työn kunnioittamisen merkeissä Maanviljelijän/Ruuantuottajien juhlapäivä. Farmers' Day on vakiintunut esimerkiksi Yhdysvalloissa. Vahvistetaan Maanviljelijän-/Ruuantuottajienpäivä samalla liputuspäiväksi.

23 Maatalous on ratkaisu myös ilmastonmuutoksen torjuntaan

On ilmiselvää, että maatalouteen ja ruuantuotantoon kohdistuu kaiken aikaa enemmän intressejä, jotka eivät rajoitu pelkästään toisaalta raaka-aineen tuotantoon, tai toisaalta itse ravinnonsaantiin. Pintaan nousevat jatkossa enenevässä määrin taloudellisen näkökulman ohella ekologiset, sosiaaliset ja kulttuurisen kestävyuden näkökulmat. Maatalouden on pystyttävä osoittamaan nykyistäkin selvemmin, mitä ympäristöhyötyjä maataloustuotanto tuottaa ja millaisiin ilmastonmuutoksen torjuntatoimiin maataloudessa pystytään. Pitkässä juoksussa ruuantuotannon on oltava hiilineutraalia.

Mikäli päästökauppa laajenee koskemaan maataloutta, aukeaa suomalaiselle alkutuotannolle uusia, ehkä merkittäviäkin, ansaintamahdollisuuksia. En käsittele tässä selvitystyössäni enempää maatalouden kannattavuuden parantamista ilmastonmuutoksen torjunnan näkökulmasta. Totean, että sekä maatalouden kannattavuuden parantaminen että ilmastonmuutoksen torjuminen ovat faktoja, molempia on määrätietoisesti edistettävä. Ja mikä tärkeintä, näitä asioita ei pidä nähdä toisilleen vastakkaisina. Niin asenteellisesti kuin toiminnallisesti on pystyttävä uudistumaan tavalla, joka tähtää myös käytännössä siihen, että suhteessa ilmastonmuutokseen maatalous on enemmän ratkaisu kuin ongelma. Isossa kuvassa kaikki se, mikä tehdään maatalouden kannattavuuden parantamiseksi joko markkinaehtoisesti tai tukipolitiikan välityksellä, on oltava sopusoinnussa ilmastonmuutoksen torjunnan kanssa.

24 Uudelle ohjelmakaudelle tehtävä rohkeita valintoja tukien allokoimiseksi aitoon ruuantuotantoon

Rajasin tukipolitiikan lähtövaiheessa ulos selvityksestä, mutta prosessin aikana siihen luonnollisesti ajaututtiin väkisinkin. Puhuttelevinta ja kriittisintä palautetta sain selvää yrittäjäriskiä ottavilta, elinkelpoisia tilojaan kehittäville ja laajentavilta sekä investoivilta maatilayrittäjiltä. Nykyiset tukimuodot koetaan näiden tulevaisuuteen uskovien ja investoivien maatilayrittäjien toimesta epäoikeudenmukaisiksi ja ei-motivoiviksi. Oleellista on tiedostaa, että juuri näitä yrittäjiä tulisi kuunnella, koska heidän varassaan on hyvin suurelta osin Suomen ruokahuollon tulevaisuus.

Suomen maatalouspolitiikan kansalliset tavoitteet ovat olleet peruspiirteissään samat yli kaksikymmentä vuotta jatkuneen EU-jäsenyyden ajan. Olemme käyneet puolustustais- telua EU:ta vastaan, keskeisimmän tavoitteen ollessa suomalaisen maatalouden pysyvän, olosuhteista aiheutuvan kilpailukykyhaitan kompensoiminen. Kaiken kaikkiaan maatalouden saamalla suoralla tuella, sen luonteella ja määrällä on ollut EU-aikana iso merkitys yleensä, ja erityisen merkittävä rooli juuri tuotannon edellytysten turvaamisessa maan eri osissa ja tuotantosuunnissa.

Omalla tavallaan tukien suuri painotus kaikessa maatalouteen ja sen kehittämiseen liittyvässä keskustelussa on yllättänyt minut. Olemme osin ajautuneet mielestäni epäterveeseen tilanteeseen, jossa erittäin painokas tukilähtöinen ajattelu – jopa pelkkä tukien maksimointi – on omiaan estämään menestyvän yritystoiminnan pitkäjänteisen kehittämisen pelkästään markkinatuottoihin pohjautuen. Samalla, kun tunnustan yllättyneeni, pidän ymmärrettävänä viljelijöiden tapaa toimia. Juuri tällaiseen käyttäytymismalliin nykyinen EU-lähtöinen tukipolitiikka johtaa.

Suomen maatalouden kannalta EU:n komission kesäkuussa 2018 julkaisemat uudet linjat ovat meille potentiaalinen mahdollisuus. Uudistus avaa ikkunan aitoon muutokseen

ja mahdollisuuden siihen, että Suomi harjoittaisi jatkossa nykyistä aktiivisempaa ja valikoidun määrätietoisempaa maatalouspolitiikkaa. Toki samalla on huomioitava, että maatalouspoliittisessa päätöksenteossa on tulevaisuudessa kyse enenevässä määrin ympäristö-, maaseutu-, ilmasto-, ja energiapolitiikoista sekä siitä miten ne saadaan toimimaan yhden-suuntaisesti.

SELVITYSTYÖSSÄNI SAAMANI PALAUTTEEN JA SEN MYÖTÄ MUODOSTAMANI NÄKEMYKSEN POHJALTA EHDOTAN SEURAAVAN OHJELMAKAUDEN SUUNNITTELUSSA HUOMIOON OTETTAVAKSI:

1. Luodaan viitekehys, jossa nimenomaan investoiville, tilojansa kehittäville, aitoa riskiä ottaville ja ruokaa tuottaville maatilayrittäjille luodaan parhaat mahdolliset edellytykset motivoituneina kehittää tuotantoa ja onnistua tavoitteissaan. Poistetaan keinotekoisia kattoja, jotka olemassaolollaan johtavat monimutkaisiin omistusjärjestelyihin joissain erityistilanteissa.
2. Ollaan valmiita tekemään valintoja. Tiedostetaan ja tunnustetaan avoimesti, että tukipolitiikalla vaikutetaan rakenteisiin, elinkelpoisten tilojen kehittymiseen sekä niiden menestymiseen myös tukipolitiikan ulkopuolella. Lopetetaan näennäisviljelyn tukeminen. Edellytetään tuen ehtona riittäviä myyntituottoja viljelystä, esimerkiksi tasoa 20 000 euroa vuodessa.
3. Tukea uudelleenallokoitaessa hyväksytään yhteisen edun nimissä, että ne tuottajat, jotka lopettavat maatalouden myymällä peltonsa tai vuokraamalla ne kohtuullisin ehdoin tilojaan edelleen kehittäville maatilayrittäjille, saavat erillisen, kertaluontoisen taloudellisen korvauksen.
4. Tukipolitiikan tulisi perustua yhteiseen kansalliseen näkemykseen siitä, miltä Suomen ruuantuotannon halutaan näyttävän 10-20:n vuoden päästä.
5. Uusi ohjelmakausi uusine EU-tason linjauksineen on myös mahdollisuus maataloushallinnolle uudistaa omia toimintamalleja, neuvottelumekanismeja ja suhteuttaa oma riskinotto muiden EU-maiden tasolle.

LIITE Tapaamiset ja kuulemiset

Pyöreän pöydän keskustelut

- Erikoisyhdistykset, 12 hlöä
- Keskustan eduskuntaryhmän MAPO-ryhmä
- Pienet elintarvikejalostajat, 6 hlöä
- Ravintola-alan ammattilaiset, julkiset ja yksityiset, 7 hlöä

Työpajat

- Digitalisaatio, 17 hlöä
- Innovaatiot ja erikoistuminen, 14 hlö'
- Out-of-the-box, 19 hlöä
- Tuottavuus, 6 hlöä
- Vienti, 18 hlöä
- Vienti 2, 7 hlöä

Maakunnalliset tilaisuudet

- Kiuruvesi, 41 hlöä
- Kuhmo
- Lappeenranta
- Lieksa
- Mustiala, 30 hlöä
- Savonlinna, 13 hlöä
- Seinäjoki, 45 hlöä

Tila- ja yritysvierailut

- Jouni Kaartinen, Mallaspossu
- Koskenojan tila
- Munax Oy
- Pekka Vehviläinen, sipulintuottaja
- Timo Heikkilä, sikayrittäjä

Tapaamiset

MTK

Juha Marttila

Valio

Vesa Kaunisto

Annikka Hurme

Lidl

Lauri Sipponen

Raisio

Pekka Kuusniemi

SOK

Taavi Heikkilä

Apetit

Juha Vanhainen

Fazer

Christoph Vitzthum

Kesko

Mikko Helander

Elintarviketeollisuusliitto

Annikka Hurme

Pia Pohja

Jari Elonen

Jari Latvanen

ProAgria

Juha Nuutila

HKScan

Jari Latvanen

Pia Nybäck

Kati Rajala

Mikko Saariaho

Atria

Juha Gröhn

Food From Finland

Esa Wrang

Maaseutuvirasto

Antti-Jussi Oikarinen

Juustoportti

Timo Keski-Kasari

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund

Mats Nylund

Jonas Laxåback

Thomas Antas

Mårten Forss

Atria

Jaakko Kohtala

Luke

Harri Mäkivuokko

Boreal Kasvinjalostus

Markku Äijälä

Merja Veteläinen

Siipikarjaliitto & Suomen Broileriyhdistys

Hanna Hamina

Mika Puotunen

Maa- ja metsätalousministeriö

Jaana Husu-Kallio

Päivittäistavarakauppa

Kari Luoto

Wikli

Anne Idström

Osmo Autio

Ada Fresh

Arhi Kivilahti

ProLuomu

Ilkka Alarotu

Marja-Riitta Kottila

Tuomas Salusjärvi

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Kirsi Leivo

Kalle Määttä

Olli Kauppi

Ruokatieto Yhdistys

Tiina Lampisjärvi

Sari Forsman-Hugg

Jaana Kotro

Luke

Johanna Buchert

Jyrki Niemi

Cinia

Jyrki Hyrönmäki

Luke

Liisa Pesonen

VTT

Anu Seisto

Kauppan liitto

Mari Kiviniemi

Muut kuulemiset

Jari Ahlholm, MTK Pohjois-Pohjanmaa

Kukka Backman, maatilayrittäjä

Veijo Heinonen, Kauppahalli24

Niina Hietalahti, Nordic Breakfast

Päivi Huotari, Mela

Sami Kilpeläinen, ent. MTK:n maitoasiamies

Juha Kivelä, Pohjois-Karjalan Osuuskauppa

Matti Puolimatka, Evira

Antti Rinne, SDP

Antero Vartia, Vihreät

Juhana Vartiainen, Kokoomus

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019

1 Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa -selvitys

2 Saariselvitys 2018

Maa- ja metsätalousministeriö

Hallituskatu 3 A, Helsinki
PL 30, 00023 Valtioneuvosto

mmm.fi

ISBN: 978-952-453-998-2 PDF

ISSN: 1797-397X PDF